

**Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
Республикалық қосымша білім беру оқу-әдістемелік орталығы**

**Министерство образования и науки Республики Казахстан
Республиканский учебно-методический центр
дополнительного образования**

**Өнер мектептері мен балалар көркемөнер мектептеріне
арналған «Сурет», «Графика», «Қолданбалы композиция»
пәндерінен әдістемелік нұсқаулар**

**Методические рекомендации
по предметам "Рисунок", "Графика", "Прикладная композиция"
для Детских художественных школ и школ искусств**

Астана, 2014

Өнер мектептері мен балалар көркемөнер мектептеріне арналған «Сурет», «Графика», «Қолданбалы композиция» пәндерінен әдістемелік нұсқаулар – «Республикалық қосымша білім беру оқу-әдістемелік орталығы» РМҚК. – Астана, 2014. – 109 бет.

Методические рекомендации по предметам "Рисунок", "Графика", "Прикладная композиция" для Детских художественных школ и школ искусств – РГКП «Республиканский учебно-методический центр дополнительного образования». – Астана, 2014. – 109 с.

Балалар көркемөнер мектептері мен өнер мектептеріне арналған «Сурет», «Графика», «Қолданбалы композиция» пәндері бойынша әдістемелік нұсқаулар балаларға натурадан, көз алдына елестету мен есте сақтау қабілеті бойынша сурет салуды, әртүрлі графикалық құралдарды пайдалану арқылы геометриялық денелер, натюрморттар, күрделі қойылымдар, гипстік үлгілер, тірі натуралар бойынша білімдерін, ептіліктерін және дағдыларын қалыптастыру бойынша ең үздік тәжірибелерді жалпылайды.

Методические рекомендации по предметам "Рисунок", "Графика", "Прикладная композиция" для Детских художественных школ и школ искусств обобщает лучший опыт по обучению детей рисованию с натуры, по представлению и по памяти, формированию знаний, умений и навыков с использованием различных графических средств рисования геометрических предметов, натюрмортов, сложных постановок, гипсовых моделей, живой натуры.

*Республикалық қосымша білім беру оқу-әдістемелік орталығының
әдістемелік кеңесінде қаралған*

(Хаттама № 7, 2 желтоқсан 2014жыл)

*Рассмотрена методическим советом Республиканского
учебно-методического центра дополнительного образования*

(Протокол № 7 от 2 декабря 2014 года)

Пікір жазған: *Ижанов Б. И, п.ғ.к., Қазақ ұлттық өнер университетінің профессоры*

Рецензент: *Ижанов Б. И, Казахский национальный университет искусств, профессор, к.п.н.*

© Республикалық қосымша білім беру
оқу-әдістемелік орталығы, 2014
Республиканский учебно-методический
центр дополнительного образования, 2014

Мазмұны

Содержание

1.	Кіріспе	4
2.	Сурет- бейнелеу өнерінің түрі және оқу пәні	5
3.	Графика» пәнінің оқыту әдістемесі. Әртүрлі графикалық материалдармен жұмыстың техникалық тәсілдері	18
4.	Сәндік өнер бұйымдарын дайындау технологиясы	23
5.	Балалардың көркемөнер мектебінің және өнер мектептерінің көркемөнер бөлімдерінде негізгі арнайы пәндерді оқытуда дәстүрлі және заманауи әдістердің өзара әрекеттесуі	36
6.	Қорытынды	44
7.	Пайдаланылған әдебиеттер тізімі	46
8.	Қосымшалар	47
1.	Введение	56
2.	Рисунок как учебная дисциплина как вид изобразительного искусства	57
3.	Методика преподавания предмета «Графика». Технические приемы работы различными графическими материалами	71
4.	Технология изготовления изделий декоративного искусства	77
5.	Взаимодействие традиционных и современных методов преподавания базовых специальных дисциплин в Детских художественных школах и художественных отделениях школ искусств	88
6.	Заключение	96
7.	Список используемой литературы	99
8.	Приложения	101

Кіріспе

Қазақстанда білім беруді жаңғыртудың басты бір міндеті жоғары сапалы білім берумен қамтамасыз ету болып табылады. Білім сапасы ұғымындағы білім үдерісі жасампаз іс-әрекетке қабілетті, қабілеттерін іске асыратын және жетілдіретін, өз қабілеттерін тұрақты меңгерген тұлғаны қалыптастыруды және дамытуды қарастырады. Балалар мен жасөспірімдердің кәсіби және әлеуметтілігін анықтауға, бейімділіктерін, қабілеттіктерін, қызығушылықтарын дамытатын балаларға қосымша білім беру жүйесінде бұл міндетті шешуде маңызды рөл болып саналады.

Еліміздегі тәжірибелі білім беру ұйымдарының бірі - балалар көркемөнер мектебі (балалар өнер мектебі) балаларға қосымша білім беру жүйесінде ерекше орын алады. Балаларға қосымша білім беру ұйымдарының ішінде балалар көркемөнер мектебінің бірегейлігі оқу жоспарлары мен білімдік бағдарламалар негізінде қалыптасқан дәстүрлі оқыту үдерісімен белгіленеді.

Көркемөнер мектебінің неғұрлым икемді құрылымы - әрбір баланың қажеттіліктері мен мүмкіндіктерінің дамуына бағытталған тұлғалық-бағдарланған, тұлғалық-детерминдірілген білім беруде балаларға қосымша білім берудің ерекшеліктері мен уақыт талаптарына сай тез арада өзгере алады.

Қазіргі уақытта Қазақстан Республикасында 137 балалар көркемөнер мектебі, 31 балалар өнер мектебі жұмыс істейді. Қазақстан Республикасы балаларға қосымша білім беру жүйесіндегі көркемөнер-эстетикалық тәрбие үдерісін іске асырудың мақсаттары, міндеттері, мазмұндары мен ұйымдастырулары нормативтік-құқықтық құжаттармен реттеледі: Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған Мемлекеттік бағдарламасы «Білім туралы» Заң, Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2013 жылғы 17 мамырдағы № 499 Қаулысы «Тиісті үлгідегі білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік қағидаларын, оның ішінде балаларға арналған қосымша білім беру бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы», Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің 2013 жылғы 14 маусымдағы № 228 бұйрығы балаларға арналған қосымша білім беру ұйымдары түрлері қызметінің үлгілік қағидалары.

Балалар көркемөнер мектептері үлгілік оқу бағдарламалар негізінде құрастырылған және Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігі ұсынған жұмыс бағдарламалар бойынша жұмыс істейді.

Үлгілік оқу бағдарламалар білім беру саласын оқытудағы мақсаттар мен міндеттерін, балалар көркемөнер мектептері мен балалар

өнер мектептеріне ұсынған оқыту мен тәрбиелеудегі әдістері мен формаларды, оқу пәндерін, оқу пәндерінің тақырыптарын, олардың оқыту деңгейлерін, сабақ түрлерін белгілейді.

Сурет, кескіндеме, станокті композиция, қолданбалы композиция, мүсін, бейнелеу өнер тарихы, пленэр және таңдау бойынша пән міндетті пәндер болып табылады.

Балалар көркемөнер мектебіндегі оқытудың бастапқы кезеңінде білім алушылар әртүрлі көркемөнер материалдарымен жұмыс істеу тәсілдерін, олардың қасиеттері мен бейнелеу мүмкіндіктерін меңгереді, көркемдік формадағы эмоциялық - әсерленушіліктен тәжірибе алады.

Оқытудың екінші кезеңінде (7-10 жас) өнерге деген көркемдік-коммуникативтік көзқарас, кескіндеме тілі мүмкіндіктерінің негіздері қалыптасады. Білім алушылар ойын және композициялық тапсырмаларды орындау үдерісінде бейнелеу, сәндік-қолданбалы, сәулет, мүсін өнерлеріндегі әртүрлі көркемдік құралдарымен танысады. Әрбір жаңа тапсырма баланың өз жұмысы мен өнер шеберлерінің жұмыстарының мазмұнындағы суреттелген оқиғаларға қатынасы, олардан алған әсерленушілік жаңалық ашуға жақындатады.

Оқытудың үшінші кезеңі (11-16 жас) – кәсіби алды дайындық кезеңі. Жас суретшілер академиялық суретті, кескіндемені, композицияны оқығанда бейнелеу өнердің түрлері және жанрларымен танысады, қабылдау үдерісін шығарма авторымен, мәдениетімен, өзімен ашық диалог ретінде меңгереді.

Сонымен қатар, балалар көркемөнер мектептері өз қызметтерімен интеллекті шығармашылық орта құруға дайын белсенді шығармашылық әлеуетті адамдарды дайындауды көздейді.

Сурет- бейнелеу өнерінің түрі және оқу пәні

Сурет- графика түрлері және бейнелеу өнерінің барлық түрлерінің негізі. Сурет шығармашылық қызметтің дербес түрі ретінде де бола алады. Суреттің түрлері техникалық орындауда, белгілеуде, жанр мен тақырыпта өзгешеленеді.

Сурет кез келген жанрға бағыныңқы (сымбат, табиғат көрінісі, натюрморт, анималистік, тұрмыстық, тарихи жанрларға және т.б.). Сурет композициялық құралда әртүрлі бейнедегі тақырыптарды іске асырады: құрылыстық, егінді жинау, ғарыштық самғау, саяхаттар, мерекелер және т.б.с. Суреттегі нақты көркемөнердегі негізгі құрал) – сызық, қағыс, дақ. Қағыстаудың, өңнің және жарық көлеңкенің көмегімен заттардың көлемі, пішіні, сәйкестігі, сызықтық және ауа өрістіліктер беріледі. Сурет бейнелеу өнерінің дербес шығармасы бола алады. Қайта жасалған жеке парақтарға біткен суреттер) – станокты

шығармалар. Тиражды графикаға қарағанда олар тек бір данада ғана болады.

Сурет – шындықты танудың және зерттеудің құралы. Сурет салуды жады, елестету немесе қиялдау бойынша, натурадан тікелей байқау негізінде іске асыруға болады. Суретші өмірдегі әсерлерін тез орындалған нобайларда, ұзақ мерзімді суреттемелерде немесе суреттерде белгілеп қоя алады. Сурет кескіндемелік полотнолардың, фрескалардың, мозайкалардың, шынышырайлардың жасалуы дайындық кезеңі болып келеді. Сәулетші немесе әрлендіруші жобаның бастапқы түпкі ойын нобайлардағы суреттің көмегімен белгілейді. Кейде долбарлар мен нобайлардың, әсіресе егер олар көрнекті суретшілермен орындалған болса, үлкен көркемдік маңызы бар.

Сурет – бейнелеу өнерінің ежелгі түрі. Біздің күнге дейін жеткен суреттің техникалық тәсілдерінің барлық түрінің өзгешеліктері негізінен Қайта өрлеу дәуірінде қалыптасты. Сол кездің өзінде-ақ қорғасын, күміс және басқа металды қаламөзектермен (грифель), итальяндық қаламмен, графитпен, сангинмен, көмірмен, бормен, пастельмен сурет салды. Сонымен қатар сұйық материалдар: бистро, тушь, түрлі-түсті сиялар, су бояу (акварель), ақсыр кеңінен қолданылды. Суреттерді ақ және өң беретін қағазда құс пен қамыстың қауырсындарының қаламұштары көмегімен жасады. Осының бәрі суретшілердің келесі буындарына қатты ықпал еткен және көптеген көркемөнер мектептері үшін негіз болған көркемдік және техникалық тәсілдерінің ерекше байлығы мен алуан түрлілігіне қол жеткізді.

Леонардо да Винчи, Микеланджело, Гициан, Рафаэль, А.Дюрер, Рембрандт, П.Рубенс, Ж.-Д Энгр және де басқа шетелдік суретшілер суреттің тамаша шеберлері болды. Ресейде О. Кипренский, К. Брюллов, А. Иванов, П. Чистяков, И. Репин, В. Суриков, В. Серов және көптеген басқада суретшілер суреттің қас шеберлері болды. ХХІ ғ. суретшілері реалистік суреттің дәстүрлерін жалғастыруда және авангардты бағытта өткір мәнерлі сурет саласында көп жаңалықтар жасауда. Ғасырлар тереңдігіне келетін сурет өнері бейнелеу өнерінің әртүрлерінің негізінде ғана емес, сонымен қатар дербес көркем тәсіл болып есептеледі.

Суретті өнердің ең тікелей түрі деп есептеуге болады. Осы тікелейлік сіз көретінді түп-тура түсіріп салуға мүмкіндік береді, ал натурадан суреттеме шабыттандырады және өзінің жемісін береді. Фотосуреттің өскен рөліне қарамастан сурет әлі де көзбен көрген ақпараттың тікелей жеткізілуінің ең тиімді тәсілі болып қалады. Академиялық сурет көркемдік білім беру жүйесінде ең басты пән болып келеді. Сурет – бейнелеу өнерінің барлық түрлерінің негізі. Ұстанатын бағытына қарамастан әр кәсіби суретшіге академиялық суретті білу керек.

Көркемдік білім беру жоғары оқу орнына дейінгі дайындықты болжайтын салаға жатады. Көркемдік жоғары оқу орындарына оқуға түскенде талапкерге тек қана Ұлттық Бірыңғай тестілеуді емес, сонымен бірге арнайы шығармашылық емтихандарды тапсыруы қажет. Оқуға түсу сынағынан ойдағыдай өту дайындық курстарын бітіру, көркемсурет мектебінде білім алу сияқты арнайы көркемдік дайындықты қарастырады. Алайда тек көркемсурет мектебінде әртүрлі техникалар туралы кең түрлі білім алуы мүмкін. Мұнда оқушы сурет, композиция, мүсін өнері, қолданбалы сәндік өнері, өнер тарихы сияқты пәндерді игереді. Алайда тек сурет суретші сауаттылығының негізі болып есептеледі.

Суретшінің кез келген жұмысы суреттен басталады. Суретке оқыту суретшінің кәсіби дайындығының маңызды бөлігін құрайды. Өнер Академиясының студенттері және арнайы ЖОО-ның студенттері нысандар құрылымын және жарық-көлеңкесіне егжей-тегжейлі қараумен көпсағаттық жұмыс-академиялық суреттерді орындайды.

Сурет – барлық пластикалық пәндердің құрайтын бейнелеу сауаттылығының негізі. Сурет – бұл суретшінің стилі мен тұжырымы, оның шығармашылық ұстанымының өрнегі. Барлық көркемдік шығармалар суретке негізделеді немесе оны болжайды. Барлығы суреттен басталады және барлығы суретке келіп тіреледі, тіпті осы сурет тек суретші мен оның көрерменінің қиялында жасалғанда немесе ашылғанда бастау алады. Сурет – бұл суретшінің шеберлік деңгейінің бастапқы көрсеткіші. Сондықтан жас суретшілердің көркемдік оқытуында осы пәннің маңыздылығын бағалау қиын.

Академиялық суреттің пән ретінде мақсаттары мен міндеттері өзіне айналадағы дүниені терең зерттеуді және шартты кеңістікте орынның жазықтығында оны бейнелеуде қажетті білімдер мен дағдыларды иеленуді енгізеді. Оның тиімділігін көп есе арттыратын оқытудың көрнекілік, дәйектілік, шамасы келушілік және ұғынымдылық қағидалары айқын сақталады.

4 сыныпты оқу кезінде тапсырма үйрету біртіндеп күрделендіреді. Қойылым ұзақтығы қысқа мерзімде кезектестіріледі.

1 сынып тапсырмасы түзу сызықтарды жүргізумен, оларды тең бөліктерге бөлумен, қағыспен танысумен басталады. Оқушылар бейнелеуді белгілі көлемде орналастыру туралы алғашқы мәліметтер алады, қаламды дұрыс ұстауды және кіші көлемді үлкенмен салыстыруды (көздеу әдісімен) үйренеді. Заттардың құрылымын зерттеуге бағытталған тапсырмаларға көп көңіл бөлінеді.

2 сыныпта заттардың құрылымы туралы білімдерін бекіту мақсатымен бірталай тапсырмалар орындалады. Тікбұрышты пішіндердің және шеңбер аясының өрістілік қысқаруы туралы түсініктер тереңдетіледі. Әртүрлі жағдайларда. Оқушылар кеңістікте

заттардың өңдік шешімімен танысады. Әртүрлі жағдайларда адам дене пішінінің сәйкестігімен танысады (долбарлар, суреттемелер.)

3 сыныпта сурет бойынша бағдарламаға жарықтың қатпарларын зерттеу енгізіледі. Шардың көлемін жарық-көлеңкенің көмегімен анықтау бойынша бастапқы мәліметтер беріледі. Адам дене пішінінің сәйкестігі мен оның йықтық белдік пен жамбастың осы сызығы бағытын ескерумен бейнелеу тәсілдерін зерттеу жалғастырылады. Адам басының суретін салу әдісімен таныстыру іске асырылады. Ішкі әлпеттегі қойылымның, көкжиектің жоғары сызығымен күрделі тұрмыстық заттардан натюрморттардың суретін салу жалғастырылады.

4 сыныпта негізінен натюрморттармен жұмыс жалғастырылады, алайда олардың орындалуына жоғары талап қойылады. Кейбір тапсырмалар бекіту үшін қайталанатын. Мысалы, гипсті бастың суреті, адамның дене пішіні. Сызықтық және ауа өрістілік туралы білімдер бекітіледі, барлық жұмыстардан барынша аяқталғандық пен орындаудың жоғары сапасы талап етіледі. Сурет балалар мен жасөспірімдердің бастапқы көркемдік білім беру жүйесінде негізгі пән болып есептеледі.

1-4 сыныптарында «Сурет» курсының негізгі міндеті-балаларды беттің екібірлік жазықтығында үшбірлікті пішінді көруге, түсінуге және бейнелеуге үйрету. Суретке оқыту – бұл кешенді дәйекті күрделінетін ұзақ мерзімді және қысқа мерзімді оқу тапсырмаларының жүйесі. Қозғалмайтын айналадағы дүниеден ұзақ мерзімді оқу суреті оқытудың басты дәстүрлі түрі болып есептеледі. Ұзақ мерзімді байқау мен айналадағы дүниені мұқият зерттеуге негізделген ол көрінетін заттар мен құбылыстарды, олардың ерекшеліктері мен қасиеттерін шынайы жеткізуге үйретеді, қажетті қисындық және тәжірибелік дағдыларды қалыптастырады. Оқушылар бақылау көрнекілік өрістіліктің негіздері туралы, жарық-көлеңкелік қатынастар туралы, адам мен жануарлардың пластикалық анатомиясы туралы қажетті білімдер алады. Осы уақытта олар суретпен жұмыстың жалпыдан жалқыға және жалқыдан байытылған жалпы қағидалары бойынша дәйекті жұмыстың дағдыларын алады, сонымен қатар суреттің техникалық тәсілдерін игереді, оның айқындаушы мүмкіндіктерімен (көмір, сангина, тұздық, пастель және т.б.с.) танысады. Сонымен бірге ұзақ мерзімді сурет сабақтарында суретшіге қажет қасиеттерді тәрбиелеу бойынша жұмыс жүргізіледі: «көзді қою», «қолдың икемдігін қою», «тұтас көру» қабілетін, көргенді есте сақтау және бақылау икемдігін дамыту, көз өлшемінің өткірлігі мен дәлдігін тәрбиелеу.

Сурет – бейнелеу өнерін үйрету жүйесіндегі негізгі пәннің бірі. Әлемге деген қарым-қатынасы, олардың ойлары, сезімі, суретшінің көрсетуі, оқуы, болашақ шындықты реалистік кейіптеу негізінде көркем бейнелі түрде болып көрінеді. Дербес шығармашылық жұмыс

үшін қажетті реалистік ұстанымдары жазықтықты бейненің құралы, дағды, сонымен бірге көркемөнер мәдениетінде сурет оқыту алдында ашылады, білім береді.

Суреттің мақсаты – жазықтықта бейнелеуде білім алушыларды бізді қоршаған ортамен әлемдегі олардың пішіні, көлемі, материалды жіберу арқылы үйретеді және көреді, фактуралар, олардың бір бірінің жағдайына қатысты және көзі сурет салатын жарықәуе ортада: сызық, қағыс, дақ. Оқушыларға сурет салуды үйреткенде мұғалім оқушыларға қажетті түсініктерді беру керек. Сурет ең алдымен барлық көп бейнелі қоршаған әлемнің екі өлшемді жазықтығын қағазға түсіруі. Сондықтан оқыту курсына «Натюрморт», «Интерьер», «Пейзаж», «Адамның бейнесі, жануар, құс және өсімдік» деген тақырыптар да қамтылған. Тұлғаға қарап сурет салу, жазықтық бетінде пішінді, затты орналастырудың негізгі заңдылықтарына сүйену. Осы тұлғаға қарап сурет салуды қиялдау, елестету. Мұндай дәрістерді сыныпта да, үй тапсырмасы ретінде де кең көлемде өткізу керек.

Оқу суреті өзіне дәйекті түрде қарапайым геометриялық денелердің бейнесін, жеке пән, натюрморттық әртүрлі күрделілікте, адамның дене пішіні, табиғат мүсіні, адамның басы, жануарлардың долбарлары мен нобайлары орындалады. Осыған әртүрлі графикалық материалдар (қалам, көмір, соус, сангина, ретушь, тушь, кауырсын, пастель), Суреттің композициясына үлкен мән беріледі. Суреттің курсы екі түрлі тапсырмадан тұрады: ұзақ және қысқамерзімді суреттер (долбарлар, нобайлар) «жеңілден ауырға қарай» принципінде және пәннің қиындық формасы, саны мен бейнелеу кеңістігі тәртіппен орналасқан. Суретті оқыту тар және басқа оқу пәнінің тапсырмасымен органикалық байланыста, эстетикалық тәрбиелеудің тапсырмасын шешуге себепші болады.

Сурет-бейнелеу өнерінің негізі және оның барлық түрі бола алады. Көркемөнерді оқыту жүйесінде сурет негізгі оқу пәні. Білім жүйесінде оқу пәндері «Сурет», «Кескіндеме», «Жабыстырма», «Декаративтік композиция» және «Станокты композиция» бірін-бірі толықтырады, өзара байланыста болады, әлемдік пәнді оқыту біртұтастықты қабылдауға мүмкіндік туғызады.

«Сурет» оқу пәні- бұл анықталған оқыту жүйесі және тәрбиелеу, білім мен жүйелі дамуды, ептілік пен дағдыны жоспарлы мазмұндау болып табылады. Сурет бойынша бағдарлама тұтас қатарда теоретикалық және практикалық тапсырмаларды қосады.

Бұл тапсырма қоршаған ортаны тануға және ойлауға көмектеседі, кесте түрінде бейненің дағдыларына ие болу, табиғат пішіндерінің құрылыс заңдылықтарын түсіну, қызметтің тәсілі мен оларды үйрету 4 жылға бөлінеді. Бағдарлама оқытуға бағытталған дербес шығармашылық қызметін қалыптастыруына әзірлік арқылы оқу

жетістіктерін жүйе компотентінің қатарына тұрғызу, яғни бастапқы білім көркемөнер нәтижесінің жетістігіне тиісті деңгейлерін үйретеді.

Дидактикалық талаптарға сәйкес қойылған заттар бейнелеу сауаттылықты сәтті меңгеруге жәрдемдеседі, жоғары сыныптарда – балаларды өзіндік шығармашылық жұмысқа тартады. Натюрморттың көмегімен оқу және шығармашылық міндеттерді сәтті шешу үшін ол қызықты, сондай-ақ композициялы және әдістемелік тұрғыда дұрыс жасақталған болуы тиіс. Бұл педагогикалық қағидаттар мен композиция заңдарын дұрыс үйлестіргенде мүмкін болады.

Бұл бағдарламаның басты міндеттері білім алушылардың ұлттық және әлемдік мәдениеттердің құндылықтарын түсіну және меңгеру қажеттіліктерін, эстетикалық мұраны өз бетінше тануға ұмтылыстарын дамыту болып табылады. Өзінің дербестігін түсіну, тұлғалық өзіндік даму және өзін-өзі анықтау, өз бетінше көркемдік білім алу қажеттілігі мен қабілеттілігінің болуы, көркемдік өмір құбылыстарына қызығушылық таныту. Сонымен қатар қызығушылық танытқан тақырыптар бойынша көркемдік технологияларды жаңадан өз бетінше зерттеу үшін бұрын алған түсініктерді жалпылай білу.

Зерттелетін заттардың ішінде едәуір маңызды болып табылатын көркем сурет бейненің барлық түрінде – сурет өнерінде, композицияда, өрнекте, мүсінде болады, сондықтан оған ерекше назар аударылады. Мектепте академиялық көркем сурет машықтарымен қатар суретші – сурет салушының шығармашылық жұмысы туралы түсініктер беріледі. Көркем суретпен айналысу оқушыға жобалық-зерттеу, рефлекссті және коммуникативті шеберлікті меңгеруге септігін тигізеді. Зерттеу жұмысы оқушыларға: мұғалім алға қойған практикалық тапсырмаларды тануға, оларды қалыптастыруға және мәселелерді тапсырма форматына аударуға, оларды алынған білім контекстімен ара қатынасын белгілеуге, нәтижелерге сараптама жасауға және бағалауға септігін тигізеді.

Оқытушы жаттығу барысын оқушыларда тану, коммуникативті, практикалық және шығармашылық қызметті қалыптастыруға бағыттайды. Оқу барысында балаларда байқағыштық, шығармашылық елес-қиял және өзінің бай мүмкіндіктерімен графиканың бейнелік түсінігі дамиды.

Оқушылардың көркемдік әсерлері жалпы адами, жалпы ұлттық және этномәдени құндылықтарға бағытталады.

Оқудың барлығы жасына қарай қолжетімді формада тұлғаға бағдарлы идеяларын көрсету керек. Сабақтар оқушылардың елес-қиялын оятып, дербес шығармашылық қабілеттілікті дамытып, қызықты және еліктірерлік түрде өтуі тиіс. Оқытушы өз бетінше шығармашылық жұмыс істеу үшін айқын және анық бірізділікпен балаларға қажетті оқу ақпаратын беру керек. Сұрақтар мен жауаптар

түріндегі диалогтық қарым-қатынас кез-келген көркем сурет үсті жұмыстың негізінде затты өз бетінше, саналы түрде зерттеуге мүмкіндік береді. Затты зерттеу процесі бейнелеу тілінің барлық элементтерінің бөлінбейтін байланысында құрылады: конструктивті суреттің композициясы, тондық, пластикалық және кеңістікті қарым-қатынастар.

«Формат», «пропорциялар», «ырғақ», «тондық қарым-қатынастар» түсінігін ұғына отырып, оқушылардың жұмыс жүргізудің жалпыдан жекеге және содан кейін – қайтадан жалпыға жүйелілігін меңгергені маңызды.

Практикалық шеберліктері теориялық білімдерге сүйеніш болуы тиіс. Әрбір туынды шығармашылық және әдістемелік жағынан негізделу керек, өнер теорияларының негіздеріне, перспективаға сүйеніш болуы тиіс, пластикалық анатомия элементтері. Қысқа мерзімді композицияларда да, ұзақ мерзімді композициялармен жұмыста да көркем суреттердің бүтінділігі және қабылдаудың балғындығы жұмыстың соңына дейін сақталуы өте маңызды.

Оқудың барлық курсы ішінде оқушылардың көркем суреттеріне өз бетінше және ойланып өз алдына міндеттерді қоя білуіне, форматты, материалды таңдауға, бейненің мәнерлілігіне ұмтылуға, тиісті орындау техникасын пайдалануға жеткізу қажет.

Балаларды бейненің заңдарын және әдістерін классикалық, отандық және әлемдік өнер мысалдарының негізінде – форманы, тонды, пластиканы, түстерді олардың үйлесімді бірлігінде саналы қабылдау дамитын негізде ұғынуға үйрету керек. Оқушылар өздерінің туындыларын ұдайы олардың заттарымен салыстыра отырып, сыни көзқарастан сараптауға үйрену керек. Аудиторлық, үй тапсырмалары да жүйелі түрде талқылауды және сараптауды өткізіп отыру қажет.

Оқушыларда жұмыста шыдамдылық дамуы тиіс, өйткені, шығармашылық табыстарға қол жеткізу – көп уақыт жұмсауды, еріктің күш-жігерін және зейінді шоғырлауды талап ететін еңбекті көп тілейтін жұмыс. Бағдарламаға сәйкес, балалар бақылау бойынша, есте сақтау бойынша және елестету бойынша жұмыс істеп, ұзақ және қысқа мерзімді тапсырмаларды орындай білу керек. Оқушылар меңгерілген білімдерді, көркем сурет машықтарын, мәнерлікке, стилизацияның қасақана тиімді тәсілдеріне жол бермей, сенімді, жарқын, бүтін көркем бейнені жеткізу үшін шығармашылық еңбектерінде пайдалану керек.

Бағдарламаға енгізілген, зерттеуге арналған тақырыптар білім мазмұнының өз алдына міндетті минимумын білдіреді, яғни, оқушылардың меңгеруі тиіс жайттарды. Оқушылардың міндетті минимумды меңгеруі оқыту деңгейлеріне сәйкес келетін күтілетін нәтижелерді беруі тиіс. Бірақ, білім нұсқалылығы қағидатына сәйкес, бағдарламаның мазмұны оқу мекемелерімен олардың ерекшелігіне

және тәжірибесіне сәйкес дифференциалануы мүмкін. Мысалы, қандай да болмасын тақырыпты зерттеу көлемі (сағаттармен) басқасын ұлғайтудың есебінен қысқартылуы мүмкін. Сәйкесінше – ұзақ тапсырма басқа тақырыпты анағұрлым терең зерттеу мақсатында қысқа мерзімдіге (форматының шамасы өзгереді) алмастырылуы мүмкін. Түрлі деңгейлі, дербес тұрғыдан қарау ұсынылатын практикалық тапсырмалардың күрделілігінің деңгейін анықтайды, оқушылардың шынайы контингентімен жұмыс істеу барысында оқушы меңгере алатын тұлғалық бағдарды ескере отырып, олар күрделендіру немесе жеңілдету жағына қарай түзетілуі мүмкін. Мұнымен қоса, оқушылардың бағдарламаның мазмұнын меңгеруі күтілетін нәтижелерге қолжеткізуді қарастырады.

Көркемөнер мектебінде оқитын, оқу-танымдық, практикалық және шығармашылық қызметтің алуан түрлі тәсілдерін меңгеріп жатқан оқушы өз бетінше шығармашылықпен айналысу керек: бейнелеу қызметі бойынша зерттеу тапсырмаларын орындайды, игерілетін білімдерді, машықтарды және өз бетінше алынған ақпаратты синтездей біледі. Бұл білімде оның тиімділігін анықтайтын құзыреттілік тұрғыдан қарау шарт. Оқушыларда басты құзыреттіліктерді қалыптастыру олардың өз бетінше дамуға және өз дегенін іске асыруға дайындығын айқындайды.

Натюрморт – бейнелеу сауатын зерттеудегі негізгі жанр

Болмыс суретін салу – бейнелеу өнерін үйренудегі айқындаушы әдіс болып табылады. Сол себепті балалар көркемөнер мектептеріндегі сабақтарда *натюрмортқа* көп көңіл бөлінеді. Ол бейнелеу сауатын зерттеудегі негізгі жанр болып табылады және қатысушылардың шығармашылық қабілеттерін қалыптастыруға ықпал етеді. Натюрмортпен жұмыс істеу ерекшелігі – оны кез келген жағдайда: ғимарат ішінде, далада, күн сәулесінде де жасанды сәуле де салуға болады. Тақырыптарды, көзқарастарды, жарықтандыру жағдайларын шексіз өзгертуге болады. Бұл алуан түрлі дамыту және оқу тапсырмаларын шешуге мүмкіндік береді. Оқу натюрмордының қатаң бағытталған мақсаты бар: қатысушылардың танымдық қызметін күшейтуге әсер ету.

Оқытушы оқу натюрмортын қойғанда ескеруі *тиіс педагогикалық қағидаттар* мыналар: көрнекілік, *ұғынықтылық*, дәйектілік, жүйелілік.

Көрнекілік – оқу пәні ретінде бейнелеу өнерінің айрықша ерекшеліктерінің бірі. Жады немесе қиял бойынша сурет салудан айырмашылығы оқу натюрморты оқушыларға кескінделетін объектіні бірден көруге, оны мұқият әрі жан-жақты зерделеуге мүмкіндік береді. Ал оқытушыдан натюрморттың сырттай тартымды болғаны талап етіледі. *Эмоционалды* қырының оқуда маңызы зор, суретке шығармашылық көзқарас туғызады. Қызықты әрі әдемі натюрморт

балалардың эстетикалық талғамын тәрбиелеуге септігін тигізіп қана қоймай, олардың есінде ұзақ қалады, суретке шабыттана түсіп, олардың көңілін бүтіндей жаулап алады. Іш пыстыратын және қызықсыз натюрморт тез шаршатады, оқушылардың жұмысты тезірек, қалай болса солай аяқтай салғысы келеді.

Ұғынықтылық деп тапсырманың күрделілігі шамасын айтамыз. Натюрморт балалардың әрбір жас тобының дене және ой қабілетін ескере отырып, құрылуы, оқушылардың мүмкіндіктеріне сай болуы тиіс. Тым күрделі тапсырманы олар орындай алмайды, ал тым қарапайымы ешқандай пайдасын тигізбейді.

Натюрморттың қалпының негізіне оқудың *дәйектілігі* қағидаты қойылған. Осы қағидатқа сүйеніп, одан кейінгі әрбір оқу тапсырмасы алдыңғы тапсырмамен дайындалуы, өз кезегінде кезекті тапсырманы шешудің негізі болуы тиіс. Оқушылар пішіні күрделі әрі үйлесімі алуан заттардан құралған натюрморт суретін оңай салу үшін, оларды бұған дайындау қажет. Натюрморттардың мұндай түрлерін шешудің арқауы оқушыларға аса күрделі тапсырмаларды шешу үшін бейнелеу сауатының қажетті білім қоры мен дағдыларын жинақтауға мүмкіндік беретін жай заттай қалыптар болуы тиіс.

Қарапайымнан күрделіге қарай қағидатын басшылыққа алып, натюрморттарды мынадай кезектілікпен қойған жөн:

гипсті геометриялық денелерден жасалған қалыптар;

пішіні жағынан геометриялық денелерге жақын тұрмыс заттарынан жасалған натюрморттар;

пішіні, сарыны мен бітімі жағынан саналуан тұрмыс заттарынан жасалған натюрморттар;

интерьердегі натюрморттар.

Оқу натюрмортын қойған кезде ескерілетін тағы бір педагогикалық қағидат – бұл *жүйелелік*. Бұл процестің қандай да бір бірыңғай жүйеге бағынғаны ескеріледі және бір қағидалар, қағидаттар мен композициялық заңдар бойынша орындалады.

Натюрморттың қалпы. Натюрмортты жасау процесі оны іс жүзінде орындаудан көп бұрын басталады. Негізгі жұмыс болашақ қалыпты ойлап-шішу кезеңінде болады. Әуелі *оқу тапсырмасы* белгіленеді. Нақты оқу материалын оқып-үйренуге және белгілі бір кескіндемелік қабілет пен дағдыны меңгеруіне қарай әр натюрмортта өзінікі болады. Сонсоң *сюжет*, қандай да бір негізгі композициялық сызбасы таңдалады, яғни, натюрморттың белгілі бір бейнесі жасалады. Түпкі ой мен натюрморттың қандай болуы керектігі туралы нақты түсінік қалыптасқаннан кейін оның қалпына көшеді. Натюрморттың қалпы қойылған тапсырма мен сюжет ойына сай *заттарды іріктеуден* басталады. Натюрмортты тұрмыстық тұрғыда қымбат заттардан жасау міндетті емес. Сурет бойынша оқу қалыптарында жасанды гүлдерді,

хрустальдан жасалған ыдысты, көптеген сәнді элементтері бар заттарды пайдаланбаған жөн.

Түрлі ыдыстар (құмыралар, вазалары, саптыаяқ, түбектер, тегендер, қасықтар және т.т.); көне және қазіргі үй тұрмысындағы түрлі заттар (ұршықтар, керосин шамдар, қолшатырлар, жәшіктер және т.т.); саймандар; сапасы, бітімі, сарыны жағынан әртүрлі көптеген перделер; көкөністердің, жеміс-жидектердің мол түрі; мүмкін болған майда-шүйденің барлығы, мәселен, тығындар, арқанның үзіктері, кептірілген дәндер мен құрғақ гүлдер; бір қарағанда тіптен ерекше, жентектелген газет парағы, қағаз қапшық, ескі қорапша секілді заттар – мұның бәрі натюрморттың қалпына материал бола алады.

Заттардың мұндай кең таңдауы пропорцияларды және бір заттың пішінін екіншісімен салыстыру мүмкіндік береді, бұл бұйымның елеулі ерекшеліктерін бірінші кезекті ашуға көмектеседі.

Заттардың бітімінің де маңызы зор. Мөлдір шыны, оның қырларының ойыны, металлдың жарқылдауы, саз балшықтың бұдырлығы, перделердің жұмсақтағы және беттің басқа да қасиеттері көркем бейнені туғызуға көмектесе алады.

Бірақ натюрморттағы заттардың тақырыптық тұрғыда ұйымдастырылуы, *мағыналық мәні* болуы және өзіне белгілі бір идеяны алуы тиіс екенін міндетті түрде есте ұстау қажет. Тіптен қандай да бір тар оқу тапсырмасымен жасалған натюрморттарда заттар олардың мағыналық біртұтастығын ескеріп таңдалуы тиіс. Өзінің функционалдық мақсатына жат (мәселен, әсем фарфор ваза, сазбалшықтан жасалған түбек және балға) заттар жинақталған қалып ерсі көрінуі мүмкін. Заттар әлемі өте үлкен әрі саналуан. Натюрморттың тақырыбын кейде өзіңізді еліктірген қандай да бір зат айтып бере алады. Ол негізгі жүктемені көтереді, қалғандары соған қарап құралады. Оқу қалпының негізгі бөлігін құрай отырып, өлшемі мен сарыны бірдей заттарды бірге қоюға болмайды. Балаларға мұндай натюрмортты сәтті үйлестіру және оны тоны бойынша дұрыс шешу қиын болады. Сондай-ақ натюрмортта басыартық заттардың болмауы тиіс екенін есте сақтаған жөн, өйткені оларды шектен тыс үймелету композицияны күрделендіреді, оның мәнерін азайтады. Қажетті заттарды іріктей отырып, оларды *жазықтыққа әдемі әрі дұрыс орналастыру* қажет. Қалыпты құрайтын әрбір элемент қатаң белгілі бір орын алуы тиіс. Арт жағында, әдетте, ұсақ бөлшектермен бөлінбеген жай қысқа пішіні бар ірі заттар қойылады. Олар тереңге кететін алдыңғы жағына қатысты қабылданады. Артқы жағына қойылған заттардың сарыны мен бітіміне қарай әсіре белсенділігінен оқушылар (әсіресе, бастауыш сыныптағылар) қойылған тапсырманы орындай алмайды және оларды суретте «дұрыс әкете» алмайды, сонымен де

кеңістікті көрсетеді. Алдыңғы жағына өте ұсақ және аласа заттар қойылады.

Алдыңғы жағындағы ұсақ заттар көрерменді *композицияның ортасына* жетелейді. Композициялық орталықты кейінгі орынға шартты түрде орналастыра отырып, біз көзбе-көз кеңістікті тереңге қарай ысырамыз. Бұл натюрморттың қалған бөліктерін орталықпен жалғасудың түрлі мүмкіндіктерін пайдаланып, үйлестіруге мүмкіндік береді.

Кез келген жағдайда, натюрморт міндетті түрде мағыналық және сюжеттік жүктеме алуы тиіс. Композициялық орталық өзіне қалғандарын тарта отырып, қалған заттар үшін өзіндік камертон функциясы атқаратындай есеппен ойластырылады. Ол *жазықтықтағы күйіне, жарықтануына, пішіндерінің, сарынының, өлшемі мен бітімінің кереғарлығы* арқасында ерекшелене алады.

Композициялық орталық үшін орынды дұрыс таңдаған маңызды. Бірақ егер барлық натюрморттар біркелі композициялық сызалар бойынша және тек белгілі бір тәсілдерді пайдаланып, қойылса, олар біріне бірі ұқсас болар еді.

Оқытушыға натюрморттың әсіресе *тұтастығы* маңызды. Қалып одан тіптен ең аз, бір де бір затты алып тастауға, айырбастауға болмайтындай етіп, ойластырылуы тиіс. Бір топқа жинастырылған бұл заттар композициялық орталыққа, мағыналық және сюжеттік ойға бағындырылған бірыңғай үйлесімді композицияны құрауы тиіс.

Заттар шашылмауы, мәні бірдей бөлшектерге бөлінбеуі тиіс. Натюрмортты қалыптағанда *композициялық тепе-теңдікке* назар аудару қажет. Егер беті кескінделетін объектілермен біркелкі толтырылмаса, және олар қандай да бір шетіне ығыспаса, натюрморт бір бөлігінде шамадан тыс жүктелген және басқасында тым жеңіл қабылданатын болады. Мұндай қалып нашар ұйымдастырылған әрі табиғи емес көрінеді. Бұл ретте тек заттардың өздерін, олардың көлемін, сарынын ғана емес, олардың арасындағы аралықтарды, сондай-ақ қоршаған кеңістікті, яғни бүкіл көрермен «салмағын» ескеру қажет. Көлемін, яғни орталық арқылы өтетін вертикальді осьтің оң және сол жағын дұрыс бөлудің маңызы өте зор. Алайда, жазықтықты тігінен де, көлденеңінен де екі теңдей бөлікке бөлгеннен аулақ болған жөн. Әйтпесе ол дербес екі бөлікке бөлінеді.

Егер де натюрморттағы негізгі зат (немесе заттар тобы) қандай да бір тұсқа ығысатын болса, онда қарсы тұстан бос кеңістікті ұлғайту қажет. Оған кереғар аса ұсақ заттар (бірнеше) қойылады немесе перделердің белсенді қатпарлары орналастырылады. Бірақ ірі заттардың жанына өте ұсақтарын қоймаған жөн. Үлкендігі бойынша қандай да бір аралық заттар қажет.

Натюрморттың біркелкілігінле тек заттың көлемінің ғана емес, оның сарынының да маңызы бар. Кішкентай күңгірт объект үлкен, бірақ сарыны жағынан ашық объектіні теңестіре алады. Оқу қалпының сюжеті мен композициялық сызбасын ойластыра отырып, оқытушы оның *статикалық* немесе *серпінді* болуы мүмкін екенін есте ұстауы тиіс.

Статикалық композиция тура көлденең немесе аздап еңкіш сызықтармен түзіледі. Мұндай қалыптарда тыныштың әсері туғызылады. Статикалық қалыптар қандйа да бір геометриялық пішінге бағыну қағидаты бойынша ұйымдастырылады. Тыныштық күйі сондай-ақ симметриялық композицияларға да тәні. Мұндай натюрморттардағы бөліктер көлемі, сарыны, тіптен пішіні жағынан да теңестірілген. Оларда, әдетте, композициялық орталық геометриялық орталықпен дәл келеді, және бір бөлігі басқа бөлігіне айна-қатесіз дерлік ұқсас болады. Мұндай композициялық сызбалары бар натюрморттарды ұйымдастыру қиын, олар оқушыларға қызық емес. Статикалық қалыптар көбіне күрделі кеңістіктік есептер шешуді қажет етпейтін бастауын сыныптарда қойылады.

Оқушылардың қабылдауына аса қызықтысы әрі эмоционалдысы композициядағы анық байқалатын қозғалысы бар серпінді қалыптар болып есептеледі. Егер де натюрморттың композициялық сұлбасындағы сызықтар қалыптың тереңіне қарай ұмтылып, оның артынан көз тіксе, және суреттегі кеңістікті осылайша оңай беруге болады. егер қалыптағы бір немесе бірнеше диагональдық сызықтарды пайдаланса, натюрморттағы қозғалысты да беруге болады. Оған қоса, бұл заттар да, перделер де болуы мүмкін.

Біздің көзқарасымыз оқығанда әдетте солдан оңға қарай жылжиды. Натюрмортты қалыптағанда осыны да ескеруге болады. Оқытушы сауатты қойған оқу натюрморттарында көз бір заттан екіншісіне кездейсоқ секіріп кетпеуі тиіс. Егер де заттар мен перделердің қатпарларын шартты түрде тұйықталған сызықта болатындай етіп орналастырылса, көз оның жүрісін қайталап, онда бағытты түрде сырғанайтын болады. Бұл ретте біздің көз қарасымыз әрбір затты егжей-тегжейлі қарауға, сүйсінуге мүмкіндік беріп, оған еріксіз тоқтайтын болады. Оқу қалпын жасай отырып, перделерді іріктеуге үлкен көңіл бөлген жөн. Олар натюрморттың барлық қалған құрамдас бөліктерімен үйлесімді түрле ұштасуы тиіс. Перделер шартты фон, композициядағы жүріс бағыты ретінде қызмет етіп қана қоймай, сонымен бірге натюрморттағы заттарды бір-бірімен шартты түрді бірігуіне көмектеседі.

Қалыпты ойластыра жүріп, оқытушы *көзқарасын*, яғни натюрморттың жалпақтығы көкжиектің сызығынан жоғары немесе төмен орналасатынын анықтап алғаны жөн. Көбінесе, сол немесе басқа

көзқарас келешек натюрморттың композициялық сұлбасын белгілейді. Бір және сол қалып оған түрлі жағынан қарағанда әртүрлі қабылданады.

Оқытудың басында натюрморттың суретке заттардың табаны көрінетіндей көкжиектің сызықтары төмен салынуы қажет. Бұл натюрморттың суретін салу үшін ең көп таралған көзқарас. Егер де үстелдің көлденең жалпақтағы көрінбесе, яғни ол сурет салушының көру деңгейінде болмаса, онда заттың негізі бір сызыққа тұтасып кетеді. Бұл оқушылардың заттарды сызықты-конструктивті тұрғыда құруын және оларды жазықтыққа дұрыс орналастыруын қиындатады.

Балаларда қиялдың жақсы дамуы үшін олардың ракурс, перспективалар туралы түсінігін нығайтып, натюрморттың суретін түрлі жағынан салу қажет. Мәселен, натюрмортты тым төмен, биік емес тұғырға немесе мүлдем еденге қоюға болады.

Егер натюрмортты биік тұғырға немесе шкафқа қойғанда артыдағы заттар көрінбей қалады, ал алдыңғылары монументалдылық әсерін туғызады. Мұндай көзқарас кезінде мәселен, натюрмортқа пішіні мен биіктігі әртүрлі бөтелкелерден, шәйнектерден немесе бір қатарға қойылған басқа да ыдыстардан қараған қызықты.

Әрбір қалыпқа аса мәнерлі *жарықтандыруды* іздеу керек. Түрлі жарықтандыруда бір және сол натюрморт біркелкі қабылданбауы мүмкін. Таңдау қойылған мақсатқа байланысты болады. *Жоғарғы бүйірлік жарықтандыру* аса қолайлысы болып есептеледі. Тап осы жарықтандыруда заттардың көлемі жақсы оқылады. Жарық көзін орнатқанда одан натюрмортқа дейінгі арақашықтықты өте сәтті таңдаған жөн. Жарық көзін натураға жақындату жарық көлеңкесінің контрастыларын күшейтіп, рефлекстерді ағартады. Табиғи жарық көзінен (терезеден) жарықтандыру өте жұмсақ, ал жасанды жарықтандырудан (софиттен, шамнан) тым кереғар, тік болады. Заттардан жазықтыққа және бір-біріне түсетін көлеңкелерді де ескерген жөн. Олар натюрморттың бірыңғай сарынды шешіміне үйлесіммен кірігуі тиіс. Сондай-ақ көлеңкелер сурет салушыларға заттардың жазықтықтағы бір-біріне қатысты күйін дәлірек көрсетуге көмектеседі. Көлеңкелердің тыс тік әрі күңгірт дақтары қалыптың тұтастығын, композициялық тепе-теңдікті бұзуы мүмкін.

Натюрмортты *жарыққа қарсы*, мәселен терезенің алдындағы тақтайға да ккюға болады. Онда заттар силуэт түрінде көрінетін болады, оларды мұндай натюрмортқа іріктегенде әсіресе пішініне көңіл бөлген жөн.

Жарық алдынан (қақ маңдайдан) түскенде оқушыларға заттардың клемін анықтау қиынға соғады, сондықтан оқу қалыптарында жарықтандырудың мұндай түрін пайдаланбаған абзал.

Осылайша, оқу натюрмортының қалпы – шығармашылық процесс, және оқытушыға міндетті түрде өзінің ішкі түйсігіне, ішкі сезіміне, ең бастысы – көркем талғамына сенуі қажет. Әрбір педагог үшін оқытудың, таңдамалы сауат заңдарының педагогикалық қағидағтарын және композиция негіздерін білудің маңызды екені даусыз.

«Графика» пәнінің оқыту әдістемесі. Әртүрлі графикалық материалдармен жұмыстың техникалық тәсілдері

Гравюра (линогравюра) – баспа сурет өнерінің (графикасының) негізгі түрі және балалардың көркемөнер мектептеріндегі ең басты пәндердің бірі.

Гравюрамен шұғылдану, басқа да көркемөнер түрі сияқты, өнерді түсінуге қажетті көркемдік талғамды, елестеуді, эстетикалық сезімді дамытады; қоршаған ортаны тануға және жан-жақты дамыған тұлға ретінде қалыптасуға ықпалын тигізеді, бұл өз кезегінде өсіп келе жатқан буынды оқытудың маңызды мақсаты болып табылады. Гравюра оқушылардың жазықтықтағы реалистік және стилистік бейненің принциптерін дамытады, көзқарасының кеңдігіне дағдылайды, табиғатты сан қырынан қабылдауды, жақсы салуды, сурет бейнелерін әртүрлі тұтастыру, ақ пен қара түстері қатынасының байлығын оның сарқылмастығын пайдалана білуді үйретеді.

«Графика» курсының негізгі мақсаты бейнелеу өнерінің мүмкіндіктері мен әртүрлі графикалық техникалар – линографюра, офорт, монотипия, ксилография, картондағы гравюра және т.б. Жұмыс үшін материалды таңдау көркемөнер мектептерінің нақты мүмкіндіктерімен анықталады. Гравюра - күрделі техника. Ол суретке оқушылардың белгілі бір дайындығын, сызықты, қағысты (штрихті) сенімді меңгергендігін талап етеді. Осыны есепке ала отырып, балалар көркемөнер мектебінде гравюраны үйретуді 3 сыныпта бастаған жөн, бұл кезде оқушылардың сурет пен композиция шеңберінде белгілі бір білім мен дағды қоры болады.

Тапсырмалардың жүйелілігі тапсырманың біртіндеп күрделену тәртібімен не басқа да графикалық техника (кесу, ине және т.б.меңгеру) жұмысына қажетті қабілеттерді меңгеру дәрежесін есепке ала отырып орналасуы қажет. Балалар көркемөнер мектебінде ең қолайлы графикалық техника линогравюра, картондағы гравюра, монотипия болып табылады. Гравюра сезім ырғағының дамуына мүмкіндік туғызады, жұмысты жүйелі және саналы жүргізуге үйретеді.

Пәннің ең бір маңызды міндеті – оқушылар жұмысында сызық, дақ, сұлба, фактураны айқын пайдалануды үйрету. Графиканың бейнелеу тілінің шарттылығы оқушыларды басты, сипатты таңдау жолы бойынша баруға, қажетті нысанды жинақтауға, бейнені ықшамды және айқын шешуге мәжбүрлейді.

Пән бойынша мұғалім сабақ беретін барлық жұмыс бойынша оқушыларға табиғатты, өмірді, оқиғаларды оның тұлға ретінде адамгершілік тәрбиесі тұрғысынан өткізу арқылы сезімтал шығармашылық қабылдауын тәрбиелеуге бағытталуы тиіс.

Гравюрамен шұғылдану пәнінің мазмұнында реалистік өнердің принциптерін толығырақ ашу қажет. Бұрынғының көркем мұра шығармашылығын талдауда және өнердің мықты үлгілерінің негізінде, сондай-ақ, ұлттық өнер үлгілері, оқушылар қазіргі таңдағы тынысқа сәйкес келетін жұмыстар жасау қажет.

Оқушыларды бейнелеу өнерінің жанры – графикамен (соның ішінде гравюра) таныстыру кезінде оқушылар шығармашылық суреттің ең басты мақсаты көркем образды табиғат және оның типтілігін анықтай отырып жасау болып табылатындығын түсіну қажет.

Әр шығармашылық жұмыста оқушылар, қоршаған ортаны ұзақ уақыт бойы зерттеу нәтижесінде таңдайтын, өздерінің суретші ұстанымын білдіру қажет. Оқу үдерісінде ол бақылаудағы нысандарды салыстырады және олардың ерекше өзгешеліктерін анықтайды. Барлық қызықтырған заттарды оқушы сурет етіп салуы және есте сақтауы қажет, себебі дәл осы материал соңында өзіндік ерекше және көркемдік тиянақты композициялар жасауға септігін тигізеді. Осыған көмектесу үшін, оқытушы біртіндеп жоспарлы түрде оқушыларды кез келген уақытта және кез келген жерде сурет салу және өмірлік құбылыстарды бақылау қажет деген түсінікке тоқтатуы керек. Жұмыстың сапалы түрде орындалуына қазіргі замандағы оқытудың техникалық құралдары: интернет, диафильмдер, диапозитивтер, кино, шеберлердің жұмыстар көшірмелері, әртүрлі көрнекілік материалдар, көркем сурет және басқа мектептер оқушыларының ең жақсы жұмыстары ықпал етеді.

Көркемөнер мектебінде «ГРАФИКА» пәні – оқушы өзінің сурет өнеріндегі білімін баспа графикасы – линолеумдегі гравюра арқылы тереңдете алатын пән. Суретпен шұғылдану «графика» пәні арқылы қоршаған шындықтың құбылыстарын эстетикалық қабылдау тәрбиесіне үлкен септігін тигізеді. Балалар шығармашылық ойлауды шыңдау, бақылау, талдау, еске сақтау икемділігіне негізделген, өздерінің көру арқылы қабылдауын дамытады. Еріктік сапалар, шығармашылық қабілеттілігін тәрбиелейді, көркемөнер тілінің ерекшеліктерімен танысады. Форма, қозғалыс, пропорция көркемділігін көруге үйренеді.

«Гравюра» техникасында тапсырмаларды орындаудың мақсаты – өнерді, оның мәні мен тілін түсінуді үйрету; дербес шығармашылық жұмысы үшін білім беру және машықтандыру, ол әртүрлі графикалық құралдарды пайдаланады.

Пән бойынша педагог жүргізетін барлық жұмыстар ізгілікке, патриотизмге толы, өз елінің және басқа халықтардың мәдениет құндылықтарын түсінуге толы болуы қажет.

«Графика» пәнімен танысу III курста және оқушылардың графикалық өнердің негізгі түрлері бойынша білімін бекітуден басталады: станоктық графика, кітап графикасы, плакат, экслибрис, қолданбалы графика. Баспа графикасының негізгі түрлері – тұрпайы сурет және эстамп бойынша толығырақ ақпарат беріледі. Оқушылар баспа графикасының негізгі тәсілдері және олардың ерекшеліктерімен танысады.

Тәжірибелік жұмыстарға кірісе отырып оқушылар тушь-перо техникасында линогравюраны қабылдай және жасай отырып, жұмыс машығына үйренеді. Ұсынылып отырған гравюраның контрастылығын, образ көлемін немесе композиция бұйымын ескере отырып, суретті парақ бетіне тұтастырады. Айқын үндестілікте сарын пластикасын, конструкциясын және пропорциясын береді.

Әртүрлі эскиздердің негізінде оқушы композиция нұсқасының ең қызықты және түсініктісін гравюра техникасында жасау үшін бекітеді. Материалда жұмыс жасауды бастамас бұрын балалар оймалау үшін арналған материалдың (линолеумның) ең маңызды сипаттамаларымен танысуы қажет, бұл жұмыс соңында сапалы оймалауды қамтамасыз етуі мүмкін. Оқытушы берілген оймалауға келетін линолеумға қойылатын талаптарды (қалыңдығы, фактурасы, иілгіштігі, тығыздығы) айтып беруі қажет және пайдалануға жарайтын линолеум түрлерін көрсетуі қажет. Әрі қарай балалар оймалау үдерісіне дайындай отырып, линолеумді өңдеуді үйренеді. Бұл үшін әртүрлі көлемдегі егеуқұм қағаздың түрлері - №2, №1, №0 қажет. Линолеумді дөрекі өңдегеннен кейін балалар №0 егеуқұм қағазбен жұмыс жасауға ыңғайланады. Әзірленген линолеум кескініне оймалау суретінің сол бейнесі түсіріледі (көшірме қағаз немесе эскиздің торлары арқылы). Нақтылық үшін суретті тушьпен айқындайды. Оймалау жұмысы алдында оқушылар оймалау жұмысы барысындағы қауіпсіздік техникасы бойынша дәріс тыңдайды, кесу құралын – кескішті қауіпсіз қолдануға үйренеді. Тек пысықтау жаттығуларынан кейін ғана оймалау жұмысына кіріседі.

Жұмыс барысында оқушы кескішпен оймалау тәсілдерін меңгереді, мұғалім бақылауымен баспа станогында сынамалы және негізгі бедерлемелерін алады.

Графика суретшінің негізгі сауатының негізі болып табылады. Өнердің бұл түріне көптеген сан алуан техникалар кіреді: қарындаштармен, әртүрлі жұмсақ материалдармен, тушьпен сурет салу.

Мектеп оқушыларының біліміндегі сулы-желімді графикалық материалдар. Тушь (нем. tusche, франц. touche от toucher – касаться) – кара немесе түсті сулы бояу, күйеден және желімді заттардың құрғақ (плита түрінде) немесе сұйық қалпында дайындалады. Әсіресе қытай туші белгілі, сумен араласқанда терең, қанық түс пен кең градация шкаласын береді. Тушпен жұмыс істеу мүмкіндіктері көп: қаламұшпен, қылқаламмен, таяқшамен, сіріңкемен жұмыс. Қаламұштың көлеміне байланысты сызықтың қалыңдығын өзгертуге болады. Қарындашпен жұмыс істеген сияқты тушпен жұмыс істегенде де көптеген сан алуан фактура құруға болады. Бұл графикалық материалмен жұмыс істегенде сызықты жеңіл өзгертетін қаламұштың ерекше сезімталдығы қиындық туғызады. Осы бір кемшілік ерекше тәсілге айналады. Тушпен салынған заттың нобайы өте айқын, себебі гелді қаламмен сызылған сызықтан гөрі тушқа малынған қаламұшпен сызылған сызық ешқашан алуан-түрлі болмайды. Қаламұш жіңішке сызады және егжей-тегжейін анық етіп салады. Онымен жұмыс істеуге қаламұштың көптеген түрі бар: өлшемдері әртүрлі қаламұштар, олардың түрлері де

әртүрлі: құс қауырсыны, құрақты, металды. Әрбір қаламұштың өз ерекшелігі бар: металды, қазіргі заманғы қаламұш, құс қауырсынына қарағанда, тегіс және жіңішке сызық сызады; құрақты қаламұш энергетикалық қағыс береді. Бұдан басқа, бір құралмен оны жан-жағына айналдыра отыра, әртүрлі қалыңдықтағы сызықтар сызуға болады. Тушты қылқаламмен, сондай-ақ қаламұшпен жұмыс істеу үшін әртүрлі мөлшердегі сумен араластыруға болады, нәтижесінде сызықтар мен дақтар әртүрлі рең береді. Қылқаламмен жұмыс екі түрлі тәсілмен жүзеге асырылады. Бірінші тәсіл – қылқаламмен жұмыс істегенде, сұйық тушь қолданылады және қағазға қылқаламмен жағылады. Екінші тәсілі, осы графикалық техникада құрғақ қылқалам қолданылады. Құрғақ қылқалам – қатты (қылды) қылқаламмен құрғақ бояуға қатысты аз көлемді жұмыс техникасы. Бұл әдіс үндес градацияны жұқалап тегістейді.

Тушпен жұмыстың тағы бір қызық техникасы бар, ол «гаттаж» деп аталады. Граттаж (от фр. gratter – тарау, тырнау) – тушь құйылған қағазды немесе картонды қаламұшпен не үшкір құралмен тырналау жолымен суретті орындау. Граттаж техникасымен орындалған туынды суреттің ақ сызығы мен кара өңі қарама-қарсы түстерімен ерекшеленеді және ксилография мен линографияға ұқсайды. Тушпен жұмыс жас суретшіні тәртіпке үйретеді. Ол басынан бастап іске мұқият қарауға, барлық сызықтарды ойланып, есеппен кескіндеуге үйретеді, себебі сәл ғана ауытқулық пішіннің өзгеруіне, дақ түсіруге әкеліп соғады. Н.Н.

Ростовцевтің «Сурет сабақтарында шығармашылық қабілеттерін дамыту» оқу құралында қаламұш басқа нәрсені ойлауға, назарын басқаға бұруға мүмкіндік бермейді, қолдары жеңіл қимылдауға үйренеді, шеберлік пен витруоздық қалыптасады.

Оқушылар шығармашылығындағы жұмсақ материалдар. Ретушь (франц. retouche – түзету, тазарту от лат. retare – тазалау) – түзету, тазалау, суретті нақтылау; осыдан арнайы көмір қарындашының атауы пайда болды, ол күңгірт түс пен шебер ауысуларды жасауға икемді. Сангина (франц. sanguine от лат. sanguis – қан) – жұмсақ және жуан қарындаш, күңгірт қызыл-қоңыр рең береді, сазбен байланыстыратын заттардан дайындалады. Басқа атауы – қызыл бор. Қара және ақ бор үйлесімінде сангинамен сурет салу техникасы, ХҮІІІ ғ. ортасында өріс алған, «үш қарындаш техникасы» деп аталады. (с. 194).

Көмір (көне орыс. уголь от др. прусск. anglis, др. инд. angaras, туыс. agnis – от) – күйік шалған ағаш; ағаш көмірі, содан соң престелген көмір сурет салу материалы ретінде қолданылады. Жұмсақтыққа, созылымдылыққа ие, күңгірт қара өң береді. (с. 224).

Соус (франц. sauce – соус, тұздық от лат. salsus – тұздалған жарма) – престелген қара бояғыштан желіммен жуан қарындаш түрінде сурет салатын материал; терең, бұлыңғыр қара өң береді (кейде сұр немесе сұр-қоңыр). Қағазға штрих немесе сумен қылқалам арқылы жағылады. (С. 203).

Жұмсақ материалдар суретшілердің арасында әйгілі. Әртүрлі жұмсақтықтағы қарындаштармен, тушпен жұмыс істегеннен гөрі, басқа жұмсақ материалдармен істеген жұмыс уақытты көп алмайды. Қазіргі заманда суретшіге сан алуан түрлі-түсті жұмсақ материалдар ұсынылады. Соус туралы айтатын болсақ, олар төмендегідей болады: қара, әртүрлі градациялы сұр, жасылдау, сарылау, күрең қоңыр, ақ. Барлық жұмсақ материалдардың ең басты ерекшелігі оларда қолданылатын растушевка (қарайту) технологиясы болып табылады. Растушка (қарайту) – (нем. tuschen – қарайту от франц. touchй – жанасу) – графикалық өнердің техникалық тәсілі, қағазға жұмсақ сурет салатын материалдарды жағу. Өңдеу көмегімен жұмсақ, бірқалыпты өңді градация қалыптасады. С. 223 Бұл техникада кейде арнайы құрал – эстомп қолданылады. Эстомп – (франц. estoompe – қарайту, тушпен бояу) – сурет салудағы растушка техникасы, сондай-ақ техникада қолданылатын құрал атауы – түтікше болып бүктелген қағаз, былғары, киіз. (с. 257). Растушка техникасы «тереңдік», түрін өзгертетін тегіс өң береді.

Жұмсақ материалдарды қолдану аясы кең. Олармен грунтталған қағаз бетіне салуға болады, грунт сумен араласу арқылы жұмсақ материалдардан (соустан) жасалуы мүмкін. Грунтталған жазықтыққа байланысты әртүрлі техникалармен жұмыс істеуге болады, мысалы:

грунтталған қағазда өшіргішпен жұмыс істеуге, сурет учаскелерін біртіндеп ақ түске дейін ағартуға болады. Грунтовканы көмескі ғып жағуға болады, онда көмірмен, сангинамен, түрлі-түсті соустармен жұмыс істеуге болады. Грунттың өзі сумен араласқан соустан, сондай-ақ акварель бояуынан, шай мен кофенің көмегімен де жасалуы мүмкін. Н.Н. Ростовцев өзінің «Сурет сабақтарында шығармашылық қабілеттерін дамыту» жұмысында көмірмен немесе сангинамен жұмыс істей отыра суреттің сан алуан техникасын қолдануға болады деп жазады: бірде өңді мүсіндеумен шектелсе, бірде – өңді штрихпен үйлестіру. Жұмсақ материалдарды бір-бірімен үйлестіруге болады, мысалы, сангинаны соуспен және т.б. Автор басты назарды «қысқа мерзімді жаттығуларды (нобайларды, суреттемелерді) орындау үдерісінде бірнеше материалдарды қолданған жақсы, мысалы, көмір, бор мен сангинаны; сангина, көмір қарындашы мен қаламұшты; соуспен көмір қарындашын үйлестіруге және т.б.» аударды. Жұмыстың техникалық тәсілдері бірнеше материалдарды қолдану арқылы шығармашылық ізденіс үшін көптеген мүмкіндіктер ашады». Жұмсақ материалдар мен туштың айқын ерекшеліктері көп. Осы және басқа да материалдармен жұмысты шебер, мұқият орындауға болады, жалпыланған суреттер, «масса» көмегімен салынған суреттер. Олармен жұмысты ұзақ та, тез де орындауға болады. Осы графикалық материалдар көмегімен жасалынған жұмыс, көптеген сан алуан фактуралар, суретшілерге үлкен шығармашылық мүмкіндік береді.

Балалар шығармашылығы – экспериментшілік сипаттағы үдеріс. Балалар бұл жаста эксперимент жасауға, жаңаны жасауға қорықпайды. Олар сурет салу барысынан рахат алады, оларды жаңа көркем материалдар қызықтырады.

Осылайша, сан алуан материалдар мен техникалар графикасы оқушыларды әдеттегіден ерекшелікті тез байқауға үйретеді. Графикалық материалдар балалардың шығармашылық белсенділіктерінің жылдам дамуына жағдай туғызады, жеке басының тиімді ерекшеліктерін айқындайды – еңбексүйгіштік, өз күштері мен қабілеттеріне сену, эмоциялық қайырымдылық, және де қолдарын (бұлшық ет аппаратын) нығайтады, сенсомоторлық, көзмөлшерлік дағдысын жақсартады. Оқушылардың бейнелеу өнері қызметіндегі нәтижелері көбіне педагогикалық қызмет нәтижелерінің бейнесі болып табылады.

Сәндік өнер бұйымдарын дайындау технологиясы

«Сәндік композициясы» бағдарламасында (2011 жылғы 29 желтоқсандағы №543 Қазақстан Республикасының Білім және ғылым Министрлігінің бұйрығы) халықтың сәндік-қолданбалы өнері әлемдік

мәдениеттің, көркемөнер шығармашылығының бір бөлігі болып қаралады. «Сәндік өнер» пәні бейнелеу өнеріндегі сәндік-қолданбалы өнердің үйрену түрін, олардың туу тарихын, бұйымдарды дайындау технологиясын, кездемелері мен құрал-саймандарын; бейнелеу өнеріндегі сәндік-қолданбалы өнер түрлерін дамытуға әсер ету үшін көркемдік бағыттарын және стилін ұсынады. Сол сияқты бұл пән арқылы дәстүрлі ұлттық қолөнер мен өнердің кәсіби түрлері әртүрлі бұйымдарды дайындау дәстүрлері үйретіледі. Бұл жіктеушілік сәндік-қолданбалы өнер мен оның өндіріспен тікелей байланысындағы конструкциялық-технологиялық басты ролінің басы болуына себепші болады.

Қолданбалы композиция Қазақстан мен әлемдегі халықтардың сәндік-қолданбалы өнердің ғажайып түрлері туралы түсінік береді, олар: көркемдік қыштан жасалған бұйымдар, ағаштан жасалған қолтаңбалар, ағаштан жасалған ойма бұйымдар, шыныдан жасалған қолтаңбалар, металды көркемдік түрде өңдеу, батик, тұс кілем, көркемдік кестелеу, коллаж, костюмдерді үлгілеу, жұмсақ ойыншықтар және басқа да көптеген түрлері. Сәндік-қолданбалы өнердің ежелгі тарихи тамыры бар және ол жалпы халықтық және ұлттық мәдени мұра болып саналады.

Сәндік композиция күнделікті өмірдегі әртүрлі ұлттық заттарды дәстүрлі технологиясын дайындауға және Қазақстандағы сәндік-қолданбалы өнердің, атап айтқанда, мынадай: «шым-шым» өрме тоқу, кілем тоқу, кестелеу, ұлттық костюм, теріні ұлттық өңдеу тәсілдері, ұлттық зергерлік әшекейлер және т.б. үйренуге мүмкіндік береді.

Сәндік композиция бойынша берілетін сабақтар орта мектепте сызу және технологиялық білімдерді қолдану керектігін есепке алады. Балалар көркемөнер мектебіндегі берілетін пән көркемөнер тарихы, сурет, кескіндеме, станоктық композиция, мүсін өнері сияқты пәндермен тығыз байланыста.

Сәндік композиция көркемөнер мектебінде екінші курстан бастап жүргізіледі, себебі әртүрлі құрал-саймандармен жұмыс істеу қауіпсіздік техникасына қатаң түрде қарауды талап етеді. Сәндік-қолданбалы өнерді оқуды алдын ала жалпы көркемдік дайындық болғанда бастаған дұрыс. Сәндік композицияны үйренушілер материалдармен және құрал-саймандармен жұмыс істеу машығына ие болады, халықтық сәндік кәсіпшілік пен қолөнердің әртүрлі технологиясын оқып үйренеді. Олар өздерінің бейнелеу машықтары мен шығармашылық қабілеттерін жетілдіреді және дамытады, абстрактты, ассоциативтік және көлемдік-кеңістік ойлау қабілетін дамытады. Балалардың өрісі кеңейеді, олар көрнекілік материалдармен жұмыс істеуді үйренеді және шеберлердің жұмыстарына талдау жасайды, өз жұмыстарына, өздерінің

күнделікті өмірлерінде көргендеріне сын көзбен қарайды, өз жұмыстарында байқағандарын бейнелеуге үйренеді.

Сәндік-қолданбалы өнердің алуан түрлерін үйрене отырып, үйренушілер материал арқылы өз бойындағы жаңа сезімдерін тәрбиелейді, пайдакүнемдік заттардың жоғарғы эстетикалық жетістіктерімен, декорымен, ұлттық колоритінің бірлігінің негізін түсінеді. Үйренушілердің мұндай сапасы, олардың шығармашылық қабілеттерін дамыту үшін, халықтық мәдениетке араласу үшін қажет болып табылады.

Сәндік-қолданбалы шығармашылықтың бірден-бір тараған түрлерінің бірі тоқыма кездемелерін көркемдік түрде өңдеу болып табылады. Тоқыма өнері өз табиғатында өзінің ашықтығымен және артықшылығымен, өнегелі-эстетикалық мазмұндылығымен, алуан түрлі жанрда болуына байланысты балалар бейнелеу шығармашылығына жақын. Шығармашылық қабілеттің табысты түрде дамуы, теориялық білімді және практика жүзінде оны көрсете білуін қамтуы, алдымен оқу-тәрбие жұмысының ұйымдастыру-әдістемелік деңгейін дұрыс қоюына байланысты болады.

Балалар көркемөнер мектебінде бейнелеу тоқыманы оқыту сәндік-қолданбалы шығармашылықтың бірқатар бағыттарын өзіне енгізеді: матаның бейнелеу қолтаңбалары, тоқыма, тоқымалық аппликация, жұмсақ ойыншықтар және т.б.

Білім беру барысында *бейнелеу тоқыманың* қызметі келесідей алгоритміне сәйкес құрылады: теориялық материалдарды оқып үйрену – нобаймен жұмыс істеу – материалды таңдау – материалдың композициясын орындау – істелген жұмысқа баға беру. Оқушылар теориялық бөлім шеңберінде халықтық бейнелеу қолөнері туралы, халық шеберлерінің шығармашылығы туралы ақпарат алады, матаны бейнелеу өңдеуінің өзгешелігіне байланысты ою мен сәндік композицияны құраудың ерекшеліктерін үйренеді, сәндік-қолданбалы өнердің терминологиясын меңгереді, тоқыма кездемелерінің өңдеу технологиясының және мәселелерімен танысады. Оқушылар тоқыма бұйымдарының композициясының ерекшеліктерін біледі, үйлесімділік, бөлшектердің сай келушілігі, ырғақ, симметрия, асимметрия, композициялық орталық, колористік ерекшеліктер, нысан мен түстің гармониясы туралы түсінікті алады. Шығармашылық нобайларды өңдеу жеке тұлғаның көркемдік-шығармашылық қабілетін дамытуға әсер етеді, себебі үйренуші декорлық бұйымдардың, олардың функцияналдық реттеуімен байланысын есепке ала отырып, көркемөнер бейнесінің композициялық құралының әлпетін табуға тырысады.

Практикалық бөлімге технологиялық істі тындырудағы меңгеруді, машықтандыратын жаттығуларды және шығармашылық

тапсырмаларды орындауды енгізеді. Кездемеде бұйымдарды орындау, оқушылардың теориялық білімін практикада қолдануына мүмкіндік береді. Сонымен қатар ұстаз арнайы құрал-саймандармен және жабдықтармен байқап пайдалануына, өңдеудің технологиялық тәртібін білуіне және сақтауына көңіл бөлу керек. Бастапқы кезеңде үлгілер бойынша жұмыс істеу оқушылардың құрал-саймандармен жұмыс істеуіне үйренуге, материалдың қасиетін, декордың композициялық шешімінің ерекшеліктерін түсінуге мүмкіндік береді. Оқушылар үлгіден басқа жұмыстың барлық кезеңінде қолайлы бейнелері анықталған технологиялық картаны басшылыққа алады. Оқушылардың қаншалықты өз бетінше жұмыстарды орындай алуларын ұстаз олардың өздігінен істеген жұмыстарының тиімділігінен көре алады. Мұғалім сонымен қатар әр оқушының жұмысына жедел бақылау жұмысын іске асырады, қажеттілік кезінде қосымша нұсқау жүргізу барысында жіберген қателіктерін көрсетіп, ол қателіктерді қалай жөндеуді түсіндіріп береді.

Ұстаздың негізгі мақсаты барынша оқушылардың жіберген қателерін ескерту болып табылады. Ұстаз оқушылардың жұмысын орындамауы керек, тек қана олардың іс-әрекетін басқару керек. Бұйымдардың дайын болған заттарының нәтижесі оқушының тікелей жұмыс орнында болуы керек. Жұмысты бағалау кезінде міндетті түрде жетістігі мен кемшілігі, бұйымды өңдеудегі дәлдігі, ұқыптылығы көрсетілу керек, қауіпсіздік техникасының ережелері сақталу керек. Мұндай ұсынысты дәлелдеу ұстаздың әрбір оқушыны бағалауы, оқушының не үшін оған жоғары немесе төмен баға қойылғанын түсінуіне мүмкіндік береді. Бақылауды, міндетті түрде тек қана талап етіп қоймай, сауаттылықты, мұқияттылықты, сонымен қатар оқушығармашылық тапсырмаларды мәнерлі орындауды жүзеге асыра отырып, сонымен бірге белгілі кезеңде жұмыстың сәтті кезі үшін, оларды мадақтап отыру керек. Жұмыстың қорытындысына оқушылар белсенді түрде қатысу керек, оларды дайын болған бұйымдардың жетістігі мен кемшіліктерін табуға үйрету керек.

Практикалық жұмыс кезінде міндетті түрде дене шынықтыру сәтіне көңіл бөлу керек, оны жүргізу кезінде балалар шаршағандарында істейтін гимнастика жасауы керек, көздерінің демалуына мүмкіндік беру керек.

Сабақтың тиімділігі көбіне мұғалімнің сабаққа материалды, құрал-саймандарды, технологиялық карталарды, көрнекілік құралдарын дайындағанына, сабақтың құрылымын мұқияттылықпен ойластырғанына, сабақ берудің мазмұны мен әдістерінің дұрыс болғанына байланысты болады. Ұстаздың қызметі үлгілерді өңдеуі мен көрсетуінен тұрады, ал оқушының қызметі – үлгі бойынша іс-әрекетті орындау. Басшылықтың іс-әрекетіндегі айрықша тәсілдері оқушыларға

түсіндіру, технологиялық тәсілдерді орындауды тура көрсету болып табылады. Оқу құралының сапасында көрнекілік құралдар пайдаланылады, онда технологиялық жұмыстың реттілігі көрсетіледі. Мұғалімнің сабаққа ерекше дайындығы жоспар-конспектісінің өзі үшін жасауы, онда мұғалім білім беру, тәрбие және дамыту міндеттерін қояды, сонымен ол оқу-тәрбие барысының комплексті дұрыс жолын жүзеге асырады.

Білім беру және тәрбиелік мақсаттар баланың жеке тұлғасын дамытуға, эстетикалық, қоғамдық – еңбек объектісімен байланысты қалыптастыруға, еңбектегі жоғары нәтижеге жетуге бағытталған.

Еңбектің пәндік мақсатының қойылуы еңбектің объектісінің атымен ғана шектеліп қалмауы керек, сондай-ақ бұйым үлгісі көрсетілуі керек, ол балаларға өз жұмыстарының мақсатын нақты, дұрыс көруге көмектеседі. Міндетті түрде мектеп оқушыларының еңбек объектісіне деген эстетикалық қарым-қатынасын тудыру керек және әдемі заттың туындысын жасауға құлшыныс болу керектігін талап ету керек. Бұл мақсатты орындау үшін модель-үлгіні көрсетуден бастаған дұрыс. Жан-жақты ашылған мақсат мектеп оқушыларының алдында қызықты болып көрінеді. Одан әрі мұғалім еңбек жемісін анықтайды, қажетті жабдықты және сабақ барысын жоспарлауды көрсетеді. Жалпы бейнелеу тоқыма бойынша сабақтар еңбекпен ұштастыра отырып, білім алу кестесімен құрылады. Сабақ құрылымында жұмыс кезеңінде ұйымдастыру бөлімі (тақырыпты жариялау, жұмыс орнының ұйымдастырылатын жері) сияқты кезеңдер, теориялық бөлімі (тақырып бойынша сұхбат немесе әңгіме айту, бұйымның сараптамасы, бұйымды дайындау үшін пайдаланатын жұмысты көрсету тәсілі), практикалық жұмысқа дайындық және практикалық міндетті орындау, қорытынды бөлімі (сабаққа қорытынды жасау және жұмыстарға баға беру) ерекше көрсетіледі. Мұғалімнің жақсы ұйымдастырған, ойланып құрған қызметі оқушының бейнелеу тоқыма бойынша сабағында, оқушыны реттілікке, шыдамдылыққа, бастаған жұмысын басынан аяғына дейін бітіруіне, олардың ынталы, өздігінен алдына қойған міндеттерді шешуіне көмектеседі.

Кестелеу өнері – бұл ақ матада оюлардың композициялық орналасуын, оның ырғақтық және шамалас жеке бөліктерге бөлінуін түсінуі, сонымен қатар кестелеудің практика жүзіндегі машықтануын үйрену, өз бетінше шығармашылық композицияларды тудыруды үйрену.

Халықтық өнер, алуан түрлі бейнелеу кәсіпшіліктің ерекшелігі, озат үлгілердің суретін салу және көшірмелерін жасау туралы сұхбат өткізудің маңызды орны бар. Бағдарлама тапсырманың реттілік күрделілігімен қоса, олардың бірінші сабақтардан бастап техникалық қолөнердің машықтануын ғана емес, сонымен қатар шығармашылық

бастамасын да дамытуды қарастырады. Оқушылар сабақ барысында көркемдік кестелеу шеберлерінің үздік деген жұмыстарымен, қазіргі замандағы шеберлердің шығармаларымен, суретшілермен танысады, кәсіби білім, іскерлік, машықтана алады, кестелеудің өзіндік композициясын тудырады.

Жабыстыру – өнердің бір түрі, оның негізінде кәсіби ойлау жатыр, сондықтан «Жабыстыру» пәні оқушылардың мөлшерлік нысананың үш өлшемдік қабылдауын және мөлшер мен кеңістіктің бейнелеу құралдары арқылы сезе білуі мен тапсыруды дамытуға әсер ету керек. Аталған пән бойынша сабақтар, негізінде, практикалық сабақтар. Аздаған теориялық бөлім кіріспе сұхбаттан және қысқаша әңгіме өткізуден тұрады, оның өзі оқытушының оқушыларға берген тапсырманың мазмұнын түсіндіру мен оны орындаудың әдісін көрсету барысында алдын-ала орындалған әрбір тапсырма түсіндіріледі. Сұхбаттар иллюстрациялық материалдарды көрсету арқылы жүргізіледі: гипстік көшірме бедерлер, суреттерді қайта түсіру немесе көшіру және т.б. Жабыстыру сабағы оқушылардың шеберханамен, онда олардың істейтін жұмысымен, ондағы жабдықпен, жұмыс орнымен құрал-саймандармен, дайындау ережелерімен және материалды сақтаумен танысуынан басталады. Оқытушы бірінші сабақта күрделі емес еркін тақырыпқа тапсырма береді және оның орындалу нәтижесі бойынша оқушының дайындық дәрежесін, олардың көрінісі мен түсінік мөлшерін анықтайды. Оқытушы орындалған оқушылардың жұмысына мысал ретінде оқушыларға көптігі, мөлшері туралы, олардың композициядағы мүсінінің өзара байланысы туралы алғашқы түсініктерді береді. Ұстаз сабақтың басынан бастап, оқушыларға мүсін өнеріндегі жұмыстың негізгі ережелерін және орындау техникасының қажетті машықтарын – олар: бүтін кесектен жабыстыру жасау, екі қолмен жұмыс істеуді білу, айналма шолу, орындалған жұмыстың тексеруден ауытқуы және оны орындаудағы жалпыдан жекеге өтудің реттілігінің дұрыстығын білдіруге тырысады. Білім алудың негізі – бұйымның өзінен жұмысты бастау болып табылады. Ол үшін көкөністер, жемістер қолданылады, себебі олардың түрлері алуан түрлі және көлемді бейнелер тудыру өнері қызықты болып келеді. Оқушылар орындау техникасының машықтарын қажетінше алуына байланысты тапсырмалар күрделенеді, және оқушыларға деген талаптар да өсіп отырады. Одан кейін сабақ тапсырмаларының объектілері болып тұрмыстағы заттар болып табылады, олар геометриялық денелер түрлеріне жақын заттар, рельефті гипстік оюлар, құстар, жануарлар және адамның өзі. Қалыптар дөңгелек мүсіндегі сияқты, рельефте де солай орындалады. Заттың өзінің нобайы қатар жасалады. Бірінші сабақтан бастап оқытушы оқушылардың берілген жұмысының мөлшері мен заттың өзінің үйлесімділігін сақтауына көңіл

аударарды. Заттың өзінің қалыбынан кейін берілген тақырыптың композициясы бойынша тапсырма беріледі. Оқытушы оқушыларға композициямен жұмыс істеу тақырыпты, сюжетті іздеуге жол ашатынын, олар өмірдегі көргеннен немесе әдеби деректерден алынатынын түсіндіреді. Композицияның тақырыбы әсіресе қызықты болу керек, себебі балалар өзіне табысты композициялық шешімді қызығушылықсыз, әуестенушіліксіз таба алмайды.

Оқудың бірінші жылының соңында оқушылар отырған адам денесінің күрделі емес кейпінің нобайларын жасайды. Бастысы жұмыста – бұл кезеңде мәнісін түсінуге жетпей, кеңістіктегі шаманың сипаты мен қозғалысының қорытындылап беру мен ұғыну. Екінші жыл оқығанда заттың қойылуының міндеттері біршама күрделенеді. Оюмен, затпен жұмыс жалғасады, натюрморттар қойылады; өткен материал негізінде композиция тапсырылады. Үшінші және төртінші оқу жылдарында оқушылар түпнұсқаның мәнерлігіне және барынша дәлдігіне жете отырып, классикалық оюлардың көшірмелерін жасауды жалғастырады. 4-ші сыныпта оқу жылы бойы сыныптан тыс жұмыс ретінде қорытынды композицияның алғашқы нұсқасымен жұмыс істеу болып табылады. Мұғалім білім алған уақытындағы әрбір оқушының жақсы деген жұмыстарын іріктейді және сақтап қояды. Оқу жылы барысында тақырыптық, ал оқу жылының аяғында оқушылардың жұмыстарының есептік көрмелері ұйымдастырылады. Сондай-ақ жақсы деген жұмыстар мектептің әдістемелік қорына іріктеледі. Балаларды сәндік-қолданбалы өнерге тарту, оның тәсілдерін игерту, олардың барлығы бірдей алдағы уақытта көркемөнерлік бағытта жұмыс істейді деген сөз емес. Эстетикалық мәнділік әдемі, қажетті және пайдалы заттарды дайындау жұмысымен байланысты. Алғашқы кезде ондай туындыларды жасай білу, балалардың жалпы көркемдік дамуы үшін әлдеқайда маңызды, оларда зор адамгершіліктің бастауын тәрбиелеу, еңбекке деген құрмет, тіпті өзіне деген танымдылық, көркемдік мәнін тәрбиелеу.

Ағаштан ойып өрнек жасаудың үйрету әдісі.

Ағаштан ойып өрнек жасау сабақтарының жоғары құдіреті бар. Жемісті түрде білім алу үшін және практикада бағдарламаны жүзеге асыру үшін белгілі жағдайлар қажет. Ол, ең алдымен, материалдық-техникалық базаның болуы және әдістемелікпен қамтамасыз ету. Ағаштан ойып өрнек жасау сабақтары оқушылардың көркемсурет өнер, сызу және еңбекке баулу, физика және химия сабақтарында алған білімдерінің негізінде жасалу керек. Сонымен қатар міндетті шартты түрде шикізаттардың, материалдардың және жабдықтардың болуы. Әсіресе еңбектің техникалық қауіпсіздігі, еңбекті қорғау, өндірістік тазалық пен жеке басының тазалығын қамтамасыз ету мәселелеріне ерекше көңіл бөлу қажет.

Бағдарлама ағаштан ойып өрнек жасау практикалық машықтауына ғана үйретіп қоймай, сондай-ақ өзінің шығармашылық шамасын жүзеге асыруға, көркемдік қиялын көрсетуге, туған өлкесінің халықтық қолөнершілерінің тәжірибесін оқып үйренуге мүмкіндік береді. Бұл мүмкін, аталған бағдарламаның басты құрастыру арқылы – материалды жинау арқылы. Материалды жинау – бұл көшірме (сурет салуды орындау) оқушылардың көркемдік мұражайлардан, кітаптардан, ғаламтор қорынан алынған ағаштан ойып өрнек жасау халықтық үлгілері. Халықтық үлгілердің көшірмесі оқушыларға өздері үшін ойып өрнек жасаудың техникасының алуан түрлерін түсінуге және біліп алуға жағдай туғызып қана қоймай, сондай-ақ ағаштан ойып өрнек жасау типтік композициясын туғызуға жағдай жасайды. Ағаштан ойып өрнек жасаудың халықтық шығармаларының жинақталған көшірмелерін жасау кезінде, сурет салу – әрбір оқушының бағалы әдістемелік қоры, ағаштан ойып өрнек жасаудың түрі негізінде өзіндік шығармашылық композициясы жасалады.

Теориялық және практикалық білім алу бір уақытта жүргізіледі. Әрбір практикалық сабақ жұмысты орындаудағы дұрыстығына және қауіпсіздігіне бағытталған, жабдықтарға, құрал-саймандарға ұқыптылықпен қарау, сонымен қатар материалдарды үнемдеп жұмсау, білім алу уақытын тиімді пайдалану нұсқаулығынан басталады.

Ағаштан көркемдік бұйымдарды жасау үшін, ағаш шеберінің құрал-саймандарымен жұмыс істеудің, оның ұштаушысының, жөндеу жұмысының, ал кейде дайындауының белгілі машықтары болу керек. Көбінесе жұмыстың сапасы құрал-сайманмен қалай пайдаланғанына байланысты болады. Жаңадан бастаған оюшыға, ағаштан ою жасаудың алғашқы нұсқасын білген дұрыс. Ағаштан ою жасаудың композициясы тиімді жеңілділігімен, көзге түсе қоймайтын, бірақ табиғи әдемілігі бар, нәзік көлеңкелі өрнекпен ерекшеленеді. Оны құраудағы дәстүрлі ереже бар. Егер, мысалы, шеңберде композиция туады (табақта, тәрелкеде), оның барлық үстіңгі қабатын орталықтанған шеңберлермен зоналарға бөледі: ортасында – розетка түріндегі негізгі мотив, ішкі бөліктеріне қосымша, ырғақты алмасқан бедерлер орналастырады.

Сабаққа берілгендік және шығармашылыққа белсенділік жағдайын тудыруға тырысу қажет. Оқушылардың бұйымдары қоғамда пайдалы бағытта болу керек және өзінің пайдалы түрде қолдануының орнын табу керек. Материалдардың көркемдік шығармалары мен өнердің технологиялық тәсілдерімен техниканы қоса отырып, өңдеуінің арқасында, жаттың ерекше сәндік пен мәнерлілігінің жетістігі болып отырады. Оқушылар өздерінің кәсіби қызметінің бағытын таңдауды анықтауда алдағы уақытта белгілі бір білім мен шеберлік алуы оған өз көмегін береді.

Шыныны көркемдік өңдеу технологиясы.

Өсіп келе жатқан ұрпақтың қолтаңбалы өнердің алуан түріне қамтылуы, балаларды еңбекке баулуға үйрету мен тәрбие саласындағы маңызды бөлігі болып табылады. Халықтық қолөнершілердің, суретші-дизайнерлердің және қарапайым әуесқойлардың қолдарынан туындаған бұйымдардың көркемдік және практикалық құндылығын қабылдау орта буындағы балаларға түсінікті болады. Олар кішкентай күнінен бастап алуан түрлі шығармашылық жұмыстардың барлық ғажаптығы мен қайталанбайтын туындыны тудыруға және сезуге мүмкіндіктері бар. *Шыныдағы көркемдік қолтаңба* – бұл монументалдық-сәндік өнердің ерекше бір түрі. Витраждарды дайындау жұмысы барынша қысқартылған, ал витраж өнері толығымен көркемдік саласына – өзіндік көрме сюжетін салуға ауыстырылған.

Қолтаңбалылықты оқып үйренуге жетудің мақсаты мен міндеті көбіне теориялық, практикалық және өзіндік сабақтардың өзара қарым – қатынасын жүргізу жолымен қамтамасыз етіледі. Оған қоса үйге кішігірім тапсырмалар беруге, көрмелер мен мұражайларға баруға, суретшілер мен қолөнершілермен кездесулер өткізуге ұсыныс жасалады. Білім алудың тиімділігі көрмелер, байқаулар, жарыстар өткізу жолы арқылы көтеріледі. Оқу жылының барысында әрбір оқушы бір бұйым жасап шығаруы керек, ол таспалы витраж техникасындағы кішірек панно болуы керек.

Оқушылар берілген бағдарламаны меңгергенінің нәтижесі бойынша шынының шыққан көзін білу керек, сондай-ақ көрмелік өнердің дамуының тарихи ерекшелігін білгені дұрыс.

Көрменің негізгі түрлері, онымен интерьердегі және архитектуралық құрылыстағы шыныдан жасалған басқа да бұйымдарды, таспалы көрменің алуан түрлі техникасын, таспалы витражда қолданылатын алуан түрлі тәсілдерді пайдалану, шыныдан жасалған әртүрлі бұйымдарда қолданылатын шыны техникасындағы жұмыс үшін негізгі материалдарды және құрал-саймандарды және таспалы витраждың технологиясын пайдалану.

Оқушылар білу керек:

Болашақта өзінің салатын суретінің нобайын құруды;

Оны үлкейтіп және өзінің шыныдан жасаған бұйымын көшіруді;

Витраж таспаларының бейнесін түрлі-түсті гаммада таңдауды;

Шыныдағы қолтаңбалардың негізгі тәсілдерін қолдануды;

Сәндік технологиясын бұзбай таспамен, шынымен және қорғасын лентасымен жұмыс істеу;

Таспа витражын жасауда қазіргі замандағы техникада жұмысты кезеңмен атқару;

Жеке шығармашылық жұмыстарды дайындау.

Бағдарламаның мазмұны негізі 2 бөліммен ашылады:

1. «Шыныдан жасалатын қолтаңбаға және аппликациялық көрменің техникасына кіру». Мұнда тарихи ерекшелік қаралады, жаңа техниканың пайда болуы, таспалы витраждың және басқа да техниканың негізгі қазіргі заманға сай бағыты мен жұмыс түрлері ашылады. Қазіргі замандағы интерьер аталған техникада көрмелер мен бұйымдардың мағынасы мен қолданылуы бейнеленеді. Сондай-ақ аталған бөлімде оқушыларға шыныдан және көрмелік өзін-өзі жапсыратын таспалардан жасалған көркемдік қолтаңбалар бұйымдарының сәндігін жасау үйретіледі.

2. «Көркемдік қолтаңба элементтерімен сәндік бұйымдарды дайындау технологиясы». Бұл бөлімде гүлсауыттарды, сәндік панноларды, айналардың қолтаңбаларын, шыны ыдыстарды және тағы да басқа таспалы витраждардың және шыныдан жасалатын қолтаңбалардың техникасын безендіру үшін негізгі тәсілдерін ашу. Сәндік таспалардан жасалған және шыныдан жасалған қолтаңбалардың көркемдік элементтері бар аппликациялар бұйымдарын безендірудің нұсқалары ұсынылады, нәтижесінде оқушылар тандалған нұсқалардың ішінен өздерінің жеке бұйымдарын дайындайды.

Практикалық жұмыстар оқушылардың шыныдан жасалатын қолтаңбаларының техникасымен танысуға, бояудың түсін сезінуге, нұсқаның көмегімен тегіс суретке қалай аумақтық беруге болатынын білуге мүмкіндік береді, және шыныдан жасалған бұйымдарды безендіру үшін басқа да материалдарды қолдануды үйретеді.

Шыныны көркемдік өңдеудің жоспар-конспектісі

Бөлімнің тақырыбы: «Интерьерді сәндеу»

Сабақтың тақырыбы: Қазіргі замандағы сәндік өнер. Витраж.

Сабақтың мақсаты: Таспалық витраж техникасында сәндік композицияны дайындау.

Сабақтың міндеттері:

Оқу: Оқушыларды витраждық өнермен таныстыру, сәндік жұмыста көркемдік бейнелеудің машықтануын және тудыруын үйретуді қалыптастыру.

Тәрбиелік: Әлемдегі айналада қоршаған заттарға эстетикалық қарым-қатынасты қалыптастыру.

Дамытушы: ассоциативтік-бейнелік ойлануды, қиялды, көркемдік материалдармен жұмыс істеу машықтануын дамыту.

Сабақтың түрі: Құрамдастырылған.

Жабдықтар мен материалдар: витраж бейнесі бар фотосуреттер, жоғары сыныптағы оқушылардың жұмыстары, иммитациялық витраждар, нұсқадан бастап аяқталған жұмыстар, көркемдік материалдар, алғашқы таныстыру.

Сабақтың барысы:

1. Ұйымдастыру кезеңі. Оқушылардың сәлемдесуі. Оқушылардың сабаққа дайындығын тексеру.

2. Сабақтың тақырыбын хабарлау және бағдарламаны оқып үйренудегі оның маңызын анықтау.

Сабақтың оқу мақсатын және оның ұсынысын дәлелдеуді хабарлау.

3. Жаңа тақырып.

Мұғалімнің сөзі: Бүгін біз сіздермен монументалдық өнердің бір түрі туралы сұхбаттасамыз – ол витраждар. Витраж – монументалдық – сәндік өнердің маңызды бір түрі. Витраж (француз тілінде *vitre* — терезе шынысы, латын тілінен алғанда *vitrum* — шыны) — сәндік өнер түрлі-түсті шыныдан жасалған өзгешелігі бар бейнелеу немесе оюлық шығарма, ол қандай да бір архитектуралық құрылыста тура жарық береді деп саналатын және ойылған орынды толтыруға арналған, көбінесе терезенің ойығына арналған шығарма.

Витраждың пайда болу тарихы. Витраждық өнер ертеден бері болған өнердің түрі. Түрлі-түсті шыныдан құралған витраждар ғимараттарды безендіру үшін жиі түрде қызмет жасаған. Уақыт өткен сайын олардың композициялары, суреттері, шыныны көркемдік жағынан өңдеуі және орындау техникасы жоғары сатыға көтеріліп келеді. Витраждар өнердегі тәлғумалық шығарма бола бастады, ғимараттағы монументалдық-сәндік жиһаздарының қатаң ойланып жасалған ажырамайтын бөлігі бола алады. Алғашқы витраждар қашан пайда бола бастағанын, айту қиын. Тек қана белгілісі, ежелгі Римде империя заманында (б.э.д бірінші жүзжылдықта, б.э. басында) және алғашқы христиандық шіркеулерде түрлі-түсті шыныдан жасалған кішірек пластинкалардағы өрнектер табылған. Б.э.д. 330 жылы Византияның астанасы болған Константинопольдегі София соборының терезелері, бәлкім собордың құрылысы аяқталғаннан кейін түрлі-түсті шынылармен жабылған.

Витраждардың міндеттері. Витраждардың міндеттері алуан түрлі: олар ғимараттың және жеке үй бөлмелерінің бай сәндік безендірілуі болып табылады, олар терезе шыныларын және есіктердің беттерін алмастыра алады, тұрғын үйлердің бірінші қабаттарында бөгде адамдардың көз тігуінен жол бермеуіне және жарықтың түсуіне мүмкіндік береді. Интерьерді безендіруде витраждың маңызды орны бар. Витраждар шіркеулер мен монастырлардың басты декоры болып қолданылады, олар біртіндеп тұрғын үйлер мен қоғамдық ғимараттарға да кіре бастады. Витраждардың діни тақырыптамаларын өнердің қазіргі заманға сай ағымымен ақсүйектер ығыстырып жатыр, заманға сай эстетикалық талаптары жасалуда. ХІ ғасырда витраждық өнер үлкен өзгерісті басынан өткізеді. Сол уақыттан бастап көркемдік витраж өзінің классикалық нысанын – металдық бейіннің көмегімен бекітілген

түрлі-түсті шынылар пайда бола бастайды. Романовтар кезеңінде биіктігі алты метрге жете бастады. Қондырғылар төзімді және ыңғайлы болу үшін сондай үлкен терезелерді бірнеше төртбұрышты дециметрлік панельдерге бөлді, олар сыртында орналасқан металл торларға бекітілді. Ең ежелгі витраждар бейнесіндегі бұзылмай аман қалған Романовтар заманындағы ғажайып және сыры белгісіз Эльзастағы Вейссембург аббаттықтағы құдайдың басы болып табылады. Құдайдың басы мөлдір «ақ» шыныда салынған. Бейненің мәнерлі сызықтары мөлдір емес қоңыр жылтыр бояумен салынған. Ертеден ерекше сақталған витраждардың бірі XI ғасырдың ортасында пайда болған Германияда бар. Олар Аугсбургск соборының орталық нефасының терезе ойығына қойылған. Белгілі болғандай, аугсбурглік витраждары Аугсбургтен алыс емес орналасқан Тегернзее монастырында дайындалған, онда XI ғасырда витраждық шеберханалар болған.

Ресейдегі витраждар. Славян халқы сондай-ақ витраждардың шеберлері болған. Ресейлік шеберлер ерте уақыттан бастап шыны балқытумен айналысқан, он бірінші ғасырдың өзінде шіркеулерде витраждар пайда бола бастаған. Новгородтық шіркеулер – соның айғағы. Сол кезде еуропалық ірі мемлекеттердің өзінде витраж өнері соншалық танымал болмаған. Шыны техникасының және шыны балқытуының дамуы үшін Михаил Ломоносов көптеген еңбек сіңірген. Мәскеу де, Санкт-Петербург те өз соборларындағы витраждарының ғажайып үлгілерін мақтан тұтқан. Суретшілердің Абрамцевтік үйірмесі өнердің осы түрін өздігімен дамытқан. Солардың ішіндегі ең танымалы – Михаил Врубель, оның ең үздік витраждық шығармасы «Рыцарь» виражы болып саналады.

Қазіргі заманғы витраж (слайд 5). Ең үздік қазіргі замандағы витраждар – қандай болмасын ғимаратты өзгертудің қолайлы жолы. Соңғы кезде көбіне кең түрде таралып жүрген витраждық терезелер пайдаланылып жүр, олар дизайнерлік талғамдағы эксклюзивті және қайталанбайтын ең бір тама

көркем түсті суреттер өте тиімді болып көрінеді. Ондай витраж, күндізгі немесе жасанды жарық тура түскен кезде, тамаша түстермен және алуан түрлі ерекше түстермен ойнай бастайды, сөйтіп, айтып жеткізе алмайтын әдемі көріністер туғызады. Ең үздік қазіргі замандағы витраждар сіздің тұратын ғимаратыңызда бірден тақырыптық жағдай туғызуға қабілеті бар. Мультфильмдегі көліктік құралдар бейнесімен салынған бейнелерді тонуста ұстап тұруы мүмкін, сондай-ақ оларға қарап көңіл-күйді көтеруге болады. Ең үздік қазіргі замандағы витраждардың сөзсіз артықшылығы оның түсінің ашықтығы мен қанықтылығында, сонымен қатар бейнедегі элементтердің көптігі болып табылады.

Алдағы уақытта жасайтын жұмысты түсіндіру. Алдымен, міндетті түрде сәндік композицияның нобайын орындау керек. Ол күрделі емес табиғат суретінің, өсімдік өрнектерінің, ертегілер бойынша және т.б. бейнелері болуы мүмкін. Барынша композицияның күрделі емес түрін таңдап, ұсақ элементтерден қашқақтау керек. Нобаймен жұмыс істей отырып, барлық контурлар – бейнелеу сызықтары – біріне-бірі жанасып тұру керек және әрине шеңбермен бірдей болу керек, осыны әр уақыт есте сақтау керек. Суретті міндетті түрде мәнерлі түрде бөлімнің кескіні бойынша - қуысқа бөліп тастау керек, кейін оған сіздер түрлі-түсті «шыныларды» қоясыз. Нобайды құру кезінде бұл витражда шебер шынымен жұмыс істейтінін ұмытпау керек, ол шыныны сурет бойынша кесу керек, сондықтан мүмкіндігінше сызықтарды тура істеген дұрыс. (Өткен жылдардағы балалардың жұмыстарын көрсету).

Сабақтың практикалық бөлімі. Оқушылар екі топқа бөлінеді. Бірінші топ «гүлдер» тақырыбына витраждарды орындайды, ал екінші топ «теңіз балықтары» тақырыбына витраждарды орындайды. Витраждарды орындау – өте көп еңбек сіңіретін және көп уақыт алатын жұмыс. Таспалық витраж техникасын пайдалана отырып, әрбір оқушы өзінің қайталанбайтын витраж туындысын жасай алады. Ол үшін сізге керекі: мұқияттылық, шыдамдылық, шығармашылық қиял. Мұндай витражды орындаудан сіз нағыз ғанибет аласыз.

Оқушылардың өздігінен орындаған жұмыстарын тексеру. Сабақтың қорытындылық бөлімінің материалдарын жинау.

5. Қорытынды жасау, жұмыстарға талдау жасау. Оқушылардың жұмыстарының көрмесі. Оқушылардың шығармашылық жобаларын қорғау. Бағаларын қою.

6. Үй тапсырмасы.

Басқалай пән аралық байланыстың болуы шыныны көркемдік өңдеу сабақтарында практика жүзінде ғана пайдалануға ғана емес, алдағы уақытта білімінің дамуына, мектеп оқушыларының бейнелеу өнері, сызу, технология, физика және химия сияқты мектептегі тәртіп бойынша өтетін сабақтарында алған білімдерімен ұштасады.

Сонымен, сәндік-қолданбалы өнер – бұл өнердің ең кең тараған түрі, ол адамзат ойлап тапқан материалдық ортаның көркемдік қалыптасуына қызмет етеді, оған эстетикалық және саналы-бейнелі бастаманың енгізілуіне мүмкіндік туғызады. Сәндік шығармашылықтың бағдарламасы білім алудың, үйренудің және шығармашылық жұмыстар үшін машықтанудың қажетті мөлшерін береді, білім алушылардың өмірлік көзқарасын кеңейте отырып, қызметтің жаңа түрлеріне қызығушылығын тудырады.

Балалардың көркемөнер мектебінің және өнер мектептерінің көркемөнер бөлімдерінде негізгі арнайы пәндерді оқытуда дәстүрлі және заманауи әдістердің өзара әрекеттесуі

Отандық білім беруде модернизациялаудың басты бағытының бірі «білім беруден», жеке-тұлғаға бағытталған педагогикадағы ғылыми-техникалық моделге көшу. Бұндай тәсілдің басты мақсаты нақты жеке тұлғаға көңіл аудару, оның ішкі әлеуетін көтеру, өз бетімен білім алу қабілетін дамытуға, оқып үйренуге мүмкіндік беру болып табылады. Бұл тек егерде педагог оқушыдан жас ерекшелігіне қарамастан жеке тұлғаны көре білгенде ғана мүмкін болады. Бұндай тәсіл жеткілікті бай тәжірибені қамтитын көркемөнер педагогикасына тән. Жеке тұлға ретінде әрбір оқушыға бағытталған көтеріңкі көңіл жеке сабақтар арқылы жүзеге асады, ал топтағы әр балаға арналған тапсырма сол оқушының бойындағы қабілетін анықтауды, ашуды мақсат етеді. Осы тәжірибені талдап және зерделеп қоғамның игілігіне айналдыру – оқытудың теориясы мен әдістемесінің өзекті міндеті.

Көркемөнер пәнін оқытудың әдістемесін Ресейде бастапқыда суретші-педагогтар И.Э. Грабарь, А.А. Дейнека, Б.В. Иогансон, К.Н. Истомина, Д.Н. Кардовский, П.П. Кончаловский, В.А. Фаворский, П.П. Чистяков қарастырды.

Олардың теориялық еңбектерінде көркем шығарма үстіндегі жұмысының практикалық тәжірибесі сурет салу, кескіндеме мен композицияға оқыту әдістемесі бойынша ұсынымдарға айналды. Олар көркемсурет педагогикасының іргетасын қалады, арнайы көркемсурет пәндеріне оқыту, оның ішінде жасөспірім жаста оқыту теориясы мен әдістемесін одан әрі дамытуға негіз болды.

Арнайы көркемсурет білімі әдістемесінің проблемаларын әр жылдары А.О. Барщ, Г.В. Беда, А.В. Бенедский, В.С. Кузин, Б.М. Неменский, Н.Н. Ростовцев, Е.В. Шорохов, В.С. Щербаков әзірледі. Көркемсурет-педагогикалық мұрасын, теориялық және бағдарламалық материалдарды зерделеу оқыту процесінің мазмұны мен дәйектілігін, оқытудың академиялық жүйесінде жүріп жатқан өзгерістердің мәнін негіздеуге мүмкіндік береді.

Кеңес және орыс суретшісі, көркемсурет білімі мен тәрбиесі психологиясы саласындағы педагог Б.М.Неменскийдің бейнелеу өнерін оқыту әдістемесі бойынша жалпы білім беру мектебінде оқытудың бірінші кезеңі өнер арқылы қоршаған шындықтың құбылыстарын көркемдік, эстетикалық тұрғыда қабылдаудың іргетасын қалауы тиіс. Бастауыш мектепте оқытудың төрт жылы ішінде баланың санасында және эмоциялық дамуында ол әрі қарай оқуы кезінде сүйене алатын көркемсурет түсінігінің іргетасын жасау керек. Педагог оқытудың басында-ақ сабақ тақырыбының айналасында «ұқсау жағдайын», яғни

қуаныш атмосферасын, балалардың материалды қабылдау процесіне қатысуын және әрбір тапсырманың практикалық жұмысын орындау кезінде белсенді шығармашылықпен берілу қажеттілігін қалыптастыруы тиіс. Оқушылардың сабақ үстіндегі көркемдік қызметі әртүрлі бейнелеу түрлерін табады: жазықтықта және көлемде бейнелеу, сәндік және конструктивтік жұмыс; шынайылық құбылыстары мен өнер шығармаларын қабылдау (слайдтар, репродукциялар); жолдастарының жұмыстарын талқылау, сабақ үстіндегі өзінің ұжымдық шығармашылығы мен жеке жұмысының нәтижелерін талқылау; көркемдік мұраны зерделеу; оқушылардың меңгерілетін тақырыпқа суреттеу материалын іріктеу бойынша іздену жұмысы; музыкалық және әдеби шығармаларды тыңдау (халық, классикалық, заманауи).

Кез келген өміршеңдік құбылыс, көркемсурет педагогикасы қоғамның әлеуметтік-мәдени өміріндегі өзгерістерге бірден ден қояды, жүйелеу мен жалпылауды қажет ететін жаңа тәсілдермен және әдістермен күрделенеді.

Бейнелеу өнерінің әдістемесі педагогиканың бір саласы, бейнелеу өнеріне оқыту процесінің заңдылықтарын зерделейді.

Әдістеме пән ретінде үш құрамдауышты қамтиды:

Жалпы дидактикалық құрамдауыш – заңдар, қағидаттар, заңдылықтар.

Жеке дидактикалық құрамдауыш – осы ғылымға тән заңдылықтар, қағидалар, әдістер, тәсілдер, нысандар, құралдар.

Технологиялық-практикалық құрамдауыш – кеңестер, ұсынымдар, нұсқаулықтар, әрекет алгоритмдері.

Әдістеме:

– не үшін оқыту? (мақсаттары);

– нені оқыту? (мазмұны);

– қалай оқыту? (әдістері) деген сұрақтарға жауап береді.

Худож циклдың арнайы пәндеріне: сурет, кескіндеме, мүсіндеме композиция, өнер тарихы жатады.

Әдістеме мен педагогика өте тығыз байланыста. Әдістеме – педагогика саласы, осыдан ұғымдардың ортақтығын түсінуге болады. Әдістеме психологиямен байланысты: балалардың бейнелеу қызметіндегі жас ерекшеліктерін қарастырады; көркем қабылдауды, елестетуді, көркем ойлауды, шығармашылық қабілеттерді қарастырады. Осы пәндерді оқыту әдістемесін қарастыратын болғандықтан, әдістеме суретпен және кескіндемемен, мүсіндемемен, композициямен байланысты, схема-карталарды әзірлейді; көрнекі құралдар; кестелер және т.б. Әдістеме өнер тарихымен байланысты: суретке оқыту әдістерін, құралдарды, өткен дәуірдегі өнер саласының жетістіктерін қарастырады.

Бейнелеу өнеріне оқытудың мазмұны мыналардан тұрады:

Бейнелеу өнерінің түрлері (кескіндеме, графика, мүсіндеме) мен оқыту мазмұнына дәстүрлі түрде енгізілген және бейнелеу өнерімен байланысты өзге түрлері (сәулет, дизайн, СКӨ).

Бейнелеу материалы (өнерлер теориясы) және өнер шығармалары зерделеу объектілері ретінде (өнерлер тарихы).

Бейнелеу қызметінің дағдылары мен біліктері.

Оқушылардың дербес көркемдік-шығармашылық қызметі

Бейнелеу өнері бойынша сабақтардың түрлері: қалыпқа қарап салу, тақырыптық сурет, өнер туралы әңгімелер, сәндік сурет салу.

Қалыпқа қарап салу көрнекі оқытудың әдісі болып табылады және сурет салуға оқыту ісінде ғана емес, сонымен қатар баланы жалпы дамыту ісінде тамаша нәтижелер береді. Қалыпқа қарап салу балаларға эстетикалық тәрбие берудің тамаша құралы болып табылады. Қалыптан пейзаж, ағаш, гүл сала отырып, осы заттардың қалыптарының табиғатын зерделей отырып, бала табиғаттың сұлулығына, оның формалары мен бояуларының байлығы мен әртүрлілігіне қызығушылық білдіреді. Ол бөліктер мен тұтастың тепе-теңдік қатынасын көреді, табиғат формаларының ырғағы мен үйлесімін, түс реңктерін түсінеді. Балалардың байқампаздығын, түйсігін дамыта отырып, эстетикалық тәрбиелеудің міндеттерін шешеміз.

Тақырыптық сурет салу. Тақырыптық сурет салу сабақтарының мазмұнына қоршаған өмірден әртүрлі сюжеттерді бейнелеу енеді, әдеби шығармаларды суреттеу, балалар өздері ойлап тапқан әртүрлі тақырыптардағы картиналардың үстіндегі шығармашылық еңбектері. Тақырыптық сурет салу оқушыларға білік алуға және өз ойлары мен түсініктерін бейнелеу өнері құралдарымен жеткізуге мүмкіндік береді, яғни оларды суретпен графикалық тіл ретінде, көркем бейнелер ретінде пайдалануға үйретеді. Тақырыптық сурет салудың оқытушы үшін де белгілі маңызы бар: ол тәрбиеленушілердің ішкі жан дүниесімен жақынырақ танысуға, әрбір оқушының мінезінің ерекшеліктерін білуге, оның бейнені түсінуі мен қабылдау қабілеті қалай дамуда екенін білуге мүмкіндік береді.

Өнер туралы әңгімелесу. Бұл сабақтарда мұғалім оқушыларды әйгілі суретшілердің, мүсіншілердің және сәулетшілердің өмірімен және шығармашылығымен таныстырады. Балалар өз шығармаларының идеялық тереңдігіне, эмоциялық әсемдікке қалай және қандай құралдармен қол жеткізгенін біледі. Әңгімелесу кезінде мұғалім балаларға Отанымыздың табиғаты бейнеленген, ел тарихының оқиғалары, елдің атын шығарған адамдардың портреттері суреттелген картиналарды көрсетеді. Сабақ үстінде мұғалім суретшінің патриоттық сезімі, отанына деген сүйіспеншілігі бейнеленген картинаның репродукциясын көрсетеді, бұл балалардың өз Отанына деген махаббат

сезімін, мақтанышын туғызады. Еліміздің өмірінен алынған сурет, оның пейзажы және т.б. неғұрлым айқын суреттелген болса, соғұрлым баланың сезімін арттырады, санасында үлкен із қалдырады.

Сәндік сурет өз алдына оқушыларды сәндік-қолданбалы өнердің негізгі қағидағтарымен таныстыруды міндет етіп қояды. Объектіні сәндік безендіру белгілі бір қағидалар мен заңдардың: ырғақтың, симметрияның сақталуы, түстердің үйлесім табуы негізінде жасалады. Сәндік сурет салу сабағында балалар өрнектер құрастыруға үйренеді, композиция заңдарын түсінеді, акварель, гуашь, тушь бояуларымен жұмыс істеу дағдыларын шыңдай түседі, қазақ халқы мен басқа халықтың ою-өрнегі шығармашылығын меңгереді.

Балалар көркемсурет мектебінде кәсіптік бейнелеу қызметінің базалық білімдері мен дағдыларын алу ғана емес, сонымен қатар жас суретшілердің заттық-практикалық қабілеттілігін қалыптастыру туралы білім беріледі. Бұл білім беру процесі шығармашылық және зерттеушілік қызметті ұйымдастыруды көздеуі тиіс. Жоғарыда айтылғанның бәрі балалар көркемсурет мектебінде білім беру процесінің әдістемелік базасы мен бағдарламаларын қамтамасыз етуді жетілдіру қажеттігін білдіреді.

Бұл көп қырлы міндет кәсіптік тұрғыдағы жедел шешімді талап етеді. Проблема аспектілерінің бірін түспен жұмыс істеу әдістемесі ретінде қарастырамыз. Кескіндемедегі түсті бірнеше бағытта зерделеуге болады:

- нақты-тарихи бағыт, мұнда кескіндемедегі түс проблемасы бір суретші шығармашылығының, мектептің, бағыттың мысалында игеріледі;
- теориялық бағыт, мұнда түс нақты шығармадан абстракцияланған көркемдік түрдің элементі ретінде немесе генетикалық және құрылымдық байланыстары бар белгілі бір жүйе ретінде қарастырылады;
- практикалық бағыт, мұнда қызмет арқылы түстің әсемділік мүмкіндіктері мен түстердің бір біріне кірігуінің ерекшеліктері қалыптастырылады.

Өнер тарихы бойынша сабақтар, оқушылармен әңгімелесу атақты суретшілердің картиналары немесе өнердегі тұтас бағыттардың мысалында «түс» және «бояу» ұғымдарымен танысуға мүмкіндік береді. Екінші жағынан, «түс» пен «бояу» ұғымдарымен базалық теориялық танысу және әрекетті зерделеу кескіндеме этюдтары мен композицияларының үстіндегі практикалық жұмыс процесінде жүреді. Мысалы, Левитанның немесе Репиннің картиналарының бояуын зерделеуге болады, сондай-ақ картинаның кеңістігінде туындайтын түс қатынастарының феномені ретінде жалпы бояуды зерделеуге болады. Кескіндемедегі түспен, сәулемен және көлеңкемен жұмыстың қызықты

мысалы – Рембрандт картиналары. Көрермен оның «Адасқан ұл» картинасына жақындағанда алдымен ол картинаның айқын ашықтығының бөліктеріне тамсанады, одан кейін көз бірте бірте үйренгенде жартылай көлеңкедегі объектілерді айыра бастайды, нәтижесінде көлеңкеге оранған кеңістік тереңдігін, сонымен қатар жарықтың да, жартылай жарықтың да, көлеңкенің де тереңдігін ұға бастайды – бәрінің өзіне тән түсі бар. И. Е. Репин жұмысының кез келген портреті немесе И. Левитан қаламының пейзажы, Коровиннің этюдi – бұл қазіргі заманғы суретші үшін табылмайтын мектеп және кескіндемедегі түспен саналы түрде ойлана отырып, оның үстіне жоғары сезіммен және құштарлықпен жұмыс істеудің мысалы. Николай Николаевич Ростовцевтің әдістемесі барынша тиімді болып табылады. [21,103]

Н. Н. Ростовцев балалар мен жасөспірімдердің шығармашыл танымдық қызметін ұйымдастыра отырып, «кескіндемеге оқыту әдістемесіне ерекше зер сала отырып және саналы түрде қарау керек» деп атап көрсетті [21,107].

Н. Н. Ростовцевтің әдістемесі заманауи педагогикалық әдебиетте «жеке пәндік педагогикалық технология» терминімен аталуы мүмкін. Бұл әдістеме Н. Н. Волков кескіндемесінің теориясын, Крымовтың әдістемелік әзірлемелерін, В. Д. Кардовскийдің және басқа суретші-педагогтердің сурет салуға оқыту әдістемесін зерделеу сияқты үздік әдістемелік жұмыстарды біріктірді және қорытындылады. Бұл әдістеменің негізінде кеңінен танылған және жалпы білім беру мектебінде қолданылатын, В. С. Кузин редакциялық еткен бағдарламалар, С. Е. Игнатьевтің және басқа авторлардың редакциялық етуімен ОӘК әзірленді. Н. Н. Ростовцевтің әдістемесі дәстүрлі дидактикалық қағидаттарды басшылыққа алады және қазіргі заманғы жалпы педагогикалық технологиялармен үйлеседі.

Оқушылар дұрыс, ғылыми негізделген білімдердің жүйесін меңгеуі тиіс екені айтылған ғылымдылық қағидатына сүйене отырып, педагогтер оқушыларды тұстанудың негіздерімен таныстырады [21,106]. Әрбір жас ерекшелік тобында және оған бөлінген уақыт мөлшері бойынша және мәселенің мәніне үңілудің тереңдігі бойынша бұл теориялық жұмыстың өз ерекшелігі бар. Мектепке дейінгі жастағы балалар ойын түрінде «негізгі және туынды түстер» ұғымымен танысады. Палитрадағы бояулармен батыл түрде тәжірибе жасай отырып, жас суретшілер түстердің түрленуі ойынын тұтас сұр-қара балшық пайда болғанға дейін жеткізе отырып, жаңа түстер мен реңктер алады (бұл, әдетте үлкен әсер береді). Ойындық педагогикалық технологияларды қолдану үшін, мысалы, «сиқыршылар» сюжеттік-рөлдік ойыны өте қолайлы. Ойын ситуациясын модельдеу педагогке, жас ерекшелігіне және оқушылардың қызығушылығына байланысты.

Көркемсурет мектебінің бірінші курсына түсетін жасы үлкенірек тәрбиеленушілер, жасөспірімдер тұстанудың ғылыми негіздерін үйренуге толығымен дайын болады: түс шеңберінде түстердің орналасу заңдылығын жақсы түсінеді, «ахроматиялық және хроматиялық, жылы және суық түстер» терминдерінің мәндерін есте сақтайды және ұғынады. Мұнда тұстану бойынша технологиялық карталар мен дидактикалық кестелерді қолдана отырып жұмыс істеу әдістемесін пайдалану өте орынды. Кестелермен және технологиялық карталармен жұмыс оқушылардың зерделерін шынықтырады, олардың дербестігін дамытады. Тұстану бойынша кестелер дайындау оқушылардың түс теориясы бойынша алған мәліметтерді нағыз білімге – балалардың жеке ойлау жұмысының нәтижесіне айналдырады.

Көрнекілік қағидатына сүйене отырып, әртүрлі көрнекі құралдарды пайдалану керек. Кескіндеме, композиция, түспен сәндік жұмыс – қай жерде болмасын көрнекілік қажет. Сөз жоқ, заттай қалып әдемі болуға тиіс. Бұл оқушылардың эстетикалық талғамын тәрбиелеудің, заттан кескіндемеге тұрақты бейімделуді қалыптастырудың шарты. Дегенмен, қалып форма құрылымының өзіне тән ерекшеліктерін көрнекі түрде ашып беруі, біртұтас бояуды сақтауы, жарықтың заттардың түсіне әсерін көрсетуі, түстердің өзара кірігу қағидаттарын ашып түсіндіруі маңызды. Заттай қалыптарды құрастыру егер оларды осы жұмысқа саналы түрде тартатын болса – педагог үшін де, сол сияқты оқушылар үшін де жақсы мектеп. Н. Н. Ростовцев кескіндеме бойынша сабақтарда «түс реңі», «ашықтық» және «қоюлық» ұғымдарын ашатын, жарыққа және қашықтыққа байланысты түстердің және реңдердің қатынасының өзгеруін көрнекі түрде көрсететін Н. П. Крымовтың әдістемелік кестелерін қолдануға кеңес береді [21,136]. Көрнекілік құралдарына қағаз бен кенепке бояу жағудың тәсілдерін, жарық пен көлеңкенің түстік ерекшеліктері мен реңдік орналасуының ерекшеліктерін, форманы модельдеуді, кеңістіктің жарық перспективасымен құрылуын көруге болатын көркемсурет мұражайларына, шығармашылық шеберханаларға бару, шебер-кластарға қатысу. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың да көмегі зор: интернет – бейіндік сайттар ресурстары оқушыларды әлемнің кез келген елінің мұражайына алып барады.

Көркемсурет мектебінде оқыту курсы ішінде оқушылардың жобалау қызметін үнемі ұйымдастыру қажет. Жобалау қызметінің технологиясы зерттеу тақырыбын, материалдарды, орындау техникасын таңдаудан бастап, зерттеу нәтижелерін толығымен іске асырумен аяқтай отырып, реттеушілік және ақпараттық, полимәдени және жалпы көркемдік қабілеттерді дамытуға ықпал етеді.

Оқушылардың бояулық пайымын дамыту үшін, көркем білім беру үшін кескіндеме пен композиция бойынша сабақтарда әртүрлі

техникалар мен материалдарды пайдаланудың маңызы зор. Акварель, гуашь, пастель – оқушылар бірінші курстың өзінде-ақ жұмыс істей алатын материалдар. «Дақтан» жұмыс істеуге оқыта отырып, жұмсақ материалдармен салынған суретте педагог оқушылардың назарын көмір, сангина, сепия сияқты материалдардың ерекшелігіне аударады. Жоғарғы курстарда темпераны, майлы бояуды қосуға болады. Аттестациялық жобалаудың қорытындысына жақындағанда төртінші курс оқушылары өздерінің шығармашылық зерттеулері үшін тақырыпты саналы түрде таңдап қана қоймайды, сонымен бірге көркемсурет материалдарын, көркем бейнені жасау үшін жұмысты орындау тәртібін де таңдай алады. Түстен басқа ешнәрсе адамға алуан түрлі эмоциялар әкеле алмайды. Түс біздің санамызда жылу мен суықты, қуаныш пен күйінішті, әсер алу мен жайбарақаттануды сезінумен байланысатын болғандықтан, онда картинаның түс тұрғысындағы шешімі, бояуы көркем бейне жасаудағы маңызды құрамдауыш болып табылады. Кескіндеме мен композиция педагогінің негізгі міндеті түстік және реңдік қатынастармен жұмыс істеуге үйрету үшін «түспен жұмыс істеу мәдениетіне үйрету» болып табылады. Бұл ұғымды аша отырып, біз Н. Н. Ростовцевтің әдістемеде пайдаланған тағы бір дидактикалық қағидаты – тәрбиелей отырып оқыту қағидатын сипаттаймыз [21,104].

Балаларға кескіндемені оқыта отырып, педагогке түстің адамға эмоциялық әсер етуін эстетикалық тәрбиенің күшті құралы ретінде пайдалану қажет. Түстің эмоциялық әсерінің күшін сабақты музыкамен және әдебиетпен сүйемелдеуге, сонымен қатар әртүрлі оқу пәндерінің пәнаралық байланысын орната отырып сүйемелдеуге қосуға болады.

Оқушыларға өнерде «не жақсы екенін» – белгілі суретшілердің картиналары мысалында түсіндірген дұрыс. Табиғат пен өнерді көрнекі және эмоциялық қабылдаудың айтарлықтай тәжірибесін жинақтаумен оқушылар «түспен жұмыс істеу мәдениетін» қалыптастыра алады. Оқушылар үшін мәдениет көзі, сөз жоқ, педагог болып табылады – яғни педагогтің кәсіпқойлық міндетіне өз бетінше даму, өздігінен білім алу, шығармашылық өсу кіреді.

Осылайша, бастауыш академиялық көркем білім беру жүйесінде бейнелеу қызметіне дарынды болу жасөспірім кезеңде барынша айқын көрінеді, сондықтан оқытудың дәл осы кезеңінде педагогке дәстүрлі және заманауи оқыту түрлерінің өзара байланысының мүмкіндіктерін толық көлемде пайдалану қажет. Балалар көркемсуреті практикасына базалық арнайы пәндерді оқытудың дәстүрлі және заманауи әдістерін өзара байланыстыру қағидатын енгізудің тиімділігі білім беру процесіне мына құрамдауыш теориялық әдістерді енгізуге негізделген: көркем білім берудің дәстүрлі әдістері, өңірлік мәдени бейнелеу дәстүрлері, оқытудың заманауи әдістері, мұғалімнің педагогикалық

шығармашылығы. Оқытудың дәстүрлі және заманауи әдістерінің өзара әрекеті қағидатын жүзеге асырудың барынша оңтайлы әрі тиімді түрі педагогке практикада оқу, іздену және шығармашылық міндеттерді бір уақытта іске асыруға мүмкіндік беретін заттай қалып болып табылады.

Қорытынды

Қазіргі заманның талабына сай тәрбие және білім жүйесі жетіліп, білім реформасы артып келеді. Қазіргі кезде бұл жүйенің жаңаруы келесі бағытта бағытталады:

Бұл барлық білім жүйесін бұқарашыландыру мақсатында, әлеуметтік бағытта білім жүйесінің ашықтығы, қоғамдағы әлеуметтік ортаның әсер беруі;

Әртүрлі мектептерді алыстырмалы түрде, білім тұжырымдамасы бойынша, білім деңгейін жаңарту және жаңа әдіс – тәсілдер қолдану;

Білім ордасын ізгілендіру, жеке тұлғаға кез – келген мәселе туындағанда қаралу; талаптарды қарастыру және оқушылармен ара – қатынасымен қағидаға шек қолдану арқылы «зорлық педагогтар», жеке тұлға ретінде жақындап тіл табысу, «мәжбүрлеусіз оқыту», «Саралап оқыту», «Жеке тұлғаның дамуының жиынтығы» - барлық реформалар, жеке тұлға ретінде қалыптасу.

Жеке – субъектік педагогтарды бағдарлау – жеке субъект ретінде қалыптасу, әлемді сипаттау, ойларды өсіру «Өмір шығармашылығы»;

Үздіксіз білім алу, жалпы білім және кәсіптік білімінің бірлік дайындығы;

Осы қағиданың барлығы білім және тәрбие жүйесіне бағытталған. Адамдардың бір – бірінің қарым – қатынасымен, жеке тұлға ретінде қалыптасу, қоғамдағы талапқа дайын болу.

Білім бағдарламасын жасау арқылы, балалар музыка мектебінің педагогы есіне сақтау керек, негізгі бағыт көркемөнер тәрбиесі – оқушылар тек қана көркемөнер сабағын өтіп қана қоймай, сонымен қатар оқушылардың жеке шығармашылық өнерін дамыту, өзін-өзі ашу, шығармашылық қасиетін дамыту, жеке тұлға ретінде қалыптастыру. Бұл бағыттың жетістігін көру үшін, оқушылардың негізгі көркемөнер сабағының білімі мен оқушылардың өтпелі кезеңін еске алып, жұмыс жасағанда ғана көреміз.

Қазіргі талап бойынша, тәрбиелік білім беру, оқушыларға жаңа жол ізденуді қарастыру, жаңа әлеуметтік ортаға қалыптасу, жеке шығармашылық қасиетін дамытуды ұсынамыз. Қосымша білім беру жүйесінде , көбінесе көркемөнер мектебінде оқушылар негізгі шығармашылық қасиетін дамытып, жүзеге асырады.

Көркемөнер мектебінің оқыту барысында оқушылар келесі педагогикалық тапсырмаларды шешіп отырады:

Оқушыларды негізгі бағыттағы бейнелеу грамотасын үйрету – музыкалық шығарманың теориясын, түстерді ажырату т. б.;

Оқушыларды әлеуметтік ортаға және кәсіптік жұмыс жасауда, өзін – өзі дамытуға белсенді жұмыс жасауға көмек көрсету;

Оқушыларға негізгі кәсіптік шығармашылығына әрекеттендіру және де кәсіптік жүйеде бағдарлау;

Оқушыларды үлкендер мен жас өспірімдермен араласу әдіс – тәсілдерін қарастырып, үйрету, негізгі балалар ұжымын қалыптастыру;

Оқушылардың негізгі көркемөнер және шығармашылық қасиетін ояту, дамыту, ойлау қасиетін, жалпы көзқарастарын, жеке өнерлерін, шығармашылық белсенділігін ояту;

Оқушыларды жалпы ортадағы мәдени тұрғыда тәрбиелік қарым – қатынасты, шығармашылық талғам және өнерге деген сүйіспеншілік, оқушыларды шығармашылық жұмыстарын мәдени тұрғыда көзқарастарын бағалай білу;

Оқушыларды тәрбиелік, ұлттық өзіндік сана сезімін ояту, тәрбиелеу, тарихқа және мәдениетке көңіл бөліп бағалау, дәстүрлі ұлттық өнерді бағалау;

Рухани мәдениетке көңіл бөліп, бір жүйеде қалыптастыру, Отанға деген сүйіспеншілік пен көңіл – күй сезімін нығайту;

Бейнелеу және сәндік қолданбалы өнерді дамытуға көп үлес қосып жатқан, осы біздің бүлдіршіндеріміз. Оқушыларды осы өнерді оқыту мақсатында, олардың өздері ойлап тапқан өнерлері, сәндік қолданбалы өнерлерін көруге мүмкіндік туады. Әсемдік қолөнерлері, иірімдері, шығармашылық жағынан қиындық туып, қолөнерін жасауда неше түрлі мүсіндерінің шығуы, оқушылардың жеке тұлға ретінде ой – өрісін дамытуға ықпал етеді. Олар өз шығармашылық қасиеттерін дамыта түседі. Осының барлығы дерлік жаңа жас суретшілердің шығармашылық қасиетінің дамуына ықпалын тигізеді. Бейнелеу және сәндік қолөнер шығармашылық жағынан ата заманнан келе жатқан өнер. Бұл өнер кішкентай бала өміріне эстетикалық, мәдениеттілік, ой өрісінің және тәрбиелік жағынан дамуына өте қатты ықпал етеді.

Балалар шығармашылығын таңдаудағы, өнермен қарым – қатынас әлеммен танумен бірдей. Өмірлік және эстетикалық қарым – қатынас жасай білуді үйрену. Жеке тұлғаның қалыптасу жағдайы, баланың рухани және эмоциональдық қажеттілік болып есептеледі. Оқушылардың өзіндік шығармашылық қасиетін бақылауды ұйымдастыруда, алдымен ортаны қамтамасыз ету, өзін дамытудағы шығармашылық тапсырмаларға талап қою. Бағаны белгілі бір жүйеде қою. Оқушыларға шығармашылық тапсырмаларды дұрыс шешуге мүмкіндік беру.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Афанасьев А. Резьба по дереву. Приемы, техника, изделия [Текст]. – М.: Эксмо, 2006.
2. Ангелика Вагнер. Декорирование стекла. – М.: Арт-родник, 2008.
3. Богачкина Л.Г., Богачкин Б.М. Линогравюра в школе (из опыта работы). – М.: Просвещение, 1983.
4. Боровых В.Н.: Технология. 5-9 классы. Художественная обработка изделий из древесины. Резьба по дереву [Текст] – Волгоград: Учитель, 2009 ж. – 187 .
5. Варшавский Л. История гравюры. В мире книг. – 1979, № 9.
6. Гигли Линетт «Техника росписи по стеклу» издательство Ниола – пресс.2007.
7. Детская энциклопедия. Т. 12, М.: Педагогика, 1977.
8. Власов В.Г. Иллюстрированный художественный словарь. – СПб.: АО «ИКАР», 1993, С. 194, 224.
9. Искусство батика. – М.: Внешсигма, 2000.
10. Комарова Т. С. Народное искусство в воспитании детей. М.,
11. Костерин Н.П. Учебное рисование. М.: Просвещение, 1980.
12. Максимова М.В., Кузьмина М.А., Кузьмина Н.Ю. Лоскутная мозаика. М.: Эксмо, 2006.
13. Мировая скульптура. Составитель И.Г Мосин. ООО «СЗКЭО Кристал», 2003.
14. Мұқанов М. Қазақ үй ішіндегі көркем кәсіптер. – Алма-Ата, 1979.
15. Мұхамеджанұлы З. Қазақтың кесте тігу өнерлері. – Алматы: Алматы кітап, 2008.
16. Неменский Б М. Педагогика искусства. Издательство: М.: Просвещение, 2007.
17. Неменский Б. М. Рабочие программы. «Изобразительное искусство». 5-9 классы М.: «Просвещение», 2013.
18. Одноралов Н.В. Скульптура и скульптурные материалы. М., 1982.
19. Өмірбекова М.Ш. Энциклопедия. Қазақ өрнектері. – Алматы: Алматы кітап, 2006.
20. Өмірбекова М.Ш. Қазақтың дәстүрлі мәдениеті. – Алматы: Алматы кітап, 2004.
21. Ростовцев Н.Н. Методика преподавания изобразительного искусства в школе. Современная интерпретация. – М.: 2013.
22. Ростовцев Н.Н. "Развитие творческих способностей на занятиях рисунком". Современная интерпретация. – М.: 2013.
23. Симблет С. Анатомия для художника. М.: АСТ, Астрель, 2003.
24. Серова В.В., Серов В.Ю. Все об оригами. Скульптуры из бумаги. – ООО «СЗКЭО», 2009.

**Павлодар қаласының № 2 Балалар көркемөнер
мектебінің педагогі Ахметжанова Татьяна
Васильевнаның
«Натюрморт» тақырыбындағы әдістемелік зерттемесі**

Түсіндірме хат

Бейнелеу өнерді оқыту барысында натюрмортты салу өте маңызды рөл атқарады. Ең алдымен натюрморттың оқу қойылымдары, болашақта бейнелеу өнер негіздерінің сауатын түсінуге және практикада меңгеруге көмектесетінін басып айту керек. Жазықтықта пішіннің ұзын-конструктивті құрылымы, оның құрылымына тәуелді пішіннің сәуле мен көлеңке тарату заңы болып табылады.

Әртүрлі бояу заттарынан құрастырылған натуралы қойылымдар, диапазон және жарық күшінің үндестік қатынасын оқытудағы ең лайықты материал. Сонымен қатар, натюрморт көп сабақты, демек көп жоспарлы қойылым, оқушылардың алдында қойылған кеңістік мақсаттарды міндетті түрде шешуге мәселе қояды.

Әртүрлі тұрмыстық заттарды салу барысында, оқушылар өздерінің шығармашылық қабілеттерін дамыта отырып, түрлі сурет материалдарымен (қарындашпен, сангинамен, акварельді қарындаштармен, пастельді) жұмыс тәсілдерін және сурет салу техникасын меңгереді. Тәжірибе жасаған уақытта натюрморт салудағы жұмыстың табысы, шыншыл суреттің қағидалы негіздерін оқып білу және шығармашылық мақсаттарды шешуде маңызды рөл атқаратынын көрсетеді. Натураға қарап сурет салу кезінде, жаңадан бастап жүрген суретші үшін қиындықтар, екі өлшемі ғана бар заттардың көлемді пішінін жазықтықта салу қажеттілігінен басталады. Екінші жағынан перспектива заңын есепке ала отырып, салынып жатқан затқа, жазықтықта орналасқан жағдайына сәйкес, пропорцияның және зат пішінінің өзгеруін жеткізу болып табылады.

Линиалық перспектива негіздерінің білімінсіз, суретте геометриялық денелер сияқты жай заттардың конструктивті құрылысын дұрыс көрсету мүмкін емес. Оқушылар рендік қатынастар қағидасын оқып білмей, заттағы рендік пішіндерді ғана көшіріп ала алады, ал ол үлкен үлгіні көрсете алмайды. Заттағы сәуле нұры шағылысынан біздің көзімізге түсетін

нәтижеде, біз заттың әртүрлі қасиеттерінен бейнеленетін нысанның ортақ мінездемесінен түсінік ала аламыз. Натурадан қандай да бір затты нақты салу үшін, пәннен алған жалпы түсінік жеткіліксіз, ол үшін бейнелеу өнер заңы мен сауатын білу және де осы заңдар мен ережелерді тәжірибеде қолдана білу қажет. П.П. Чистяков: «Табиғаттағы қандайда бір пішіні бар барлық заттар, перспектива заңына жатады. Перспектива заңын қолдана білгенде, біз натурадан барлық көрінетіндер мен жылжымайтындарды айқындатып салуға болады.» деп жазған.

Әлемнің пластикалық кескіні мен бейне танымы бойынша сурет ең басты тәсілдердің бірі болып табылады. Сурет көмегімен біз натураны оқып білеміз, сурет ойымыздағы композицияны жүзеге асыруға көмектеседі. Көркем өнер бейінінде жүрген кез келген маманға натурадан қарап сурет салу үшін, қатал және байыпты мектепті оқып бітіру қажет. Академиялық сурет салу курсы, ең қажетті дайындықты береді. Сурет сабағының бағдарламасы, оңайдан күрделіге деген жүйелілік ұстанымы бойынша құрылуы қажет. Оқушылар қарапайым геометриялық пішіндерді оқудан, суретті құру ұстанымынан, пішінге қатысты пропорционалды заңын, сурет композициясын, одан кейін натюрмортты салуға, гипстік розетка мен капительдері салуға көшу арқылы, суреттің алғашқы оқу әліппесін меңгереді. Суретті оқып білу курсы аяқтағаннан кейін, балалар академиялық сурет базасы бойынша толықтай білім алу қажет. Сурет пішінін көзсіз көшіру, «сұлбасы» мүмкін емес, сурет линиялық перспектива заңына сәйкес, пропорционалды қатынастарды тапсыру арқылы конструктивті болу керек. Пішіннің жарық – көлеңке моделі мен материалдық жағы нақты көрсетілуі қажет.

Ұстаз әрбір сабақтың басында орындалатын, тұрмыс заттарын салу үшін дайындаған суреттемелер мен нобайына көп көңіл аудару керек. Композициялық шешімді таңдау үшін қойылатын қойылымдардан дайындалатын алғашқы суреттемелер айқын көзқараспен қаралып, әртүрлі ракурсте орындалуы тиіс. Оқушыларға берілген үй тапсырмаларын қалай орындағандарына көңіл бөліп, үйде жасаған суреттемелері мен нобайларын ақытылы тексеріп отыру қажет. Оқушыларға өздік жұмыс ретінде, академиялық сурет мектебі шеберлерінің жұмыстарын көшіріп салу бойынша тапсырма беруге кеңес беріледі. (Дюрер қағаздары, А.Иванов, И.В.Суриков, А.Лосенко, К.Брюллов, И.Репин, П.Чистяков).

Бағдарлама келесі ұстанымдардан құрылуы керек: ғылымилық, жүйелі, реттілік, жайдан күрделіге дейін, тақырып

таңдау, тапсырма, оқушылардың жас ерекшеліктерін есепке ала отырып берілітін жаттығулардан, көрнекі құралдарды үйлесімді пайдалану, оқушыларды жоғарғы сатыға дайындау.

Мақсаты: Академиялық сурет курсының мақсаты, сурет композициясымен таныстыру, ауа-линиялық перспектива заңы, көлемді-кеңістікте ойлауды дамыту, пішінді саралауға қабілетті, оларды конструктивті талқылау және қорытындылау болып табылады (геометриялық пішіндер, тұрмыстық заттар, гипстер). Бағдарламаны меңгеру, келесі кезеңдермен жүзеге асады:

Тақырыпқа кіріспе: қағида және сараптама, көрнекі құралдарды пайдалану арқылы тақырыппен танысу, практикалық жұмыс, оқу үдерісі оңайдан күрделіге дейін бірте-бірте жүреді.

Міндеттері: Оқытудың алғашқы сатысында форматтың композициялық шешімі, құрастыру, линиялық перспектива заңын есепке ала отырып, кеңістікте затты құрастыру, пішін сипаттамасын зерттеу, заттың құрылысы, пропорционалды арақатынас, көлемді саралай және көрсете білу, реңдік талқылаудың көмегі бойынша заттың материалдылығы.

Осы тапсырмаларды орындау үшін оқушылар төменде аталғандарды білу және істей алу керек:

- Формат композициясын шеше білу, заттардың қозғалысына сипаттама беру, заттағы бөліктердің пропорционалды ара қатынастарын көрсете білу, натюрморт суретін конструктивті талдау, қосалқыдан ең бастыны ажырата білу, натураны тұтастай көру, оны қоршаған ортаға жеткізе білу, жеке өзгешеліктерін көрсету, мата бүрмесін модельдеу, реңдік талқылау кезінде материалдылығын жеткізе білу.

Академиялық сурет курсы бойынша оқушы жұмыстарына қойылатын талаптар:

- сауатты, нақты құрастырма;
- табылған композициялық орталық;
- линиялық перспектива заңына сәйкес құрастырма;
- пропорцияны дұрыс жеткізу;
- реңдік талқылау сауаты;
- қосалқының негізгіге бағынуы;
- материалдылықты көрсету;
- жоспарлау, қоршаған ортаның жағдайын жеткізу.

Тақырыбы: «**2-3 күрделі перде қатпарларының айналасына жасаған, жемістер мен көкөністер сияқты тұрмыс заттарынан тұратын ұзақ натюрморт суреті**».

Тапсырма 12 сағатқа есептелген – сабақ 1,2,3 (12сағат).

Мақсаты:

Білімділік: суреттегі түсті оқыту.

Тәрбиелік: келісті тұлға тәрбиелеу.

Дамытулық: акварельді түрлі түсті қарындаштармен натюрмортта жұмыс жасау тәсілдері мен дағдыларын жетілдіру.

Натюрморт міндеттері:

1. Берілген форматта натюрморт композициясын орналастыру.

2. Натюрморт заттарын конструктивті құрастыру.

3. Натюрморт заттарының арасында реңдік және түстер қатынасын іздестіру, түрлі түсті қарындаштармен заттың көлемін беру.

4. Натюрморт кеңістігін көрсету. Натюрморт бөлшектерімен жұмыс жасау.

5. Жинақтау.

Натюрмортпен жұмыс жасауға арналған материалдар.

1. Қағаз (ақ немесе түрлі түсті болуы мүмкін).

2. Акварельді түрлі түсті қарындаштар.

3. Қарындаш, өшіргіш, кнопка.

Жай қарындаш пен өшіргіш заттарды конструктивті құрастыру үшін қажет.

Натюрморттың негізгі түстері жылы реңдерден тұрады. Тобатай – ақ, асқабақ – сарғылт, алмалар – сары, шетен және бұрыш – қызыл, клеткалы перде – қоңыр түстен тұрады.

Натюрмортымыз үшін қағаздың жылы түстерін таңдап алған дұрыс. Түрлі түсті қарындаштар пастель сияқты пішетін

материал болып табылмайды, сондықтан жұмыс үшін түрлі түсті қағаз ақшыл болуы керек.

Таңдап алынған қағаз түсі натюрморт бейнесіне ықпал етеді. Себебі, қағаздың түсі қарындаш сызығы арқылы көрініп, натюрморт реңін күшейтеді. Біздің натюрмортымыз үшін сары түсті қағаз ең қолайлы болып табылады. Егер де біз, ақ қағаз бетінде жұмыс жасасақ, натюрморт бөлшектерімен мәселе туындауы мүмкін. Ал түрлі түсті формат өз бетімен картинада біріктіретін бөлшек болып табылады.

Түрлі түсті қарындаштармен жұмыс жасағанда штрих қолданылады. Акварельді түрлі түсті қарындаштардың ерекшелігі, суреттегі бояу түсін өзгерте отырып, бір түсті екінші түске жағуға мүмкіндік береді.

Сабақ жоспары.

1. Ұйымдастыру кезеңі.
2. Жаңа тақырыпты түсіндіру.
3. Тәжірибе жұмысы.
4. Сабақты қорытындылау.
5. Жұмыс орнын жинастыру.

Сабақ жүрісі.

1кезең. Берілген форматқа натюрморт композициясын орналастыру.

Оқушы өз жұмысындағы жеке бөліктерді тегерімді келісті тұтас болып бірігіп, көрерменнің назарын тартатындай етіп тұрғызу керек.

Суретшілер өздерінің картиналары үшін тік бұрышты жиектемені пайдалануды дәстүрге айналдырған. Тікбұрышты жиектеменің пішіні келешек бейнеге сәйкес болуы тиіс. Егер де ол өте кішкентай болса, бейнеміз қыстырылған болып көрініп,

қараушы жағынан оның шеттерін жылжыту ықыласы туады, ал керісінше ол өте үлкен болса, онда қызықты бір зат көруге тырысып көзіміз адасатын болады. Картинадағы барлық элементтер: түстері, рең, фактурасы, олардың арасындағы қашықтығы мен құрылысының салыстырмалы мөлшерлері бір-бірімен үйлескен кезде ғана, өте жақсы композиция шығуы мүмкін.

Қарындаштың ұшымен натюрморт композициясына сәйкес, берілген форматқа натюрморт бұйымының пішінін сызындар. Бірден, оларды керектігіне қарай, салынатын суреттен қашықтығын көрсете отырып орналастырыңдар.

2 кезең. Натюрморт заттарын конструктивті етіп құру.

Натюрморт заттарының арасынан тікелей және көлбеу жағынан массалық байланысты

(биіктігі және ені) табындар. Заттар

массасын анықтаған уақытта, натюрморт композициясы бұзылмауын қадағалау қажет. Содан кейін, әрбір заттың құрылымына кірісіңіз. Тап осы уақытта барлық заттардың негізгі шеңбері бар екенін байқаймыз, демек әрбір затта симметриялық сызық болуы тиіс. Шәйнек, тобатай, бокал, табақша сияқты әрбір заттың енін екіге бөліп, симметрия тік сызығын сызыңыз. Асқабақтың симметрия өсі қырық бес градусты көлбеу көрсетеді. Онан кейін жұмысты үлкеннен кішкентайға дейін деген қағидамен жүргізу. Әрбір затты массаға бөліңіз. Артынша үлкен массаларды, тым кішкентай етіп бөліңіз. Бара- бара ұсақ бөлшектердің суретін салуға кірісіңіз. (әрбір заттың суретін тұрғызу).

3 кезең. Түрлі түсті қарындаштар көмегімен заттың көлемін көрсетіп, заттардың бояу түстерін есепке ала отырып, өңі мен реңіне жұмыс жасау.

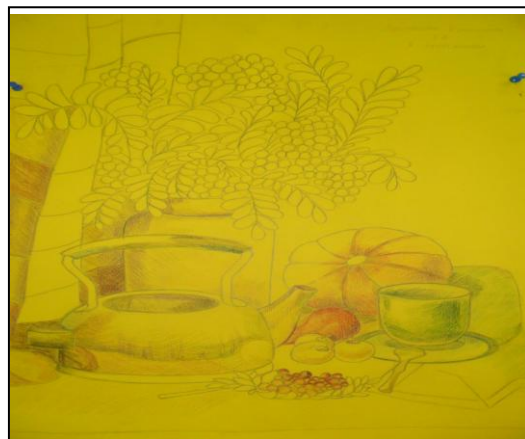

Жұмысты бастар алдында, қойылымдағы ең күңгірт және ең жарық жерлерін табыңыз, натюрморттағы осы түрлі түсті дақтардың арасына талдау жасаңыз, сөйтіп, натюрмортпен жұмыс

жасау үшін қажетті реңдік шәкіл құрыңыз. Сонымен жұмысты бастар алдында, әрбір заттың материалда заттық түсін және оның қоршаған ортаға тәуелділігін анықтаңыз. Қара жерелерден, жарық жерлерді салуға көшу арқылы жұмысты бастаңыз. Металдан жасалған шәйнекті салу кезінде, оның ашық дақтары кенеттен қара түске ауысып көрінетін, шағылыстырма бетіне көңіл бөліңіз. Ондағы шағылысып тұратын барлық ұсақ – түйектерін ұмытып, шәйнекке анығырақ қарасаңыз, оны тұтастай және ұсақ бөлшектеріне дейін көре алуға болады. Жалпыламаға ұстансақ, шәйнектің үстінгі жағы жарық, төмен қарай қоңыр болып көрінеді, ал барлық рефлекстері шәйнектің жарық бөлшектеріне бағынатын болады. Сонда ғана шәйнек жеке-жеке бөлшектерге

кірамай, тұтастай пішін сақтай алады. Келесі шағылдырғыш үсті бойынша: метал қасық, тобатай, керамикалық бокал, жемістерден – бұрыш, алма сияқты заттар жүреді. Асқабақ пен шеттеннің үсті аса жылтыр болып көрінбейді, сондықтан да, реңдік ауысулары тым жіңішке және тура болады. Шәйнекпен жұмыс істеу үшін, сізге:

қоңыр, қара, жасыл, көк, қызыл сияқты түрлі түсті қарындаштар қажет болады. Ал керамикалық саптыаяқ үшін – жасыл, сары, көк, қара түстер. Көк, сары, көгілдір түсті қарындаштар тәрелке үшін. Қасық салуға – қоңыр, көк, қара, жоса, жасыл түстер керек. Тобатай үшін – жоса,

көк, қызғылт сары, қоңыр, қара қарындаштар пайдаланамыз. Асқабақ салу үшін – қызғылт сары, сары, жоса, көк, ақшыл көк қарындаштар қажет. Бұрыш салуға қызыл, сары, көк, қара, жасыл түстерді аламыз. Алма үшін – сары, жоса, қоңыр, жасыл, көк

және қара түстерді қолданамыз. Шетен ағашын салу үшін – қызыл, қызғылт сары, күрең, көк, қара түстер. Жапырақтар үшін – жасыл, сары, көк, жоса, қара түстер. Перде үшін қара қоңыр, ашық, жоса, көк, қара қарындаштар қажет. Ал жасыл перде үшін – жасыл, жоса, сары, көк, қара түстерді аламыз. Жұмыс кезінде қара қарындаш бояу түсін өзгертіп, жұмыс реңін күшейту үшін қолданылады. (бейнеленген картиналар, заттар мен түрлі түсті қарындаштар).

Түрлі түсті қарындаштар көмегімен заттың түсіне сәйкес, заттардың көлемін ашып көрсетуден бастаңыз. Мысалы: саптыаяқ затының түсі жасыл, соған байланысты жасыл түсті қарындаш алып, түс шкаласының көмегімен, осы түс арқылы затқа көлем беріндер.

4 кезең. Түрлі түсті қарындаштар арқылы натюрморт бөлшектерімен жұмыс жасау. Натюрморт кеңістігін көрсету.

Заттың түсіне ұқсас қарындаштың көмегімен, заттың көлемін анықтағаннан кейін, көк қарындашпен көлеңке, ал сары түспен ашық бөліктерінде жұмыс жасаңдар. Қарамен заттардың негізін, көлеңке түсетін және өзінің жеке орнын күшейтіндер. Осылайша, оны қоршаған заттардан түсетін, әрбір заттың рефлекс түсін, өзінің көлеңкесіне қосуды ұмытпай, барлық заттармен жұмыс жасаңдар. Суреттің алдыңғы жағында тұрған заттардың қанық түсі мен реңін күшейту арқылы натюрморттың кеңістігін анықтап көрсетіндер.

5 кезең. Қорытындылау

Осы кезеңнің ең басты міндеті қорытындылау болып табылады. Бұл жұмыс, бастапқыны бөліп көрсету мен қосалқыны бағындырудан басталады. Әрбір бөлшектермен орындалған жұмыс, жұмысты бірнеше бөліктерге бөле отырып, оны ұсақтай алады. Сондықтан да қорытындылау үдерісі қажет. Бұл қорытынды натураны тұтастай етіп көру және оның мінезі мен моделінің ерекшеліктерін түсініп, білу негізінде ғана өткізу мүмкін болады. Осымен натюрмортпен жұмыс аяқталды деп есептеуге болады.

Введение

Одной из главных задач модернизации казахстанского образования является обеспечение высокого качества образования. Понятие качества образования определяет образовательный процесс как развитие, становление личности, способностей к самостоятельным созидательным действиям, реализации своих способностей, совершенствованию, постоянному овладению своих способностей. В решении этой задачи важная роль отведена дополнительному образованию детей как наиболее эффективной форме развития склонностей, способностей, интересов, социального и профессионального самоопределения детей и молодежи.

Одно из особых мест в системе дополнительного образования детей занимает детская художественная школа (детская школа искусств) – один из старейших видов организаций образования страны. Уникальность детской художественной школы как организации дополнительного образования детей определяется устойчивой традицией построения образовательного процесса на основании учебных планов и образовательных программ.

Достаточно гибкая структура детской художественной школы позволяет довольно быстро перестроиться в соответствии с требованиями времени и спецификой дополнительного образования детей – образования личностно-ориентированного, личностно-детерминированного, направленного на развитие каждого ребенка в соответствии с его возможностями и потребностями.

В настоящее время в Республике Казахстан функционируют 137 детских художественных школ, 31 детская школа искусств. Цели, задачи, содержание, организация и осуществление процесса художественно-эстетического воспитания в системе дополнительного образования детей в Республике Казахстан регулируются соответствующими нормативно-правовыми документами: Закон «Об образовании», Государственная программа развития образования Республики Казахстан на 2011–2020 годы, Постановление Правительства Республики Казахстан от 17 мая 2013 года № 499 «Об утверждении Типовых правил деятельности организаций образования соответствующих типов, в том числе «Типовых правил организаций образования, реализующих дополнительные образовательные программы для детей», приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 14 июня 2013 года № 228 Типовые правила деятельности видов организаций дополнительного образования для детей».

Детские художественные школы работают по рабочим программам, которые были разработаны на основе типовых учебных

программ и рекомендованы Министерством образования и науки Республики Казахстан.

Типовые учебные программы определяют цели и задачи изучения образовательных областей, тем учебных предметов, учебных дисциплин, уровни их изучения, виды занятий, рекомендуемые формы и методы обучения и воспитания в детских художественных школах и детских школах искусств.

Обязательными предметами являются рисунок, живопись, станковая композиция, прикладная композиция, скульптура, история изобразительного искусства, пленэр и предмет по выбору.

На начальном этапе обучения, в детской художественной школе обучающиеся осваивают приемы работы с различными художественными материалами, открывают их свойства и изобразительные возможности, приобретают опыт непосредственного эмоционально-чувственного переживания художественной формы.

На втором этапе (7 – 10 лет) закладываются основы художественно-коммуникативного отношения к искусству, выразительные возможности языка живописи. В процессе выполнения игровых и композиционных заданий обучающиеся последовательно знакомятся с различными художественными средствами в изобразительном и декоративно-прикладном искусстве, в архитектуре и скульптуре. Каждое новое задание приближает ребенка к совершению открытия того, что их переживания, их отношение к изображаемым событиям и есть содержание их собственных работ и работ мастеров искусства.

Третий этап обучения (11 – 16 лет) – этап допрофессиональной подготовки. Юные художники, изучая академический рисунок, живопись, композицию, знакомятся с различными видами и жанрами изобразительного искусства, осваивают процесс восприятия как развернутый диалог с автором произведения, с культурой, с самим собой.

Таким образом, детские художественные школы своей деятельностью должны быть нацелены на подготовку людей с активным творческим потенциалом, готовых к созданию интеллектуальной творческой среды.

Рисунок как вид изобразительного искусства и учебная дисциплина

Рисунок – вид графики и вместе с этим основа всех видов изобразительного искусства. Рисунок может выступать и как самостоятельный вид творческой деятельности. Виды рисунка различаются по технике исполнения, по назначению, темам и жанрам.

Рисунку подвластны любые жанры (портрет, пейзаж, натюрморт, анималистический, бытовой, исторический жанры и др.). В композициях средствами рисунка можно воплотить разнообразные темы: строительства, сбора урожая, космических полетов, путешествий, праздников и др. Основные средства художественной выразительности рисунка – линия, штрих, пятно. При помощи штриховки, тона и светотени передается форма, объем, пропорции предметов, линейная и воздушная перспективы. Рисунок может быть самостоятельным произведением искусства. Тщательно проработанные, законченные рисунки на отдельных листах – станковые произведения. В отличие от тиражной графики они существуют лишь в единственном экземпляре.

Рисунок – средство познания и изучения действительности. Рисование может осуществляться на основе непосредственного наблюдения с натуры, по памяти, представлению или воображению. Жизненные впечатления художник может зафиксировать в быстро выполненных набросках, более длительных зарисовках или рисунках. Рисунок может быть подготовительным этапом при создании живописных полотен, фресок, мозаик, витражей. Архитектор или дизайнер свой первоначальный замысел проекта фиксируют с помощью рисунка в эскизах. Наброски и эскизы порой имеют большое художественное значение, особенно если они выполнены выдающимися художниками.

Рисунок – древнейший вид изобразительного искусства. Все разновидности технических приемов рисунка, дошедшие до нашего времени, в основном сложились в эпоху Возрождения. Уже тогда рисовали свинцовыми, серебряными и другими металлическими грифелями, итальянским карандашом, графитом, сангиной, углем, мелом, пастелью. Также в ходу были жидкие материалы: бистро, тушь, разноцветные чернила, акварель, белила. Рисунки создавали с помощью птичьих и тростниковых перьев, кистей на белой и тонированной бумаге. Все это привело к исключительному богатству и разнообразию художественных и технических приемов, которые оказали сильнейшее влияние на последующие поколения художников и стали основой для многих художественных школ.

Замечательными мастерами рисунка были Леонардо да Винчи, Микеланджело, Тициан, Рафаэль, А. Дюрер, Рембрандт, П. Рубенс, Ж.-Д. Энгр и другие зарубежные художники. В России виртуозно владели рисунком художники О. Кипренский, К. Брюллов, А. Иванов, П. Чистяков, И. Репин, В. Суриков, В. Серов и многие другие. Художники XXI в. продолжают развивать традиции реалистического рисунка и создают много нового в области островыразительного рисунка авангардных направлений. Уходящее в глубину веков искусство

рисунка не только лежит в основе разных видов изобразительного искусства, но и является самостоятельной художественной техникой.

Рисунок можно считать самым непосредственным видом искусства. Эта непосредственность позволяет напрямую запечатлеть то, что вы видите, а зарисовка с натуры вдохновляет и приносит свои плоды. Рисунок все еще остается одним из самых эффективных способов прямой передачи визуальной информации, несмотря на возрастающую роль фотографии. Академический рисунок является основополагающей дисциплиной в системе художественного образования. Рисунок – основа всех видов изобразительного искусства. Знание академического рисунка необходимо каждому профессиональному художнику, независимо от того, какого направления он придерживается.

Художественное образование относится к той области, которая предполагает довузовскую подготовку. При поступлении в художественные высшие учебные заведения, абитуриентам необходимо сдать не только Единое Национальное тестирование, но и специальные творческие экзамены. Успешное прохождение вступительных испытаний предполагает наличие специальной художественной подготовки, такой как прохождение подготовительных курсов, обучение в художественной школе. Но именно в художественной школе можно получить большое разнообразие знаний о разных техниках. Здесь учащийся осваивает такие дисциплины как: рисунок, живопись, композиция, скульптура, ДПИ, история искусств. Но именно рисунок является основой грамотности художника.

Любая работа художника начинается с рисунка. Обучение рисунку составляет важнейшую часть профессиональной подготовки художника. Слушатели Академии художеств и студенты специальных вузов выполняют академические рисунки – многочасовую работу с подробной передачей конструкции и светотени объектов.

Рисунок – фундамент изобразительной грамоты, составляющая всех пластических дисциплин. Рисунок – это стиль и концепт художника, выражение его творческого кредо. Все художественные произведения основываются на рисунке или его предполагают. Всё начинается и всё сводится к рисунку, даже, если этот рисунок совершается или раскрывается только в воображении художника и его зрителя. Рисунок – это логика изобразительного творчества, это аналитика природной формы натуры и художественной формы воплощения замысла художника. Рисунок – это первичный показатель уровня мастерства художника. И поэтому важность данной дисциплины в художественном обучении юных художников трудно переоценить.

Цели и задачи академического рисунка как предмета включают в себя глубокое изучение натуры и приобретение необходимых знаний и навыков в ее изображении на плоскости места в условном пространстве. Четко соблюдаются принципы наглядности, последовательности, посильности и доступности обучения, что многократно повышает его эффективность. За 4 класса обучения задания постепенно усложняются. Длительные постановки чередуются с краткосрочными.

Задания 1 класса начинаются с проведения прямых линий, деления их на равные отрезки, знакомства со штрихом. Учащиеся получают начальные сведения о размещении изображения на данном формате, учатся правильно держать карандаш и сравнивают меньшую величину с большей (способом визирования). Больше внимания уделяется заданиям, направленным на изучение конструкции предметов.

Во 2 классе значительное количество заданий выполняется с целью закрепления знаний о конструкции предметов. Углубляются понятия о перспективных сокращениях прямоугольных форм и окружности. В различных положениях. Учащиеся знакомятся с тональным решением предметов в пространстве. Знакомятся с пропорциями человеческой фигуры в разных положениях (наброски, зарисовки).

В 3 классе в программу по рисунку включается изучение складок драпировки. Даются первоначальные сведения по выявлению объема шара с помощью светотени. Продолжается изучение пропорций фигуры человека и способов ее изображения с учетом направления осей плечевого пояса и таза. Происходит знакомство с методом рисования головы человека. Продолжается рисование натюрмортов из крупных предметов быта с высокой линией горизонта, постановки в интерьере.

В 4 классе в основном продолжается работа над натюрмортами, но с более высокими требованиями к их исполнению. Повторяются некоторые задания для закрепления. Например: рисунок гипсовой головы, фигура человека. Закрепляются знания о линейной и воздушной перспективе от всех работ, требуется максимальная законченность и высокое качество исполнения.

Рисунок является ведущей дисциплиной в системе начального художественного образования детей и подростков. Главная задача курса «Рисунок» в 1 – 4 классах детской художественной школы – научить детей видеть, понимать и изображать трехмерную форму на двухмерной плоскости листа. Обучение рисунку – это комплексная система последовательно усложняющихся длительных и краткосрочных учебных заданий. Длительный учебный рисунок с

неподвижной природы традиционно является главной формой обучения. Основанный на продолжительном наблюдении и внимательном изучении природы, он учит правдиво передавать видимые предметы и явления, их особенности и свойства, формирует необходимые теоретические и практические навыки. Учащиеся приобретают необходимые знания об основах наблюдательной (наглядной) перспективы, о светотеневых отношениях, о пластической анатомии человека и животных. Одновременно они приобретают навыки последовательной работы над рисунком по принципу от общего к частному и от частного к обогащенному общему, а также осваивают технические приемы рисунка, познают их выразительные возможности (уголь, сангина, соус, пастель и т.д.). Кроме того, на занятиях по длительному рисунку проводится работа по воспитанию необходимых для художника качеств: «постановка глаза», развитие «твердости руки», способность «цельно видеть», умение наблюдать и запоминать увиденное, воспитание остроты и точности глазомера и т.д.

Рисунок – один из основных предметов в системе обучения изобразительному искусству. Будучи основой реалистического отображения действительности, он является средством художественного, образного выражения мыслей, чувств, представлений художника, его отношения к миру. Учебный рисунок раскрывает перед учащимися принципы построения реалистического изображения на плоскости, даёт знания, навыки, необходимые для самостоятельной творческой работы, а также художественную культуру.

Задача рисунка – научить учащихся видеть и изображать на плоскости предметы окружающего нас мира посредством передачи их формы, объёма, материала, фактуры, их положения относительно друг друга и глаза рисующего в световоздушной среде различными графическими средствами: линией, штрихом, пятном. При обучении рисунку необходимо дать учащимся, что рисунок – прежде всего передача на двухмерной плоскости листа всего многообразия окружающего мира, поэтому курс обучения рисунку включает такие темы как "Натюрморт", "Интерьер", "Пейзаж", "Изображение человека, животных, птиц и растений". Основой обучения является рисование с натуры, на основе законов построения формы предмета на плоскости. Однако эту работу с натуры необходимо сочетать с работой по памяти и по представлению. Такие занятия надо практиковать широко и в классе, и как домашние задания.

Учебный рисунок включает в себя последовательное изображение простых геометрических тел, отдельных предметов, натюрмортов различной сложности, выполнение зарисовок и набросков животных, фигуры человека, пейзажа, головы человека. При этом применяются различные графические материалы (карандаш, уголь,

соус, сангина, ретушь, тушь, перо, пастель), что стимулирует и расширяет технические и творческие возможности решения учебных задач. Большое значение придается композиции рисунка. Курс рисунка построен на заданиях двух видов: длительные и краткосрочные рисунки (зарисовки, наброски) по принципу «от простого к сложному» и располагаются в порядке усложнения формы предметов, количества и изображение пространства. Обучение рисунку тесно и органически связано с задачами других учебных дисциплин, что способствует решению задач эстетического воспитания.

Рисунок – основа изобразительного искусства, всех его видов. В системе художественного образования рисунок является основополагающим учебным предметом. В образовательном процессе учебные предметы «Рисунок», «Живопись», «Лепка», «Композиция декоративная» и «Композиция станковая» дополняют друг друга, изучаются взаимосвязано, что способствует целостному восприятию предметного мира обучающимися.

Учебный предмет «Рисунок» – это определенная система обучения и воспитания, система планомерного изложения знаний и последовательного развития умений и навыков. Программа по рисунку включает целый ряд теоретических и практических заданий. Эти задания помогают познать и осмыслить окружающий мир, понять закономерность строения форм природы и овладеть навыками графического изображения.

Учебная программа по предмету «Рисунок» определяет содержание образования, необходимый объем подлежащих освоению знаний, умений, навыков, способов деятельности и распределяет их на 4 года обучения. Программа направлена на формирование готовности обучающихся к самостоятельной творческой деятельности через выстраивание системы компетенций (учебных достижений), соответствующих уровням обучения и на достижение конечного результата, т.е. начального художественного образования.

Главными задачами этой программы является развитие потребности у обучающихся в понимании и овладении ценностями национальной и мировой культур, стремление к самостоятельному познанию эстетического наследия. Осознавать свою индивидуальность, личностное саморазвитие и самоопределение, иметь потребность и способность художественно самообразовываться, проявлять интерес к явлениям художественной жизни. А также уметь обобщать представления, полученные ранее, для самостоятельного проведения новых исследований художественных технологий по интересующим темам.

Рисунок, являясь наиболее важным среди изучаемых предметов, присутствует во всех видах изображения: в живописи, композиции,

гравюре, скульптуре, поэтому ему уделяется особое внимание. Наряду с навыками академического рисунка в школе даются понятия о творческой работе художника-рисовальщика. Занятия рисунком помогут обучающимся освоить проектно-исследовательские, рефлексивные и коммуникативные умения. Исследовательская работа поможет: распознавать практические задачи, поставленные педагогом, формулировать их, переводить проблемы в формат задачи, соотносить их с контекстом полученных знаний, анализировать и оценивать результаты.

Преподаватель ориентирует ход занятия на формирование у обучающихся способов познавательной, коммуникативной, практической и творческой деятельности. В процессе обучения у детей разовьется наблюдательность, творческое воображение и понимание образного языка графики с его богатейшими возможностями.

Художественные впечатления должны быть ориентированы на общечеловеческие, общенациональные и этнокультурные ценности.

Все обучение должно отражать идеи личностно-ориентированной педагогики в форме доступной возрасту. Занятия должны проходить увлекательно и интересно, будить воображение и развивать индивидуальные творческие способности каждого обучающегося индивида. Преподаватель в четкой и ясной последовательности должен давать детям необходимую учебную информацию для самостоятельной творческой работы. Диалоговое общение в виде вопросов и ответов даст возможность самостоятельного, сознательного изучения природы, лежащей в основе любой работы над рисунком. Процесс изучения природы строится на неразрывной связи всех элементов изобразительного языка: композиции конструктивного рисунка, тональных, пластических и пространственных отношений.

Осмысливая понятия «формат», «пропорции», «ритм», «тоновые отношения», важно, чтобы обучающиеся усвоили последовательность ведения работы от общего к частному и затем – снова к общему.

Практические умения должны опираться на теоретические знания. Каждая работа должна быть творчески и методически обоснована, опираться на основы теории искусства, перспективу, элементы пластической анатомии. Необходимо сохранить в рисунках цельность и свежесть восприятия до конца работы, как в краткосрочных композициях, так и в работе над длительными постановками.

В течение всего курса обучения рисунку обучающихся необходимо подводить к умению самостоятельно и продуманно ставить перед собой задачи, выбирать формат, материал, стремиться к выразительности изображения, применять соответствующую технику исполнения.

Следует научить детей постигать законы и методы изображения на примерах классического, отечественного и мирового искусства – той основы, на которой развивается осознанное восприятие формы, тона, пластики, цвета в их гармоничном единстве. Обучающиеся должны научиться анализировать свои работы критически, постоянно сравнивая их с натурой. Желательно регулярно проводить обсуждение и анализ выполненных как аудиторных, так и домашних работ.

У обучающихся должна быть развита усидчивость в работе, поскольку достижение творческих успехов – кропотливый труд, требующий больших временных затрат, усилий воли и сосредоточения внимания. В соответствии с программой, дети должны уметь работать по наблюдению, по памяти и по предоставлению, выполнять как длительные, так и краткосрочные задания. Усвоенные знания, навыки изображения, обучающиеся должны уметь применять в творческих работах для выражения убедительного, яркого, цельного художественного образа, не допуская манерности, нарочито эффектных приемов стилизации.

Темы для изучения, включенные в программу, представляют собой обязательный минимум содержания образования, т. е. то, что обучающиеся должны освоить. Освоение обязательного минимума обучающимися должно дать ожидаемые результаты, соответствующие уровням обучения. Однако, в соответствии с принципом вариативности образования, содержание программы может дифференцироваться учебными заведениями в соответствии с их спецификой и опытом. Например, объем (в часах) изучения той или иной темы может быть сокращен за счет увеличения другой. Соответственно, длительное задание может быть заменено на краткосрочное (изменится величина формата) для более глубокого изучения другой темы. Разноуровневый, индивидуальный подход определяет уровень сложности предлагаемых практических заданий, которые могут корректироваться в сторону усложнения или упрощения в работе с реальным контингентом обучающихся, учитывая личностную ориентацию на то, что обучающийся *может освоить*. При этом освоение содержания программы обучающимися предусматривает достижение ожидаемых результатов.

Обучающийся в художественной школе, овладевающий разнообразными способами учебно-познавательной, практической и творческой деятельности, должен заниматься самостоятельным творчеством: выполнять исследовательские задания по изобразительной деятельности, уметь синтезировать осваиваемые знания, навыки и самостоятельно добытую информацию. Это условие компетентного подхода в образовании, определяющего его эффективность. Формирование у обучающихся ключевых

компетентностей определяет их готовность к саморазвитию и самореализации.

Натюрморт, как основной жанр в изучении изобразительной грамоты

Рисунок с натуры является определяющим методом обучения изобразительному искусству. Именно поэтому такое большое значение на занятиях в детской художественной школе уделяется *натюрморту*, как основному жанру в изучении изобразительной грамоты и формированию творческих способностей учащихся. Своеобразие работы над натюрмортом состоит в том, что его можно ставить и рисовать в различных условиях: в помещении и на улице, при солнечном освещении и искусственном. Можно бесконечно разнообразить комбинации предметов, точки зрения, условия освещения. Это даёт возможность решать многообразные развивающие и учебные задачи. Учебный натюрморт имеет строго направленную цель: способствовать активизации познавательной деятельности учащихся. Предметы, поставленные в соответствии с дидактическими требованиями, помогают успешно освоить изобразительную грамоту, а в старших классах – приобщают детей к самостоятельной творческой работе. Для того чтобы при помощи натюрморта можно было успешно решить учебные и творческие задачи, он должен быть интересным, а также композиционно и методически правильно сформированным. Это возможно при верном сочетании педагогических принципов и законов композиции. Вот те *педагогические принципы*, которые должен учитывать преподаватель при постановке учебного натюрморта: наглядность, доступность, последовательность, систематичность.

Наглядность – одна из специфических особенностей изобразительного искусства как учебного предмета. В отличие от рисования по памяти или по воображению, учебный натюрморт даёт возможность учащимся сразу увидеть изображаемый объект, изучить его внимательно и всесторонне. А от преподавателя требуется, чтобы натюрморт был внешне привлекательным. Эмоциональная сторона играет важную роль в учёбе, вызывает творческое отношение к рисованию. Интересный и красивый натюрморт не только способствует воспитанию эстетического вкуса детей, надолго остаётся в их памяти, но и рисуется с удовольствием, целиком захватывает их внимание. Скучный и неинтересный натюрморт быстро утомляет, у учащихся появляется желание поскорее и как попало завершить работу.

Под *доступностью* подразумевается мера сложности задания. Натюрморт должен быть построен с учётом физических и умственных способностей каждой возрастной группы детей, соответствовать возможностям учащихся. Со слишком сложным заданием они просто не справятся, а слишком простое не принесёт никакой пользы.

В основу постановки натюрморта должен быть положен принцип *последовательности* обучения. Исходя из этого принципа, каждое последующее учебное задание должно быть подготовлено предыдущим, и, в свою очередь, являться основой для решения очередного задания. Чтобы учащиеся могли легко справиться с рисунком натюрморта, составленного из предметов сложной формы и различной тональности, их нужно к этому подготовить. Базой для решения подобных типов натюрмортов должны быть простые натурные постановки, которые позволяли бы учащимся накопить необходимый запас знаний и навыков изобразительной грамоты для решения более сложных задач.

Руководствуясь принципом *от простого к сложному*, целесообразно ставить натюрморты в следующей последовательности:

постановки из гипсовых геометрических тел;

натюрморты из предметов быта, близких по форме к геометрическим телам;

натюрморты из предметов быта, различных по форме, тону и фактуре;

натюрморты в интерьере.

Ещё один педагогический принцип, который учитывается при постановке учебного натюрморта – это *систематичность*. Имеется в виду, что этот процесс подчинён некой единой системе и выполняется по одним правилам, принципам и композиционным законам.

Постановка натюрморта. Процесс создания натюрморта начинается задолго до его практического исполнения. Основная работа происходит в период обдумывания содержания будущей постановки. Сначала определяется *учебная задача*. У каждого натюрморта она своя, в зависимости от изучения конкретного учебного материала и овладения определёнными графическими умениями и навыками. Затем выбирается *сюжет*, какая-то основная сюжетная композиционная схема, то есть, создаётся определённый образ натюрморта. После того, как сложился окончательный замысел и конкретное представление о том, каким должен быть натюрморт, приступают к его постановке. Постановка натюрморта начинается с *подбора предметов*, согласно поставленной задаче и сюжетному замыслу. Не обязательно составлять натюрморт из дорогих, в бытовом смысле, вещей. Не стоит использовать в учебных постановках по рисунку искусственные цветы, посуду из хрусталя, вещи с многочисленными декоративными элементами.

Разнообразная посуда (кувшины, вазы, кружки, горшки, подносы, ложки и т.д.); различные предметы домашнего обихода, как старинные, так и современные (прялки, керосиновые лампы, зонты, ящики и т.д.); инструменты; многочисленные драпировки, разные по качеству,

фактуре, тону; богатый выбор овощей, фруктов, ягод; всевозможные мелочи, такие например, как пробки, обрывки верёвки, засушенные злаки и сухоцветы; даже необычные, казалось бы, на первый взгляд, вещи, вроде скомканного газетного листа, бумажного кулёка, старой коробки – всё это может служить материалом для постановки натюрморта.

Такой широкий выбор предметов позволяет сравнивать и сопоставлять пропорции и особенности формы одного предмета с другим, что помогает постепенному раскрытию существенных особенностей натуры.

Большую роль играет и фактура предметов. Прозрачное стекло, игра его граней, блеск металла, шероховатость глины, мягкость драпировок и другие свойства поверхности, могут помочь в создании художественного образа.

Но обязательно необходимо помнить, что предметы в натюрморте должны быть организованы тематически, иметь *смысловую связь* и нести в себе определённую идею. Даже в натюрмортах, составленных с какой-то узкой учебной задачей, предметы должны подбираться с учётом их смыслового единства. Нелепой будет выглядеть постановка, где собраны предметы, чуждые по своему функциональному назначению (например, изящная фарфоровая ваза, глиняный горшок и молоток). Мир вещей очень велик и многообразен. Тему для натюрморта иногда может подсказать какой-либо заинтересовавший вас предмет. Он несёт основную нагрузку, остальные подбираются уже к нему. Подбирая основные части учебной постановки, не стоит ставить вместе предметы одинаковые по размеру и тону. Детям будет тяжело удачно компоновать такой натюрморт и правильно решить его по тону. Также следует помнить, что в натюрморте не должно быть лишних предметов, так как чрезмерное их нагромождение усложнит композицию, сделает её маловыразительной. Отобрав необходимые предметы, их нужно красиво и правильно *разместить на плоскости*. Каждый составляющий постановку элемент должен занимать строго определённое место. На заднем плане, как правило, ставятся крупные предметы, имеющие простую лаконичную форму, не разбитую мелкими деталями. Они воспринимаются относительно переднего плана, как уходящие вглубь. Из-за чрезмерно активных по тону и фактуре предметов, поставленных на задний план, учащиеся (особенно в начальных классах) могут не справиться с поставленной задачей и не сумеют в рисунке «правильно увести» их, тем самым показав пространство. На переднем плане устанавливаются более мелкие и низкие предметы.

Мелкие предметы на переднем плане подводят зрителя к *центру композиции*. Располагая композиционный центр, как бы условно, на

втором плане, мы зрительно раздвигаем пространство в глубину. Это позволяет компоновать остальные части натюрморта, используя разные возможности их соединения с центром.

В любом случае, натюрморт обязательно должен нести смысловую и сюжетную нагрузку. Композиционный центр продумывается с таким расчётом, что он, притягивая к себе остальное, выполняет функцию, своего рода камертона для остальных предметов. Он может выделяться благодаря *положению на плоскости, освещённости, контрасту форм, тона, размера, фактуры*.

Важно правильно выбрать место для композиционного центра. Но если бы все натюрморты ставились по одинаковым композиционным схемам и с использованием только определённых приёмов, они были бы слишком похожи друг на друга.

Преподавателю следует помнить, что в натюрморте особенно важна *цельность*. Постановка должна быть продумана так, чтобы из неё нельзя было ни убрать, ни заменить, ни одного, даже самого маленького предмета. Собранные в одну группу, эти предметы должны составлять единую гармоничную композицию, подчинённую композиционному центру, смысловому и сюжетному замыслу.

Предметы не должны быть рассыпаны, разделены на равнозначные части. При постановке натюрморта нужно обращать внимание на *композиционное равновесие*. Если плоскость неравномерно заполнена изображаемыми объектами, и они смещены к какому-либо краю, натюрморт будет восприниматься перегруженным в одной части и слишком облегченным в другой. Такая постановка смотрится плохо организованной и неестественной. При этом нужно иметь в виду не только сами вещи, их массу, тон, но и промежутки между ними, а также часть окружающего пространства, т.е. весь зрительный «вес». Особо важное значение имеет правильное распределение масс, т.е. справа и слева, от вертикальной оси, проходящей через центр. Однако следует избегать деления плоскости на две равные части, как по вертикали, так и по горизонтали. Иначе она распадается на две самостоятельные части.

Если основной предмет (или группа предметов) в натюрморте смещён в какую-либо из сторон, то с противоположной стороны необходимо увеличить свободное пространство. В противовес ставятся более мелкие предметы (несколько) или размещаются активные складки драпировки. Но рядом с крупными вещами не желательно располагать очень мелкие. Нужны какие-то промежуточные по величине предметы.

В уравновешенности натюрморта имеют значение не только массы предметов, но и их тон. Маленький тёмный объект может уравновесить большой, но более светлый по тону. Продумывая сюжет и

композиционную схему учебной постановки, преподаватель должен помнить, что она может быть *статичной* или *динамичной*.

Статичная композиция формируется прямыми горизонтальными линиями или слегка наклонными. В таких постановках создаётся впечатление покоя. Статичные постановки организуются по принципу подчинения какой-нибудь геометрической форме. Состояние покоя характерно также для симметричных композиций. В таких натюрмортах части уравновешены по массам, тону и даже форме. В них, как правило, композиционный центр совпадает с геометрическим, и одна часть почти зеркально похожа на другую. Натюрморты с такой композиционной схемой тяжело организовать, они скучны для учащихся. Статичные постановки чаще ставятся в начальных классах, когда ещё не нужно решать сложные пространственные задачи.

Более интересными и эмоциональными для восприятия учащимися считаются динамичные постановки с явно выраженным движением в композиции. Если линии в композиционной схеме натюрморта устремлены вглубь постановки, взгляд движется вслед за ними, и таким образом легче передавать пространство в рисунке. Движение в натюрморте также можно передать, если использовать одну или несколько диагональных линий в постановке. Причём, это могут быть как предметы, так и драпировки.

Наш взгляд привычнее движется слева на право, как мы читаем. Это тоже можно учитывать при постановке натюрморта. В учебных натюрмортах, грамотно поставленных преподавателем, глаз не должен хаотично прыгать с одного предмета на другой. Если расположить предметы и складки драпировки так, что они будут находиться на условно замкнутой линии, глаз будет направленно по ней скользить, повторяя её движение. При этом наш взгляд непроизвольно будет останавливаться на каждом предмете, позволяя его подробно рассмотреть и полюбоваться. Создавая учебную постановку, большое внимание следует уделить подбору драпировок. Они должны гармонично сочетаться со всеми составляющими натюрморта. Драпировки не только служат условным фоном, могут создавать направление движения в композиции, но и помогают условно объединить предметы друг с другом в натюрморте.

Задумывая постановку, преподавателю следует определиться с *точкой зрения*, то есть, выше или ниже линии горизонта будет располагаться плоскость натюрморта. Часто та или иная точка зрения и определяет композиционную схему будущего натюрморта. Одна и та же постановка по-разному воспринимается, если смотреть на неё с разных точек.

В начале обучения рисунку нужно располагать натюрморт ниже линии горизонта, чтобы основания предметов были видны. Это самая

распространённая для рисования натюрморта точка зрения. Если горизонтальная плоскость стола не будет видна, то есть она будет находиться на уровне глаз рисующего, то основание предмета сольётся в одну линию. Это затруднит для учащихся линейно – конструктивное построение предметов и их правильное размещение на плоскости.

Для того чтобы лучше развивать у детей воображение, укрепить у них понимание ракурса, перспективы, нужно рисовать натюрморт с разных точек зрения. Можно, например, поставить натюрморт очень низко, на не высокую подставку, или вообще на пол.

Если поставить натюрморт на высокую подставку или шкаф, задние предметы будут почти не видны, а передние создадут впечатление монументальности. Интересно при такой точке зрения будет смотреться, например, натюрморт из разных по форме и высоте бутылок, чайников или других сосудов, расставленных в ряд.

Для каждой постановки надо искать наиболее выразительное *освещение*. Один и тот же натюрморт при разном освещении может восприниматься неодинаково. Выбор зависит от поставленной цели. Наиболее удобным считается *верхнее боковое освещение*. Именно при нём лучше читается объём предметов. Устанавливая источник света, следует подобрать наиболее удачное расстояние от него до натюрморта. Приближение источника света к натуре усиливает контрасты светотени, высветляет рефлексы. Освещение от естественного источника света (окна) более мягкое, а от искусственного (софита, лампы) более контрастное, резкое. Следует помнить также о тенях, падающих от предметов на плоскость и друг на друга. Они должны гармонично вписаться в единое тоновое решение натюрморта. Также тени помогают рисующим точнее показать положение предметов на плоскости и относительно друг друга. Слишком резкие и тёмные пятна теней могут испортить целостность постановки, нарушить композиционное равновесие.

Можно поставить натюрморт и *против света*, например, на подоконнике. Предметы тогда будут смотреться силуэтом, и, подбирая их для такого натюрморта, особенное внимание следует уделить их форме.

При *освещении спереди (лобовом)* учащимся будет тяжело выявить объём предметов, поэтому в учебных постановках такой вид освещения лучше не использовать.

Таким образом, постановка учебного натюрморта – процесс творческий, и преподавателю обязательно нужно полагаться на свою интуицию, внутреннее чутьё, а главное – художественный вкус. Для каждого педагога, несомненно, важно знание педагогических принципов обучения, законов изобразительной грамоты и основ композиции.

Методика преподавания предмета «Графика». Технические приемы работы различными графическими материалами

Гравюра (линогравюра) – основной вид печатной графики и одна из ведущих дисциплин в детской художественной школе.

Занятие гравюрой, как любая изобразительная деятельность, развивает художественный вкус, воображение, эстетическое чувство, необходимое для понимания искусства; способствует познанию окружающего мира и становлению всесторонне развитой личности, что является важнейшими задачами обучения подрастающего поколения. Гравюра раскрывает обучающимся принципы реалистического и стилизованного изображения на плоскости, прививает широту взглядов, умение многогранно воспринимать натуру, хорошо рисовать, разнообразно компоновать образы рисунка, использовать богатство соотношений чёрного и белого во всей его неисчерпаемости.

Основной задачей курса «Графика» является изучение изобразительных возможностей и особенностей различных графических техник – линогравюра, офорт, монотипия, ксилография, гравюра на картоне и т.д. Выбор материала для работы определяется возможностями конкретной художественной школы. Гравюра – техника достаточно сложная. Она требует определенной подготовки учащихся в рисунке, уверенного владения линией, штрихом. Учитывая это обстоятельство, изучение гравюры целесообразнее начинать в 3 классе Детской художественной школы, когда учащиеся имеют некоторый запас знаний и навыков в области рисунка и композиции.

Последовательность заданий должна располагаться в порядке постепенного усложнения задачи учитывать степень усвоения необходимых навыков в работе в той или иной графической технике (владение резцом, иглой и т.д.). Наиболее доступными графическими техниками в детской художественной школе являются линогравюра, гравюра на картоне, монотипия. Гравюра способствует развитию чувства ритма, приучает к последовательному и осознанному ведению работы.

Одна из важнейших задач предмета – научить учащихся выразительно использовать в работе линию, пятно, силуэт, фактуру. Условность изобразительного языка графики заставляет учащихся идти по пути отбора главного, характерного, делать необходимые обобщения формы, искать наиболее лаконичные и выразительные решения образа.

Вся работа, проводимая преподавателем по предмету, должна быть направлена на воспитание у обучающегося тонкого творческого

восприятия природы, жизни, событий через призму нравственного воспитания его как личности.

При изложении содержания занятий гравюрой следует полнее раскрывать принципы реалистического искусства. При анализе произведений художественного наследия прошлого и на основе лучших образцов искусства, в том числе народного, обучающимся необходимо создавать работы соответствующие духу современности.

В процессе ознакомления обучающихся с таким жанром изобразительного искусства, как графика (в частности гравюра), они должны понять, что главной задачей творческого рисунка является создание художественного образа на основе изучения натуры и выявления в ней типического.

В любой творческой работе учащемуся важно выразить свою позицию художника, которую он выбирает в результате длительного изучения окружающей действительности. В процессе изучения он сравнивает наблюдаемые объекты и выявляет их отличительные особенности. Всё интересное обучающемуся важно зарисовать и запомнить, поскольку именно этот материал поможет в итоге создать оригинальные и художественно-осмысленные композиции. Преподавателю необходимо постепенно и планомерно подвести детей к пониманию, что рисовать и наблюдать за жизненными событиями ученик должен всегда и везде. Способствовать же качественному исполнению работ, несомненно, будут современные технические средства обучения: интернет, диафильмы, диапозитивы, кино, репродукции работ мастеров, разнообразный иллюстративный материал, лучшие работы обучающихся художественной школы и других организаций образования.

В художественной школе предмет «Графика» – это дисциплина, благодаря которой обучающиеся продолжают углублять свои знания рисунка через призму печатной графики – гравюры на линолеуме. Занятия рисунком оказывают огромное влияние на воспитание эстетического восприятия явлений окружающей действительности через предмет «графика». Дети развивают своё зрительное восприятие, основанное на совершенствовании творческого мышления, умения наблюдать, анализировать, запоминать; воспитывают волевые качества, творческие способности, знакомятся с особенностями художественного языка; учатся видеть красоту форм, движений, пропорций.

Задача выполнения задания в технике «гравюра» – научить понимать искусство, его суть и язык; дать знания, навыки для самостоятельной творческой работы, используя при этом различные графические средства.

Вся работа, проводимая преподавателем по предмету, должна быть пронизана духом гуманизма, патриотизма и понимания культурных ценностей своего и других народов.

Знакомство с предметом «Графика» начинается на III курсе с изучения и закрепления знаний обучающихся об основных видах графического искусства: станковая графика, книжная графика, плакат, экслибрис, прикладная графика. Более подробно преподносится информация об основных видах печатной графики – лубок и эстамп. Обучающиеся знакомятся с основными способами печатной графики и их особенностями.

Приступая к практическим занятиям, обучающиеся приобретают навыки работы в технике тушь-перо, с учётом восприятия и выполнения линогравюры. Компонуют изображение в лист, с учётом предлагаемой контрастности гравюры, размеров образов или предметов композиции; передают пропорции, конструкцию и пластику мотива в выразительной тональности.

На основе многочисленных эскизов обучающимися утверждается самый интересный и читаемый для выполнения в технике гравюры вариант композиции. Прежде чем приступить к выполнению работы в материале, детям необходимо ознакомиться с важными для гравирования характеристиками материала (линолеума), которые могут обеспечить качественный оттиск в конце работы. Педагогу необходимо изложить требования, предъявляемые к подходящему для гравирования линолеуму (толщина, фактура, пластичность, плотность) и показать наиболее приемлемые виды линолеума. Далее дети обучаются обрабатывать линолеум, подготавливая его к процессу гравирования. Для этого необходима наждачная бумага разных размеров – № 2, № 1, № 0. Осуществив грубую обработку линолеума, дети доводят его до рабочего состояния наждачной бумагой № 0. На подготовленный для гравирования кусок линолеума переносится левое изображение рисунка гравюры (через копировальную бумагу или по клеточкам с эскиза). Для прочности рисунок обводят тушью. Перед началом гравирования обучающиеся прослушивают лекцию по технике безопасности работы над гравюрой, учатся безопасно держать в руках режущий инструмент – резец. После тренировочных упражнений приступают к выполнению гравюры.

В процессе работы обучающиеся осваивают основные приёмы гравирования резцом, получают пробные и основные оттиски на печатном станке под контролем педагога.

Графика является основой профессиональной грамотности художника. Этот вид искусства включает в себя множество различных техник: рисование карандашами, различными мягкими материалами, тушью

Водно-клеевые графические материалы в образовании школьников. Тушь (нем. tusche, франц. touche от toucher – касаться) – черная или цветная водяная краска, приготовляемая из сажи и клеевых веществ в сухом (в виде плиток) или жидком состоянии. Особенно знаменита китайская тушь, дающая глубокий, интенсивный тон и широкую шкалу градаций при разведении водой. (8, 224). Возможности работы с тушью очень велики: работа пером, кистью, палочкой, спичкой. В зависимости от размера пера можно варьировать толщиной линии. Кроме того, также как и в работе, карандашом, тушь позволяет создавать большое разнообразие фактур. Трудность работы с этим графическим материалом заключается в особой чувствительности пера, легко изменяющего характер линии. Но этот, казалось бы, недостаток превращается в особый прием. Очень выразительны наброски с натуры, сделанные тушью именно потому, что в отличие от, например, гелиевой ручки, линия, проведенная пером, заправленным тушью, никогда не будет однообразной. Перо дает тонкую линию и позволяет прорисовать детали. Существует множество перьев для работы с ней: разные по размеру перья, разные их виды: гусиное, тростниковое, металлическое. Каждое перо обладает своими особенностями: металлическое, более современное перо дает более ровную и тонкую линию, чем, например, гусиное перо; тростниковое перо дает более энергичную штриховку. Кроме того, одним инструментом можно получить разной толщины линии, поворачивая его на разные стороны. Тушь можно разводить водой в разных пропорциях как для работы кистью, так и для работы пером, в результате чего линии и пятна будут иметь разный тон. Работа с кистью может осуществляться двумя способами. Первый способ – рисование кистью, когда для работы берется жидкая тушь и кистью наносится на бумагу. Вторым способом, когда в этой графической технике используется сухая кисть. Сухая кисть – техника работы жесткой (щетинной) кистью с небольшим количеством относительно сухой краски. Этот метод позволяет тонко моделировать тональные градации.

Существует еще одна интересная техника работы с тушью, которая называется "граттаж". Граттаж (от фр. gratter – скрести, царапать) – способ выполнения рисунка путем процарапывания пером или острым инструментом бумаги или картона, залитых тушью. Другое название техники – техника царапания. Произведения, выполненные в технике граттажа, отличаются контрастом белых линий рисунка и чёрного фона и похожи на ксилографию или линогравюру. Работа тушью дисциплинирует юного художника. Она с самого начала приучает его внимательно относиться к делу, наносить все линии, обдуманно и с расчетом, так как малейшее отвлечение может привести к искажению формы, кляксам. В учебном пособии Ростовцева Н.Н.

"Развитие творческих способностей на занятиях рисунком" отмечено, что перо не дает возможности думать о постороннем, отвлекаться, рука приобретает легкость движений, вырабатывается мастерство и виртуозность.

Мягкие материалы в творчестве школьников. Ретушь (франц. *retouche* – подправление, подчистка от лат. *retare* – очищать) – подрисовка, подчистка, уточнение изображения; отсюда название специального угольного карандаша, способного создавать тонкие переходы и матовый тон. Сангина (франц. *sanguine* от лат. *sanguis* – кровь) – мягкий и толстый карандаш, дающий матовый красно-коричневый тон, готовится из глины и связующих веществ. Другое название – красный мел. Техника рисования сангиной в сочетании с черным и белым мелом, распространенная в середине XVIII в., называется "техникой трех карандашей". (8, 194).

Уголь (др. русск. оугль от др. прусск. *anglis*, др. инд. *angaras*, родств. *agnis* – огонь) – обожженное дерево; древесный, а затем прессованный уголь используется как материал для рисования. Обладает мягкостью, пластичностью и дает матовый черный тон. (с. 224).

Соус (франц. *sauce* – соус, подливка от лат. *salsus* – посоленная похлебка) – материал для рисования в виде толстых карандашей из прессованного черного красителя с клеем; дает глубокий, матовый черный тон (иногда серый или серо-коричневый). Наносится на бумагу штрихом или размывается кистью с водой. (8, 203).

Мягкие материалы пользуются большой популярностью у рисовальщиков. В отличие от работы с карандашами разной мягкости, тушью работа любыми мягкими материалами занимает меньше времени. В современном мире художнику предлагается большое разнообразие мягких материалов различных цветов и оттенков. Если говорить о соусе, то они бывают: черные, серые разной градации, зеленоватые, желтоватые, насыщенные коричневые, белые. Самой главной особенностью всех мягких материалов является техника растушевки, которая к ним применима. Растушка (тушевка, тушевание) – (нем. *tuschen* – тушевать от франц. *toucher* – касание) – технический прием графического искусства, заключающийся в растирании, втирании мягких рисовальных материалов в бумагу. С помощью тушевки создаются мягкие, плавные тональные градации. (8, 223). В этой технике иногда применяется специальный инструмент – эстомп. Эстомп – (франц. *estompe* – растушевка, затушевание) – техника растушевки в рисовании, а также название инструмента, применяемого в этой технике, – свернутого трубочкой куска бумаги, кожи, фетра. (с. 257). Техника растушки позволяет создать «глубину», ровный тон, который можно варьировать. Применение мягких материалов очень

широко. Ими можно рисовать на грунтованной поверхности бумаги, а грунт может быть сделан из тех же мягких материалов (соуса) путем смешения их с водой. В зависимости от плотности грунтованной поверхности можно работать в разных техниках, например: на плотно грунтованной бумаге можно работать в основном ластиком, постепенно высветляя участки изображения, почти до белого цвета. А можно нанести грунтовкой более слабый тон, на котором можно работать как углем, так и сангиной, и соусами различных оттенков. Сам грунт может быть сделан как из соусов, смешанных с водой, так и с помощью смешения акварельной краски с водой, а также с помощью чая, кофе. Ростовцев Н.Н. в своей работе «Развитие творческих способностей на занятиях рисованием» пишет о том, что работая углем, или сангиной, можно применить различные техники рисунка: в одном случае ограничиться только тоновой лепкой формы, в другом – сочетать тон со штрихом. Мягкие материалы можно сочетать друг с другом, например, сангину с соусом и т.д. Автор обращает внимание на то, что «в процессе выполнения краткосрочных упражнений (набросков, зарисовок) хорошо применять сразу несколько материалов, например, сочетать уголь, мел и сангину; сангину, угольный карандаш и перо; соус и угольный карандаш. Технические приемы работы сразу несколькими материалами открывают широкие возможности для творческих поисков». Мягкие материалы и тушь имеют большое количество выразительных особенностей. И тем и другим материалом можно сделать как тонкую, более тщательную работу, так и обобщенные рисунки, сделанные с помощью рисования «массами». Ими можно делать как длительную работу, так и быструю. Огромное разнообразие фактур, получаемых с помощью работы с этими графическими материалами, дарит художникам большие творческие возможности.

Детское творчество – это процесс, который носит экспериментаторский характер. В этом возрасте дети не боятся экспериментировать, создавать новое. Они получают удовольствие от самого процесса рисования, их интересуют новые художественные материалы.

Таким образом, графика при всем многообразии материалов и техник приучает обучающихся острее видеть необычное в обычном. Графические материалы способствуют быстрому развитию творческой активности детей, выявляют положительные личностные черты – трудолюбие, веру в собственные силы и способности, эмоциональную отзывчивость, и что немаловажно, укрепляют руку (мышечный аппарат), улучшают сенсомоторику и глазомер. Результат изобразительной деятельности обучающихся являются во многом отражением результатов педагогической деятельности.

Технология изготовления изделий декоративного искусства

В программе «Прикладная композиция» (*приказ МОН РК №543 от 29 декабря 2011 года*) народное декоративно-прикладное искусство рассматривается как часть мировой культуры, как тип художественного творчества. Предмет "Прикладная композиция" предлагает к изучению декоративно-прикладные виды изобразительного искусства, историю их возникновения, технологию изготовления изделий, материалы и инструменты; художественные направления и стили, влияющие на развитие декоративно-прикладных видов изобразительного искусства. Предмет также изучает виды традиционных национальных ремесел и промыслов, традиции изготовления различных изделий. Эта классификация обусловлена важной ролью конструктивно-технологического начала в декоративно-прикладном искусстве и его непосредственной связью с производством.

Прикладная композиция дает представление о таких видах декоративно-прикладного искусства Казахстана и народов мира, как художественная керамика, роспись по дереву, резьба по дереву, роспись по стеклу, художественная обработка металла, батик, гобелен, художественная вышивка, коллаж, моделирование костюма, мягкая игрушка и о множестве других видов. Декоративно-прикладное искусство имеет древнейшие исторические корни и является общечеловеческим и национальным культурным наследием.

Прикладная композиция даёт возможность изучить традиционные технологии изготовления различных национальных предметов быта и декоративно-прикладного искусства Казахстана в таких видах, как: плетение циновки «шим-ши», ковроткачество, вышивка, национальный костюм, народные способы обработки кожи, национальные ювелирные украшения и т. д.

Занятия по прикладной композиции учитывают применение знаний по черчению и технологии за курс средней школы. Предмет также тесно взаимосвязан с предметами (история изобразительного искусства, рисунок, живопись, станковая композиция, скульптура), преподаваемыми в детской художественной школе.

Прикладная композиция в художественной школе ведется со второго курса, так как работа с различными инструментами требует серьезного отношения к технике безопасности. Обучение декоративно-прикладному искусству желательно начинать, когда имеется предварительная общехудожественная подготовка. Обучающиеся прикладной композиции получают навыки работы с материалами и инструментами, изучают технологии различных видов народных декоративных промыслов и ремесел. Они совершенствуют и развивают свои изобразительные навыки и творческие способности, развивают

абстрактное, ассоциативное и объёмно-пространственное мышление. У детей расширяется кругозор, они учатся работать с наглядным материалом и анализируют работы мастеров, критически подходят к своей работе и к тому, что видят в повседневной жизни, учатся изображать наблюдения в своих работах.

Изучая различные виды декоративно-прикладного искусства, обучающиеся воспитывают в себе новые чувства материала, понимание органичного единства утилитарности вещи с её высокими эстетическими достоинствами, декором, национальным колоритом. Эти качества обучающихся являются необходимыми для развития творческих способностей, приобщения к народной культуре.

Одним из самых распространенных видов декоративно-прикладного творчества является художественная обработка текстильных материалов. Искусство текстиля своей яркостью и доступностью, нравственно-эстетической содержательностью, жанровым разнообразием близко по своей природе детскому художественному творчеству. Успешное развитие творческих способностей, усвоение теоретических знаний и практических умений, во многом зависит от организационно-методического уровня постановки учебно-воспитательного процесса.

Обучение художественному текстилю в Детской художественной школе включает в себя ряд направлений декоративно – прикладного творчества: художественная роспись ткани, ткачество, текстильная аппликация, мягкая игрушка, вышивка и т.д.

Образовательный процесс на занятиях *по художественному текстилю* строится в соответствии со следующим алгоритмом деятельности: изучение теоретического материала – работа над эскизом – подбор материала – выполнение композиции в материале – оценка проделанной работы. В рамках теоретического раздела учащиеся получают информацию о народных художественных ремеслах, творчестве народных мастеров, изучают особенности построения орнаментов и декоративных композиций, связанные со спецификой художественной обработки ткани, осваивают терминологию декоративно-прикладного искусства, знакомятся с вопросами материаловедения и технологии обработки текстильных материалов. Учащиеся познают особенности композиции текстильных изделий, получают понятие о пропорциях, соразмерности частей, ритме, симметрии, асимметрии, композиционном центре, колористических особенностях, гармонии формы и цвета. Разработка творческих эскизов способствует развитию художественно-творческих способностей личности, так как обучающиеся стремятся находить композиционные средства выражения художественного образа, учитывая связь декора изделия с его функциональным назначением.

Практический раздел включает освоение технологических операций, выполнение тренировочных упражнений и творческих заданий. Выполнение изделий в материале позволяет учащимся применить теоретические знания на практике. При этом педагог должен уделять внимание умению обращаться со специальными инструментами и оборудованием, знанию и соблюдению технологических режимов обработки. Работа по образцам на начальном этапе обучения позволяет учащимся усвоить приемы работы инструментами, понимание свойств материала, особенностей композиционных решений декора. Кроме образца учащиеся руководствуются технологической картой, в которой доступным образом определены все этапы работы. По тому, насколько самостоятельно справляются учащиеся с работой, педагог судит об эффективности их самостоятельной работы. Учитель при этом осуществляет оперативный контроль над работой каждого учащегося, при необходимости проводит дополнительный инструктаж, в процессе которого указывает на допущенные ошибки и объясняет, чем они вызваны, как их исправить.

Основная цель педагога состоит в том, чтобы предупредить возможные ошибки учащихся. Учитель не должен выполнять работу за учащихся, а только управлять их действиями. Анализ изготовленных элементов изделия происходит непосредственно на рабочем месте учащегося. При оценивании работы необходимо указать на достоинства и недостатки, аккуратность точность обработки изделия, соблюдение правил техники безопасности. Такая мотивация педагогом каждой оценки способствует тому, что учащийся понимает, за что ему ставится высокий или низкий балл. Осуществляя контроль, необходимо не только проявлять требовательность, добиваясь грамотного, аккуратного, а также выразительного выполнения учебно-творческих заданий, но и поощрять за удачные моменты в работе на определенных этапах. В анализе работ должны принимать активное участие учащиеся, их надо учить выявлять достоинства и недостатки выполненных изделий.

Во время практической работы необходимо уделять время физкультминутке, вовремя её проведения дети могут выполнить гимнастику для снятия усталости, дать отдохнуть глазам.

Эффективность занятий во многом зависит от подготовки учителя к занятиям подготовки материалов, инструментов, технологических карт, наглядных пособий, тщательного продумывания структуры урока, содержания и методов преподавания. Деятельность педагога состоит в разработке и показе образца, а деятельность ученика – в выполнении действий по образцу. Наиболее действенными приемами руководства деятельностью учащихся является объяснение,

прямой показ выполнения технологических приемов. В качестве средств обучения используются наглядные пособия, где раскрывается последовательность технологической операции. Непосредственная подготовка учителя к занятию включает в себя разработку плана-конспекта, в котором учитель раскрывает образовательные, воспитательные и развивающие задачи, осуществляя тем самым комплексный подход к учебно-воспитательному процессу.

Образовательная и воспитательная цели направлены на формирование личности детей, развивающая, эстетическая, общественная – связаны с объектом труда, направлены на достижение высоких результатов труда.

При постановке предметной цели труда нельзя ограничиваться названием объекта труда, а следует демонстрировать изделие-образец, которое помогает детям конкретно, точно представить цель своей работы. Необходимо создать у школьников эстетическое отношение к объекту труда и пробудить стремление к созданию красивого предмета. Раскрытие этой цели следует начинать с демонстрации модели-образца. Всесторонне раскрытая цель выступает перед школьниками зримой и интересной. Далее учитель определяет продукты труда, указывает необходимое оборудование и планирует ход урока. В целом занятия по художественному текстилю строятся по схеме уроков трудового обучения. В структуре занятия выделяются такие этапы работы как организационная часть (объявление темы, организация рабочего места), теоретическая часть (беседа или рассказ по теме, анализ изделия, показ приемов работы, используемых для изготовления изделия), подготовка к практической работе и практическое выполнение задания, заключительная часть (подведение итогов занятия и оценивание работ). Хорошо организованная, продуманная учителем деятельность ребёнка на занятиях по художественному текстилю учит его последовательности, усидчивости, умению доводить начатое дело до конца, помогает стать инициативным, самостоятельно решать поставленные задачи.

Искусство вышивки – это понимание композиционного расположения узоров на белом полотне, его ритмические и пропорциональные членения, также обучение практическим навыкам вышивки, умение создавать собственные творческие композиции.

Важное место отводится беседам о народном искусстве, о специфике различных художественных промыслов, зарисовкам и копированию лучших образцов. Программа предусматривает последовательное усложнение заданий, развитие у них с первых занятий не только навыков технического ремесла, но и творческого начала. В процессе занятий учащиеся знакомятся с лучшими работами мастеров художественной вышивки, с творчеством современных

мастеров, художников, получают профессиональные знания, умения и навыки, создают собственные композиции вышивки.

Лепка – вид искусства, в основе которого лежит профессиональное мышление, поэтому предмет «Лепка» должен способствовать развитию у учащихся трехмерного восприятия объемной формы и умения чувствовать и передавать изобразительными средствами объем и пространство. Занятия по данному предмету, в основном, практические. Небольшая теоретическая часть состоит из вводной беседы и кратких бесед, предваряющих выполнение каждого задания, в ходе которых преподаватель разъясняет учащимся содержание задания и указывает методы его выполнения. Беседы должны сопровождаться показом иллюстрированного материала: гипсовых слепков, репродукций и т.д. Занятия лепкой начинаются с ознакомления учащихся с мастерской, в которой им предстоит заниматься, с ее оборудованием, рабочим местом, инструментами, правилами приготовления и хранения материала. На первом занятии преподаватель дает несложное задание на свободную тему и по результатам его выполнения выясняет степень подготовленности учеников, их видение и понимание объема. На примере только, что выполненных ученических работ преподаватель дает учащимся начальное представление о массе, объеме, о взаимосвязи фигур в композиции. С самого начала занятий педагог стремится к тому, чтобы ученики усвоили основные положения работы со скульптурой и необходимые навыки техники исполнения – такие, как лепка из целого куска, умение работать обеими руками, круговой обзор, проверочный отход от выполняемой работы и правильная последовательность ее выполнения от общего к частному. Основой обучения является работа с натуры. Для этого используются овощи, фрукты, т.к. они очень разнообразны по форме и интересны по пластике. По мере приобретения учащимися необходимых навыков техники исполнения задачи усложняются, и требования к учащимся возрастают. В дальнейшем объектами учебных заданий могут служить предметы быта, близкие по форме геометрическим телам, рельефные гипсовые орнаменты, птицы, животные и сам человек. Постановки выполняются как в круглой скульптуре, так и в рельефе. Параллельно делаются наброски с натуры. С первых уроков преподаватель обращает внимание учащихся на соблюдение заданного размера работы и пропорций натуры. После натуральных постановок предлагаются задания по композиции на заданную тему. Преподаватель разъясняет учащимся, что работа над композицией предшествует поиску темы, сюжета, которые могут быть взяты из жизненных наблюдений или литературных источников. Темы для композиции должны быть особенно занимательными, так как без заинтересованности,

увлеченности дети не смогут найти удачных композиционных решений.

В конце первого года обучения учащиеся делают наброски фигуры человека, сидящего в несложных позах. Главное в этой работе – уловить и обобщенно передать характер и движение объема в пространстве, не вникая еще на этом этапе в детали. На втором году обучения значительно усложняются задачи натуральных постановок. Продолжается работа над орнаментом, натурой, ставятся натюрморты; композиция сдается на основе пройденного материала. На третьем и четвертом годах обучения учащиеся продолжают работу над копированием классических орнаментов, добиваясь выразительности и возможно большей верности оригиналу. В 4 классе в течение всего учебного года внеклассным заданием является работа над эскизами итоговой композиции. Учитель отбирает и сохраняет лучшие работы каждого ученика на протяжении всего периода обучения. В течение учебного года организовываются тематические, а в конце года – отчетные выставки ученических работ. При этом лучшие работы отбираются в методический фонд школы. Приобщение детей к декоративно – прикладному искусству, к овладению его приемами, вовсе не означает, что все ребята в дальнейшем будут работать в художественном направлении. Эстетическая значимость связана с самим процессом изготовления красивых, нужных и полезных вещей. Умение создавать их на первых порах гораздо важнее для общего художественного развития ребят, воспитания в них здорового нравственного начала, уважения к труду, познания даже в какой-то мере самого себя, развития художественного вкуса.

Методика обучения резьбе по дереву

В занятиях резьбы по дереву заложен высокий потенциал. Для успешного усвоения знаний и реализации программы на практике необходимы определенные условия. Это, прежде всего, наличие материально-технической базы и методического обеспечения. Занятия резьбой по дереву должны основываться на знаниях, приобретенных учащимися на уроках изобразительного искусства, черчения и трудового обучения, физики и химии. Непременным условием также является наличие сырья, материалов и инструментов. Особое внимание следует уделить вопросам, связанным с обеспечением техники безопасности труда, охраны труда, производственной санитарии и личной гигиены

Программа обучает не только практическим навыкам резьбы по дереву, но и дает возможность реализовать свой творческий потенциал, проявить фантазию, изучить опыт народных умельцев родного края. Это возможно, благодаря важной составляющей данной программы – сбору материала. Сбор материала – это копирование (выполнение

зарисовок) учащимися образцов народной резьбы по дереву в фондах художественных музеев, из книг, ресурсов интернета. Копирование народных образцов позволяет учащимся понять и усвоить для себя не только разные виды и технику резьбы, но и типовые композиции резьбы по дереву. Зарисовки, собранные во время копирования произведений народной резьбы по дереву – ценный методический фонд каждого ученика, на основе которого им разрабатываются собственные творческие композиции того или иного вида резьбы по дереву.

Теоретическое и практическое обучение проводится одновременно. Каждое практическое занятие начинается с инструктажей, направленных на правильное и безопасное выполнение работ, бережное отношение к инструменту, оборудованию, а также экономному расходованию материалов, эффективному использованию времени занятий.

Для выполнения художественных изделий из древесины важно иметь определенные навыки работы со столярным инструментом, его заточки, ремонта, а иногда изготовления. Часто качество работы зависит от умения пользоваться инструментом. Начинающему резчику лучше всего осваивать резьбу по эскизу. Композицию в резьбе отличают рациональная простота, неброская, но естественная красота, нежный светотеневой узор. Существуют традиционные правила ее составления. Если, например, создается композиция в круге (блюдо, тарелка), то всю поверхность делят концентрическими кругами на зоны: в центре – основной мотив типа розетки, по внешним участкам размещают вспомогательные, ритмически чередующиеся узоры.

На уроках важно стремиться к созданию атмосферы увлеченности и творческой активности. Изделия учащихся должны носить общественно полезную направленность и находить своё полезное применение. Благодаря соединению техники, технологических приемов обработки материалов с художественным творчеством и искусством достигается особая декоративная красота и выразительность предмета. Учащиеся получают определенные знания и умения, которые в будущем помогут определиться с выбором направления своей профессиональной деятельности.

Технология художественной обработки стекла

Приобщение подрастающего поколения к разным видам прикладного искусства можно считать значимой частью трудового обучения и воспитания детей. Восприятие художественной и практической ценности изделий, созданных народными умельцами, художниками-дизайнерами и просто любителями, доступно детям среднего возраста. Они с раннего детства имеют возможность созерцать и чувствовать всю прелесть и неповторимость различных творческих работ. *Художественная роспись по стеклу* - это особый вид

монументально-декоративного искусства. Процесс изготовления витражей максимально упрощен, а искусство витража полностью перенесено в художественную сферу - проработку сюжета своеобразного витража.

Достижение цели и задач обучения росписи в наибольшей степени обеспечивается путем проведения взаимосвязанных теоретических, практических и самостоятельных занятий. Рекомендуется, кроме того, давать небольшие задания на дом, посещать выставки и музеи, проводить встречи с художниками и творцами. Эффективность обучения повышается путем проведения выставок, конкурсов, соревнований. В течение всего учебного времени каждый ученик должен изготовить одно изделие, а именно небольшое панно в технике пленочного витража.

По результатам освоения программы учащиеся должны знать истоки появления стекла, исторические особенности развития витражного искусства, основные виды витража, применение витража и других изделий из стекла в интерьере и архитектурных сооружениях, различные техники пленочного витража, разнообразные приёмы, применяемые в пленочном витраже, основные материалы и инструменты для работы в этой технике стекла и технологию пленочного витража, применяемую в различных изделиях из стекла.

Учащиеся должны уметь:
составлять эскиз своего будущего рисунка;
увеличивать его и переносить на своё изделие из стекла;
подбирать витражные пленки в цветовой гамме изображения;
использовать основные приемы росписи по стеклу;
работать с декоративными пленками, стеклом и свинцовой лентой, не нарушая технологию;
по этапам выполнять работу в современных техниках выполнения пленочного витража;
изготавливать свои собственные творческие работы.

Содержательная основа программы раскрывается в 2 разделах:

1. «Введение в технику росписи по стеклу и аппликационного витража». Здесь рассматривается историческая особенность, появление этой сравнительно молодой техники, раскрываются основные современные направления и виды работы в технике пленочного витража и других техниках. Описывается значение и применение витража и изделий в данных техниках в современном интерьере. Так же в данном разделе учениками осваивается декорирование изделий художественной росписью по стеклу и аппликацией из витражных самоклеющихся пленок.

2. «Технология изготовления декоративных изделий элементами художественной росписи». В этом разделе раскрываются основные способы оформления вазы для цветов, декоративных панно, росписи зеркал, стеклянной посуды и многого другого в технике пленочного витража и росписи по стеклу. Предлагаются варианты оформления изделий аппликацией из декоративных пленок и художественными элементами росписи по стеклу, в результате чего из отобранных вариантов ученики изготавливают свои собственные изделия.

Практические занятия позволяют учащимся ознакомиться с техниками росписи по стеклу, прочувствовать, как ложится краска, как можно с помощью контура придать плоскому рисунку объем, и научиться использовать другие материалы для оформления изделий из стекла.

План-конспект урока по художественной обработке стекла

Тема раздела: «Декорирование интерьера»

Тема урока: Современное декоративное искусство. Витраж

Цель урока: Изготовление декоративной композиции в технике пленочный витраж.

Задачи урока:

Учебная: ознакомить учащихся с искусством витража, сформировать навыки и умения создания художественного образа в декоративной работе.

Воспитательная: формировать эстетическое отношение к окружающему предметному миру.

Развивающая: развивать ассоциативно-образное мышление, фантазию, навыки работы с художественными материалами.

Тип урока: Комбинированный

Оборудование и материалы: фотографии с изображением витражей, работы старшеклассников, имитирующие витраж, от эскиза до завершённой работы, художественные материалы, презентация.

Ход урока:

1. Оргмомент. Приветствие учащихся. Проверка готовности учащихся к занятию.

2. Сообщение темы урока и определение ее значения в изучении программы.

Сообщение учебных целей урока и их мотивация.

3. Новая тема.

Слово учителя: Сегодня мы с вами поговорим об одном из монументальных искусств – *витраже* (слайд 1). Витраж - это особый вид монументально-декоративного искусства. Витраж (фр.*vitre*— оконное стекло, от лат.*vitrum* — стекло)— произведение декоративного искусства изобразительного или орнаментального характера из цветного стекла, рассчитанное на сквозное освещение и

предназначенное для заполнения проёма, чаще всего оконного, в каком-либо архитектурном сооружении.

История возникновения витража (слайд 2). Витражное искусство берет свое начало в далеком прошлом. Витражи, представлявшие ранее набор цветных стекол, нередко служили случайным украшением помещения. С течением времени совершенствовалась их композиция, рисунок, художественная обработка стекла и техника исполнения. Витражи становились подлинными произведениями искусства, неотъемлемой частью строго продуманного монументально-декоративного убранства зданий. Когда были созданы первые витражи, сказать трудно. Известно только, что мозаика из небольших пластинок цветного стекла была обнаружена в древнем Риме времен империи (первое столетие до н. э. начало н. э.) и в храмах первых христиан. Окна Софийского собора в Константинополе, ставшем столицей Византии в 330 году н. э., были застеклены цветными стеклами, по-видимому, вскоре после сооружения собора.

Назначение витражей (слайд 3). Назначение витражей разнообразно: они являются богатым декоративным украшением зданий и отдельных помещений, заменяют оконные стекла и дверные филенки, пропускают свет и дают возможность изолировать помещения первых этажей от посторонних взглядов. Витражи играют значительную роль в оформлении интерьера. Витражи, применявшиеся главным образом в декоре церквей и монастырей, постепенно проникают в жилые и общественные здания. Религиозную тематику витражей вытесняет светская, отражая современное течение в искусстве, следуя эстетическим требованиям и духу эпохи. Большой скачок витражного искусства претерпевает в XI веке. С этого времени художественный витраж обретает свою классическую форму - цветные стекла, скрепленные между собой с помощью металлического профиля. В романский период достигали в высоту шести метров. Для прочности и удобства установки такие большие окна делили на несколько панелей площадью не больше нескольких квадратных дециметров, которые прикреплялись к расположенной снаружи металлической решетке. Самым древним из уцелевших образов витража романского периода является поразительная и загадочная голова Христа из Вейссембургского аббатства в Эльзасе. Голова нарисована на прозрачном «белом» стекле. Выразительные линии образа прорисованы непрозрачной коричневой эмалью. Наиболее ранние из сохранившихся витражей, созданные в середине XI века, находятся в Германии. Они вставлены в оконные проемы центрального нефа Аугсбургского собора. Известно, что аугсбургские витражи были изготовлены в монастыре Тегернзее, расположенном неподалеку от Аугсбурга, где в XI веке были витражные мастерские.

Витраж в России (слайд 4). Славянские народы также были мастерами витражей. Российские мастера занимались стекловарением с ранних времен, и уже в одиннадцатом веке в храмах создавались витражи. Новгородские церкви - тому яркое подтверждение. Хотя искусство витража не было настолько распространенным и популярным как в европейских державах. Многие для развития стеклотехник и стекловарения сделал Михаил Ломоносов. И Москва, и Петербург могли похвастать прекрасными образцами витражей в своих соборах. Абрамцевский кружок художников развивал этот вид искусства, как самостоятельный. Среди них наиболее известных - Михаил Врубель, его лучшим витражным произведением считается витраж «Рыцарь».

Современный витраж (слайд 5). Лучшие современные витражи – оптимальный способ преобразить помещение любого типа. Использование витражных окон находит все большее распространение в последнее время и является одним из самых замечательных и эффективных средств подчеркнуть эксклюзивный и неповторимый дизайнерский вкус. Наиболее эффектно смотрятся рисунки, созданные в ярких, насыщенных и красочных тонах. Такой витраж, при прохождении сквозь него дневного или искусственного освещения, начинает изумительно играть и переливаться разными оттенками, создавая тем самым неопишимо красивое зрелище. Лучшие современные витражи способны мгновенно создать тематическую обстановку в вашем помещении. Рисунки с изображением мультяшных транспортных средств наверняка будут держать в тонусе, а также повышать настроение своим забавным видом. Безусловным преимуществом лучших современных витражей является яркость и насыщенность оттенков, а также многоэлементность изображения.

Объяснение предстоящей работы. Прежде всего, необходимо выполнить эскиз декоративной композиции. Это может быть изображение несложных пейзажей, растительных узоров, по мотивам сказок и т.д. Композицию лучше всего выбрать не слишком сложную и избегать мелких элементов. Работая над эскизом, вы должны обязательно помнить, что все контуры – линии изображения – должны соприкасаться друг с другом и конечно с самой рамкой. Рисунок необходимо раздробить на выразительные по очертаниям части – ячейки, в которые впоследствии вы вставите цветные «стекла». При составлении эскиза нужно не забыть, что в настоящем витраже мастер работает со стеклом, которое надо вырезать по рисунку, поэтому линии делать по возможности прямыми. (Показ работ ребят прошлых лет).

Практическая часть урока. Учащиеся делятся на две группы. Первая группа выполняет витражи на тему «цветы», а вторая группа выполняет витражи на тему «морские рыбки». Изготовление витражей

– очень трудоёмкое и затратное занятие. Используя технику *плёночного витража*, каждый может создать свои неповторимые витражи. Для этого вам потребуется: аккуратность, терпение, творческое воображение. Выполнение витража принесёт вам настоящее удовольствие.

Проверка самостоятельности выполнения учащимися своих работ. Сбор материала для заключительной части урока.

5. Подведение итогов, анализ работ. Выставка работ учащихся. Защита творческих проектов учащихся. Выставление оценок.

6. Домашнее задание.

Наличие прочных межпредметных связей позволяет получать на уроках художественной обработки стекла, кроме практического применения, дальнейшее развитие знаний, приобретаемые школьниками на уроках по школьным дисциплинам, таким как изобразительное искусство, черчение, технология, физика и химия.

Таким образом, декоративно-прикладное искусство – это обширная область искусств, которая служит художественному формированию материальной среды, создаваемой человеком, способствует внедрению в нее эстетического и идейно-образного начала. Программа по декоративному творчеству даёт необходимый объем знаний, умений и навыков для творческой работы, пробуждает у обучающихся интерес к новым видам деятельности, расширяя их жизненный кругозор.

Взаимодействие традиционных и современных методов преподавания базовых специальных дисциплин в Детских художественных школах и художественных отделениях школ искусств

Одним из основных направлений модернизации отечественного образования является переход от «знаниевой», научно-технической модели к личностно-ориентированной педагогике. Такой подход ставит своей главной целью внимание к конкретной личности, реализацию ее внутреннего потенциала; способствует развитию потребности в самообразовании, умению учиться. Это становится возможным только в том случае, если педагог видит в ученике личность, достойную уважения – вне зависимости от возраста учащегося. Подобный подход является характерной чертой художественной педагогики, обладающей достаточно богатым опытом такого рода. Повышенное внимание к личности каждого конкретного ученика реализуется в ходе индивидуальных занятий, постановки конкретных задач для каждого ученика при работе в группе и преследует цель выявления заложенных

в учащемся способностей. Проанализировать и осмыслить этот опыт, сделать его достоянием общественности – актуальная задача теории и методики обучения.

Вопросы методики преподавания художественных дисциплин в России первоначально рассматривали художники-педагоги И.Э. Грабарь, А.А. Дейнека, Б.В. Иогансон, К.Н. Истомина, Д.Н. Кардовский, П.П. Кончаловский, В.А. Фаворский, П.П. Чистяков. В их теоретических трудах практический опыт работы над художественным произведением переработан в рекомендации по методике обучения рисунку, живописи и композиции. Они стали фундаментом художественной педагогики, создали основу для дальнейшего развития теории и методики обучения специальным художественным дисциплинам, в том числе в подростковом возрасте.

Проблемы методики начального специального художественного образования в разные годы разрабатывали А.О. Барщ, Г.В. Беда, А.В. Бенедский, В.С. Кузин, Б.М. Неменский, Н.Н. Ростовцев, Е.В. Шорохов, В.С. Щербаков. Изучение художественно-педагогического наследия, теоретических и программных материалов позволяет обосновать содержание и последовательность процесса обучения, сути происходящих изменений в академической системе обучения.

По методике преподавания изобразительного искусства советского и российского живописца, педагога в области психологии художественного образования и воспитания Неменского Б.М. первый этап обучения в общеобразовательной школе должен через искусство заложить основы художественного, эстетического восприятия явлений окружающей действительности. За четыре года начального обучения необходимо в сознании и эмоциональном развитии ребенка создать фундамент художественных представлений, на которые он сможет опираться во всем дальнейшем обучении. Педагог должен с самого начала обучения создавать вокруг темы урока "ситуацию уподобления", т. е. атмосферу радости, соучастия детей в процессе восприятия материала, и потребность активной творческой отдачи при выполнении практической работы каждого задания. Художественная деятельность школьников на уроках находит разнообразные формы выражения: изображение на плоскости и в объеме, декоративная и конструктивная работа; восприятие явлений действительности и произведений искусства (слайдов, репродукций); обсуждение работ товарищей, результатов собственного коллективного творчества и индивидуальной работы на уроках; изучение художественного наследия; поисковая работа школьников по подбору иллюстративного материала к изучаемым темам; прослушивание музыкальных и литературных произведений (народных, классических, современных).

Как всякое жизнеспособное явление, художественная педагогика живо реагирует на изменения в социально-культурной жизни общества, обогащается новыми приемами и методами, которые требуют систематизации и обобщения.

Методика изобразительного искусства область педагогики, изучает закономерности процесса обучения изобразительному искусству.

Методика как дисциплина включает *три компонента*:

Общедидактический компонент – законы, принципы, закономерности.

Частнодидактический компонент - специфические для данной науки закономерности, правила, методы, приемы, формы, средства.

Технологически-практический компонент – советы, рекомендации, инструкции, алгоритмы деятельности.

Методика отвечает на вопросы:

- *для чего учить?* (цели);
- *чему учить?* (содержание);
- *как учить?* (методы).

К специальным дисциплинам художественного цикла относятся: рисунок, живопись, скульптура, композиция, история искусств.

Наиболее тесной представляется связь *методики и педагогики*. Методика – это отрасль педагогики, отсюда и общность понятий. Методика связана с *психологией*: рассматривает возрастные особенности в изобразительной деятельности детей; рассматривает художественное восприятие, воображение, художественное мышление, творческие способности. Методика связана с *рисунком и живописью, скульптурой, композицией*, так как рассматривает методику преподавания этих предметов; разрабатывает карты-схемы; наглядные пособия; таблицы и т. д. Методика связана с *историей искусства*: рассматривает методы обучения рисунку, пособия, достижения в области искусства предыдущих эпох.

Содержание обучения ИЗО составляют:

Виды изобразительного искусства (живопись, графика, скульптура) и иных (архитектура, дизайн, ДПИ), традиционно включаемых в содержание обучения и связанных с изобразительным искусством видов.

Изобразительный материал (теория искусств) и произведения искусства как объекты изучения (история искусств).

Навыки и умения изобразительной деятельности.

Самостоятельная художественно-творческая деятельность учащихся

Виды занятий по ИЗО: рисование с натуры, тематическое рисование, беседы об искусстве, декоративное рисование.

Рисование с натуры является методом наглядного обучения и дает прекрасные результаты не только в деле обучения рисунку, но и в деле общего развития ребенка. Рисование с натуры является прекрасным средством эстетического воспитания детей. Рисуя с натуры пейзаж, дерево, цветок, изучая характер формы этих предметов, ребенок проявляет интерес к красотам природы, к богатству и разнообразию ее форм и красок. Он видит пропорциональное соотношение частей и целого, улавливает ритм и гармонию форм природы, цветовых оттенков. Развивая у детей наблюдательность, чутье, мы тем самым решаем и задачи эстетического воспитания.

Тематическое рисование. В содержание занятий тематическим рисованием входит изображение различных сюжетов из окружающей жизни, иллюстрирование литературных произведений, творческие сочинения картин на разнообразные темы, придуманные самими детьми. Тематическое рисование дает учащимся возможность приобрести умение передавать свои мысли и представления средствами изобразительного искусства, т. е. учит их пользоваться рисунком как графическим языком, языком художественных образов. Тематическое рисование имеет известное значение и для преподавателя: оно дает возможность ближе познакомиться с духовным миром воспитанников, узнать особенности характера каждого ученика, проследить, как развиваются его способности образного представления и воображения.

Беседы об искусстве. На этих уроках учитель знакомит школьников с жизнью и творчеством выдающихся живописцев, скульпторов и архитекторов. Дети узнают, как и какими средствами, художники добивались идейной глубины, эмоциональной выразительности своих произведений. Во время бесед учитель показывает детям картины, в которых отражена природа нашей Родины, запечатлены события из истории страны, портреты людей, которые прославили страну. Когда на уроке учитель показывает репродукцию картины, в которой ярко выражено патриотическое чувство художника, его любовь к родной природе, это вызывает и у детей чувство любви, восхищения своей Родиной. Чем в более яркой и эмоциональной форме будет рассказано о картине из жизни нашей страны, ее пейзаже и т. д., тем больше чувств вызовет она в ребенке, тем более рельефно отпечатается в его сознании.

Декоративное рисование ставит своей задачей ознакомить учащихся с основными принципами декоративно-прикладного искусства. Декоративное оформление объекта совершается на основании определенных правил и законов: соблюдения ритма, симметрии, гармоничного сочетания цветов. На уроках декоративного рисования дети учатся составлять узоры, познают законы композиции, продолжают овладевать навыками работы акварельными красками,

гуашью, тушью, изучают орнаментальное творчество русского и других народов.

В детской художественной школе речь идёт не только о приобретении базовых знаний и навыков профессиональной изобразительной деятельности, но и о формировании предметно-практической компетентности юных художников. Это значит, что образовательный процесс должен предусматривать организацию творческой проектной и исследовательской деятельности. Всё выше сказанное объясняет необходимость совершенствования методической базы и программного обеспечения образовательного процесса в детской художественной школе.

Эта многоплановая задача требует скорейшего профессионального решения. Рассмотрим один из аспектов проблемы, как методику обучения работе с цветом. Изучать цвет в живописи можно в нескольких направлениях:

- конкретно-историческое направление, когда проблема цвета в живописи изучается на примере творчества одного художника, школы, направления;
- теоретическое направление, когда цвет рассматривается как элемент художественной формы, абстрагировано от конкретных произведений, или как определённая система, имеющая генетические и структурные связи;
- практическое направление, когда через деятельность формируется понимание выразительных возможностей цвета и особенностей взаимовлияния цветов.

Занятия по истории искусства, беседы с учащимися позволяют познакомить с понятиями «цвет» и «колорит» на примере картин великих художников или целых направлений в искусстве. С другой стороны, базовое теоретическое знакомство и деятельностное изучение понятий «цвет» и «колорит» происходит в процессе практической работы над живописными этюдами и композициями. Например, можно изучать колорит в картинах Левитана или Репина, а также можно и нужно изучать колорит вообще, как феномен цветовых отношений, возникающих в пространстве картины. Интереснейший пример работы с цветом и светотенью в живописи – картины Рембрандта. Когда зритель подходит к его картине «Блудный сын», сначала он словно ослеплён ярко освещёнными участками картины, затем глаз, постепенно привыкая, различает объекты в полутени, и наконец, видит всю глубину пространства, окутанную тенями, причём и света, и полутени, и тени – всё имеет свой цвет. Любой портрет работы И. Е. Репина или пейзаж кисти И. Левитана, этюд Коровина – это колоссальная школа для современного живописца и пример сознательной вдумчивой и, вместе с тем, вдохновенной и страстной

работы с цветом в живописи. Наиболее эффективной является методика Николая Николаевича Ростовцева. [21,103]

Н. Н. Ростовцев отмечал, что, организовывая творческую познавательную деятельность детей и подростков, «особенно внимательно и обдуманно надо относиться к методике обучения живописи» [21,107].

Методика Н. Н. Ростовцева в современной педагогической литературе может быть обозначена термином «частнопредметная педагогическая технология». Эта методика объединила и подытожила лучшие методические наработки, такие как: изучение теории живописи Н. Н. Волковым, методические разработки Крымова, методику обучения рисованию В. Д. Кардовского и других художников-педагогов. На основе данной методики разработаны широко известные, признанные и применяемые в общеобразовательной школе программы под редакцией В. С. Кузина, УМК под редакцией С. Е. Игнатьева и других авторов. Методика Н. Н. Ростовцева следует традиционным дидактическим принципам и совместима с современными эффективными общепедагогическими технологиями.

Следуя принципу научности, который гласит, что учащиеся должны усвоить систему достоверных, научно обоснованных знаний, педагоги знакомят учеников с основами цветоведения [21,106]. В каждой возрастной группе эта теоретическая работа имеет свою специфику и по количеству отводимого на неё времени и по качеству и глубине проникновения в сущность вопроса. Дошкольники знакомятся с понятиями «основные и производные цвета» в игровой форме. Смело экспериментируя с красками на палитре, юные живописцы «изобретают» новые цвета и оттенки, доводя игру цветовых превращений до появления неизменяемой серо-чёрной грязи (что, как правило, вызывает наибольший восторг). Удачный момент для применения игровых педагогических технологий, например, сюжетно-ролевой игры «волшебники». Моделирование игровой ситуации зависит от педагога, возраста и интересов учащихся. Более взрослые воспитанники, подростки, поступающие на первый курс художественной школы, вполне готовы к постижению научных основ цветоведения: хорошо понимают закономерность расположения цветов в цветовом круге, запоминают и осознают значение терминов «ахроматические и хроматические, тёплые и холодные цвета». Здесь вполне уместно использование методики работы с применением технологических карт и дидактических таблиц по цветоведению. Работа с таблицами и технологическими картами активизирует внимание учащихся, развивает их самостоятельность. Изготовление таблиц по цветоведению превращает полученные учащимися сведения

по теории цвета в настоящие знания – результат работы собственной мысли детей.

Следуя принципу наглядности, необходимо использовать разнообразные визуальные средства. Живопись, композиция, декоративная работа с цветом – всюду нужна наглядность. Безусловно, натурная постановка должна быть красива. Это условие воспитания эстетического вкуса учащихся, формирования устойчивой мотивации к живописи с натуры. Однако важно, чтобы натура наглядно раскрывала характерные особенности строения формы, была выдержана в едином колорите, показывала влияние освещения на цвет предметов, наглядно объясняла бы принципы взаимовлияния цветов. Составление натуральных постановок – хорошая школа, как для педагога, так и для учеников, если их сознательно привлекают к этой работе. Н. Н. Ростовцев советует на занятиях по живописи применять методические таблицы Н. П. Крымова, наглядно демонстрирующие изменение цветовых и тональных отношений в зависимости от освещения и расстояния, раскрывающие понятия: «цветовой тон», «светлота» и «насыщенность» [21,136]. К средствам наглядности можно отнести посещение художественных музеев, творческих мастерских, участие в мастер-классах, где можно увидеть приём нанесения краски на бумагу или холст, особенности цветовой и тональной трактовки света и тени, моделировки формы, построения пространства световоздушной перспективой. На помощь приходят информационно-коммуникационные технологии: интернет – ресурсы профильных сайтов, позволяют пригласить учащихся в музей, любой страны мира.

На протяжении всего курса обучения в художественной школе необходимо организовывать творческую проектную деятельность учащихся. Технология проектной деятельности способствует развитию регулятивной и информационной, поликультурной и общехудожественной компетентностей, начиная с выбора темы исследования, материалов, техники исполнения и заканчивая полной реализацией результатов исследования.

Важное значение для развития колористического видения учащихся, для художественного образования, имеет использование разнообразных техник и материалов на занятиях по живописи и композиции. Акварель, гуашь, пастель – материалы, с которыми могут работать учащиеся уже на первом курсе. Обучая работе «от пятна» в рисунке мягкими материалами, педагог обращает внимание учащихся на живописность таких материалов как уголь, сангина, сепия. На старших курсах можно добавить темперу, масло. Тогда, подходя к итоговому аттестационному проектированию, учащиеся четвёртого курса уже могут сознательно выбирать не только тему для своего творческого исследования, но и художественные материалы, технику

выполнения работы для создания художественного образа. Ничто не вызывает у человека столько разноплановых эмоций, как цвет. Поскольку цвет связывается в нашем сознании с ощущением тепла и холода, радости и печали, возбуждения и спокойствия, то цветовое решение картины, колорит оказываются важнейшей составляющей при создании художественного образа. Основная задача педагога по живописи и композиции состоит в том, чтобы научить работать цветовыми и тональными отношениями, воспитать «культуру работы с цветом». Раскрывая это понятие, мы характеризуем ещё один дидактический принцип, использованный в методике Н. Н. Ростовцева – это принцип воспитывающего обучения [21,104].

Обучая детей живописи, педагогу нужно использовать эмоциональное воздействие цвета на человека как мощный инструмент эстетического воспитания. Подкреплять силу эмоционального воздействия цвета можно музыкальным и литературным сопровождением занятия, тем самым устанавливая межпредметные связи различных учебных дисциплин.

Объяснять учащимся «что такое хорошо» в искусстве – лучше всего на примерах картин известных художников. Только накопив значительный опыт визуального и эмоционального восприятия природы и искусства, учащиеся смогут сформировать у себя «культуру работы с цветом». И без сомнений, источником культуры для учащихся является педагог – а значит, в профессиональные задачи педагога входит саморазвитие и самообразование, творческий рост.

Таким образом, в системе начального академического художественного образования одаренность к изобразительной деятельности становится максимально выраженной в подростковом возрасте, поэтому именно в этот период обучения педагогу необходимо в полной мере использовать возможности взаимодействия традиционных и современных форм обучения. Эффективность внедрения в практику детских художественных принципа взаимодействия традиционных и современных методов преподавания базовых специальных дисциплин основано на внедрении в образовательный процесс следующих составляющих теоретической модели: традиционные методы художественного образования, региональные культурные изобразительные традиции, современные методы преподавания, педагогическое творчество учителя. Наиболее оптимальной и продуктивной формой осуществления принципа взаимодействия традиционных и современных методов преподавания является натурная постановка, которая позволяет педагогу реализовать на практике одновременное решение учебных, поисковых и творческих задач.

Заключение

На современном этапе продолжают совершенствоваться система воспитания и образования, идёт реформа образования. В настоящее время обновление этой системы идёт в следующих направлениях:

Демократизация всей системы образования, предполагающая открытость системы образования социальным процессам, происходящим в обществе, с учетом социализации личности и её активного участия в преобразовании социальной среды;

Соревновательность различных моделей школ, концепций образования, обновление и поиск новых методов и форм обучения;

Гуманизация образования, предполагающее обращение к проблеме человека как личности, субъекта истории; пересмотр требований в отношениях с учениками в рамках принципов «педагогике насилия», внедрение индивидуального подхода, «учения без принуждения», «дифференцированного обучения», «комплексного развития личности» – всех форм, направленных на формирование свободной, творчески активной личности;

Субъективно-личностная ориентация педагогики - формирование личности как субъекта, преобразующего мир, культивирование идеи «жизнетворчества»;

Непрерывность образования, предполагающее единство общеобразовательной и профессиональной подготовки.

Все эти принципы ориентированы на создание целостной, динамичной системы образования и воспитания, адаптированной к потребностям общества и к запросам личности на разных этапах жизненного пути человека.

Разрабатывая программы занятий, педагог Детской музыкальной школы должен помнить, что главная цель художественного воспитания - дать возможность учащемуся в полной мере реализовать свой творческий потенциал, раскрыть и развить его творческие способности, а не только обучить его основным художественным приемам и навыкам. Успешное достижение этой цели невозможно без учета индивидуальных и возрастных психофизиологических особенностей, а также без знания основных приемов и методов обучения.

Современные требования, предъявляемые к воспитанию и образованию, заставляют искать новые пути и способы формирования личности, адаптированной к новым социальным условиям, активизации и развития личностных качеств, необходимых для творческого преобразования социальной среды, созидания новых материальных и духовных ценностей. Занятия в системе дополнительного образования, в частности в художественных школах, имеют хорошие потенциальные

возможности для развития художественных способностей и формирования на их основе способностей к творческой деятельности.

В процессе обучения школьников в детской художественной школе решаются следующие педагогические задачи, сформулированные в виде конкретизации и концентрации общепедагогических задач:

- обучать школьников основам изобразительной грамоты - композиции, цветоведения и т.д.;

- способствовать приобретению учащимися практически значимых способов деятельности, умений и навыков, необходимых в быту, социальной жизни и профессиональной работе;

- знакомить учащихся с основами профессиональной деятельности, содействовать профессиональной ориентации школьников;

- развивать навыки общения со сверстниками и взрослыми, способствовать формированию детского коллектива;

- развивать художественно-творческие способности учащихся, их фантазию, образное мышление, воображение, навыки самостоятельной деятельности, инициативы, творческой активности;

- воспитывать эстетическое отношение к окружающей действительности, художественный вкус и любовь к искусству, формировать способность учащихся воспринимать и оценивать продукты художественно-декоративной деятельности с эстетической точки зрения;

- воспитывать чувство национального самосознания, любви к отечественной истории и культуре, традиционному народному искусству;

- способствовать формированию духовной культуры, укреплению системы нравственных ценностей и обогащению эмоционально-чувственной сферы.

Занятия изобразительным и декоративно-прикладным творчеством могут обрести сегодня особую актуальность благодаря уникальным возможностям обучения детей творить новое, многообразное, бесценное, неповторимое. Пластичность материалов, оптимальная трудность процесса творчества, вариативность смысловой нагрузки и множественность образного решения изделия, особенности протекания творческой деятельности при создании изделия, включающей разные психические качества ребенка – все это обуславливает и предполагает успешное развитие творческих способностей юных художников. Изобразительное и декоративно-прикладное творчество способствуют глубокому воздействию на мир ребенка, обладает нравственной, эстетической, познавательной ценностью, воплощает в себе исторический опыт многих поколений,

поэтому так велико его значение в системе эстетического и художественного воспитания.

Детское изобразительное творчество, общение с искусством, является органичным способом познания мира, расширения опыта жизненных и эстетических отношений, условием самовыражения личности, средством духовной и эмоциональной сфер ребенка. При организации художественной самостоятельной деятельности детей необходимо не только обеспечивать условия проявления творческих способностей, но ставить задачу дальнейшего их развития, формируя определенную систему оценок, обеспечивающих обоснованный выбор способов и средств решения творческих задач.

СПИСОК ИСПОЛЬЗУЕМОЙ ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Афанасьев А. Резьба по дереву. Приемы, техника, изделия [Текст]. – М.: Эксмо, 2006.
2. Ангелика Вагнер. Декорирование стекла. – М.: Арт-родник, 2008.
3. Богачкина Л.Г., Богачкин Б.М. Линогравюра в школе (из опыта работы). – М.: Просвещение, 1983.
4. Боровых В.Н.: Технология. 5-9 классы. Художественная обработка изделий из древесины. Резьба по дереву [Текст] – Волгоград: Учитель, 2009 ж. – 187 .
5. Варшавский Л. История гравюры. В мире книг. – 1979, № 9.
6. Гигли Линетт «Техника росписи по стеклу» издательство Ниола – пресс.2007.
7. Детская энциклопедия. Т. 12, М.: Педагогика, 1977.
8. Власов В.Г. Иллюстрированный художественный словарь. – СПб.: АО «ИКАР», 1993, С. 194, 224.
9. Искусство батика. – М.: Внешсигма, 2000.
10. Комарова Т. С. Народное искусство в воспитании детей. М.,
11. Костерин Н.П. Учебное рисование. М.: Просвещение, 1980.
12. Максимова М.В., Кузьмина М.А., Кузьмина Н.Ю. Лоскутная мозаика. М.: Эксмо, 2006.
13. Мировая скульптура. Составитель И.Г Мосин. ООО «СЗКЭО Кристал», 2003.
14. Муканов М. Казахские домашние художественные ремесла. – Алма-Ата, 1979.
15. Мухамеджанулы З. Казахское искусство вышивки. – Алматы: Алматы кітап, 2008.
16. Неменский Б М. Педагогика искусства. Издательство: М.: Просвещение, 2007.
17. Неменский Б. М. Рабочие программы. «Изобразительное искусство». 5-9 классы М.: «Просвещение», 2013.
18. Одноралов Н.В. Скульптура и скульптурные материалы. М., 1982.
19. Омирбекова М.Ш. Энциклопедия. Казахские орнаменты. – Алматы: Алматыкітап, 2006.
20. Омирбекова М.Ш. Традиционная культура казахов. – Алматы: Алматыкітап, 2004.
21. Ростовцев Н.Н. Методика преподавания изобразительного искусства в школе. Современная интерпретация. – М.: 2013.
22. Ростовцев Н.Н. "Развитие творческих способностей на занятиях рисунком". Современная интерпретация. – М.: 2013.
23. Симблет С. Анатомия для художника. М.: АСТ, Астрель, 2003.
24. Серова В.В., Серов В.Ю. Все об оригами. Скульптуры из бумаги. – ООО «СЗКЭО», 2009.

25. Типовые учебные программы по предмету «Рисунок», «Графика», «Прикладная композиция» для детских художественных школ и художественных отделений школ искусств. Астана, 2012.
26. Шпикалова Т.Я. Народное искусство на уроках декоративного рисования. – М.: Просвещение, 1974.
27. Фаворский В. Об искусстве гравюры на дереве. Юный художник. – 1986., № 6.
28. Шокпарулы Д., Деркембайулы Д. Прикладное искусство казахов. – Алматы: Алматыкітап, 2007.
29. Щипанов А.С. Юным любителям кисти и резца. М., 1981.
30. Яблонский В.А. Преподавание предметов «Рисунок» и «Основы композиции» – М., 1989.

ПРИЛОЖЕНИЯ

Методическая разработка блока уроков по теме «Линейно-пространственное построение геометрических тел».

Ибраева Ержана Амангельдиновича, педагога
Детской художественной школы г.Кокшетау Акмолинской
области

Блок уроков: 4 часа

Предмет: рисунок

Тема: «Линейно-пространственное построение геометрических тел».

Учебно-воспитательные задачи:

Образовательные - освоение принципов формообразования, линейно-пространственная трактовка формы;

Развивающие – развитие пространственного мышления, умений анализировать и сопоставлять элементы пространственной среды;

Воспитательные - организация и настрой учеников на поэтапное ведение работы.

Тип урока: комбинированный

Оборудование: наглядные пособия, примеры работ, маркерная доска, набор геометрических тел.

Материалы: формат А3, карандаш, ластик.

Формы организации учебных занятий, применяемые на уроке:
индивидуально-групповая

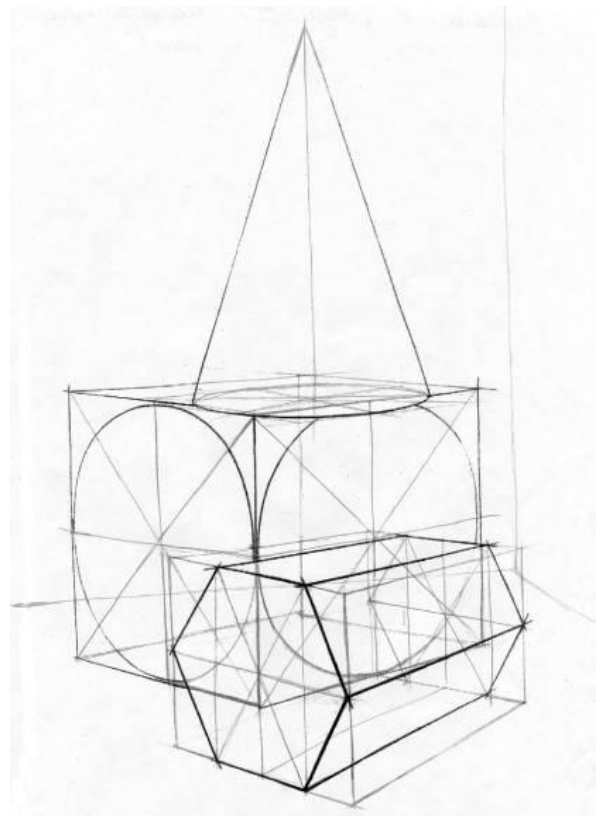
План урока:

1. организационная часть – 5 мин.
2. объяснение нового материала (беседа) – 40 мин.
3. практическая часть – 120 мин.
4. подведение итогов – 10 мин.
5. домашнее задание – 3 мин.
6. уборка рабочего места – 2 мин.

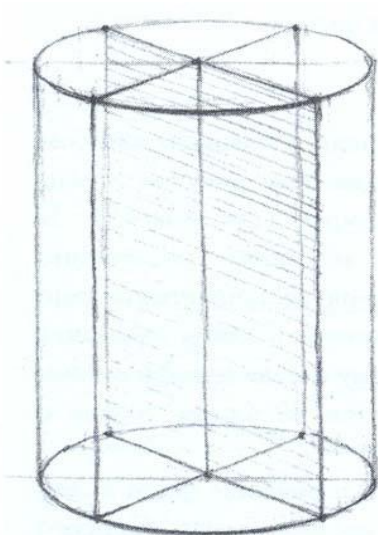
Ход урока:

1. В начале урока проверяется подготовленность учеников к занятию, Правильная организация рабочего места, расположение материалов на рабочем столе.

2. Первый урок традиционно посвящается рассмотрению и анализу простейших геометрических форм, т. к. для более глубокого изучения объектов сложных, необходимо вспомнить, что окружающий предметный мир – есть

комбинация тех или иных простейших тел (шар, куб, цилиндр, конус, пирамида, призма). Однако практика показывает, что даже те учащиеся, которые благополучно «миновали» натюрморт и портрет, оказываются в затруднительном положении перед набором выставленных элементарных фигур.

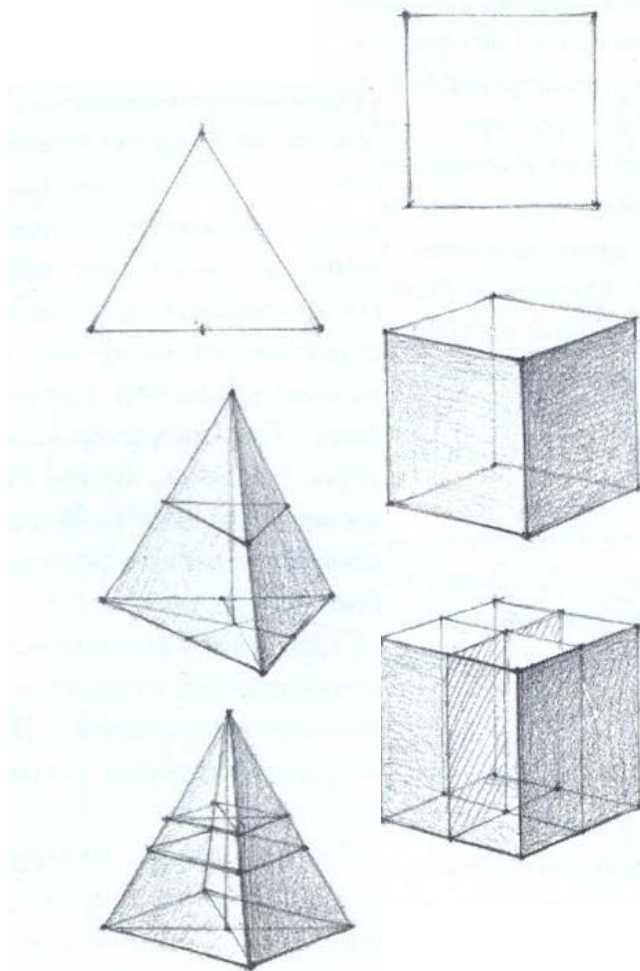

3. **Последовательность рисования цилиндра**

Первый этап. Определение размеров цилиндра, основных пропорций (высоты и ширины). Нахождение его расположения на листе. Построение осевых линий. Для этого определяется положение вертикальной оси цилиндра. Перпендикулярно к ней строятся осевые линии верхнего и нижнего оснований цилиндра.

Второй этап. Прорисовка овалов, передающих перспективное сокращение верхнего и нижнего оснований цилиндра. Определение границ света и тени.

Третий этап. Нанесение светотени для выявления объема. Штрихи подчеркивают форму цилиндра. Обобщение и соблюдение верных тональных отношений в процессе завершения работы для достижения законченности рисунка.

Последовательность рисования куба

Первый этап. Определение размеров куба, его основных пропорций, перспективного положения.

Второй этап. Определение при помощи направляющих перспективных линий точного пространственного положения всех сторон куба. Прорисовка невидимых граней куба легкими линиями.

Третий этап. Завершение работ –

выявление объема с помощью светотеневой моделировки формы: левая плоскость – свет, верхняя плоскость – полутон, правая плоскость – собственная тень с рефлексом, справа – падающая тень от куба.

Последовательность рисования пирамиды

Первый этап. Определяется величина пирамиды и ее пространственное положение, ее основные пропорции, степень разворота ее граней.

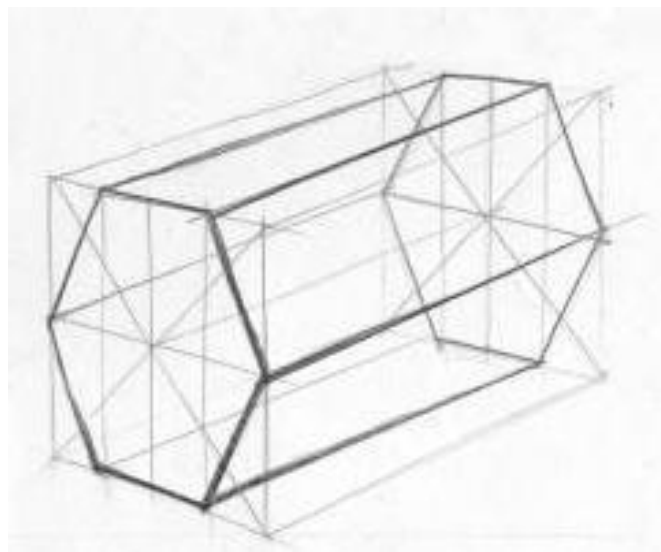
Второй этап. Осуществляется анализ строения пирамиды. Его рекомендуется начать с основания пирамиды – квадрата. В данном положении этот квадрат рисуется в перспективе. Затем определяется место вершины пирамиды. Из центра основания пирамиды, который находится на пересечении диагоналей, проводится вертикаль. Из вершины проводятся прямые до углов основания пирамиды. Эти прямые образуют грани пирамиды. На этом этапе работы можно легко проштриховать теневую сторону пирамиды.

Третий этап. Тоновая моделировка формы с выявлением объема. Самая светлая у пирамиды передняя грань, боковая находится в тени, справа расположена падающая тень.

Последовательность рисования шестигранной призмы

Первый этап. Определяется размер шестигранника, его основные пропорции, перспективное положение.

Второй этап. Осуществляется подробный анализ конструктивного построения. Его рекомендуется начать с передней стенки шестигранника. Затем аналогично передней стенке шестигранника строится его задняя стенка. На этом этапе построения рекомендуется форму шестигранной призмы рисовать «насквозь».

Третий этап. Осуществляется светотеневая моделировка формы шестигранника. Просматриваются ее закономерности в зависимости от места источника света и наклона плоскости к этому источнику: передняя плоскость самая светлая, по верхней грани проходит скользящий свет (легкий полутон), боковая грань - густой полутон, нижняя грань – тень с рефлексом, самый темный тон – падающая тень. Обобщение и завершение работы.

Эти несложные рекомендации помогут учащимся осмыслить простой (одновременно сложный) принцип построения геометрических тел.

Во время выполнения заданий ведется индивидуальная работа с учащимися.

4. Подведение итогов – выставление и анализ выполненных работ.

5. Домашнее задание: изображение геометрических тел по памяти.

Методическая разработка урока на тему: «Рисунок драпировки мягкими материалами. Основные виды и формы складок»

Зиновьева Дениса Степановича, педагога Детской художественной школы г.Кокшетау Акмолинской области

Предмет: Рисунок

Класс: 2-ой класс детской художественной школы

Тема: «Рисунок драпировки углем»

Образовательные: ознакомление с новой графической техникой, закрепление основных правил передачи объема.

Развивающие: развитие навыков «цельного видения» натуры, чувства светотени, умений работать мягкими материалами и передавать характерные особенности ткани: складки, фактуру, материальность.

Воспитательные: правильная организация рабочего места, соблюдение техники безопасности при работе с графическими материалами и принадлежностями.

Тип урока: Комбинированный.

Оборудование: наглядные пособия, уголь рисовальный, планшет 50x60 см. клячка.

Формы организации учебных занятий:

Лекция 1ч.

Мастер-класс 1 ч.

Практическая работа 7 ч.

Ход урока:

Организационный момент.

Новая тема.

Слово учителя: Сегодня мы с вами продолжим разговор о графических техниках и материалах, а также познакомимся с углем, который очень часто используется художниками в работе. (Демонстрирую несколько разных рисовальных угольков) Да, это всем известный древесный уголь, который остается после сгорания древесины. Естественно, для рисования используется специальный рисовальный уголь, который обожгли по технологии в печах без доступа кислорода. Думаю, мы не ошибемся, если назовем уголь одним из самых первых художественных материалов в истории искусства. Кто мне скажет почему? Конечно же! Уверен, что каждый из вас в детстве рисовал кусочком древесной золы на стене или асфальте. Получались очень контрастные, красивого глубокого черного тона линии. Так и первые художники древности десятки тысячелетий назад могли

создавать свои рисунки на стенах пещер, без труда «добывая» уголь в потухших кострах. В наше время рисунок углем основательно закрепился в изобразительном искусстве. Поистине, универсальный материал! Им выполняют и самостоятельные творческие произведения, и академические рисунки, наброски, а также эскизы и подготовительные рисунки для масляной живописи. Уголь объединяет в себе преимущества нескольких графических материалов. Им можно рисовать как графитным карандашом, оставляя тонкую, изящную линию, а можно положив уголек «плашмя» на бумагу делать широкие живописные «мазки». Он позволяет закрывать ровной по тону штриховкой большие плоскости, или лепить форму экспрессивными мазками. Уголь имеет очень большой тональный диапазон, от самых светлых серых или коричневых тонов до глубочайших черных с красивой бархатистой текстурой.

Работать углем очень легко, за счет мягкости материала рисунок строится быстро, линии получаются очень живыми и легкими. Мягкий уголь не портит поверхности бумаги или холста, легко убирается тряпочкой. Это очень мобильный материал, который позволяет быстро перекрывать тоном большие плоскости на листе. Также большим плюсом материала является возможность без труда вносить исправления в рисунок, а при необходимости смахнуть все построение тряпочкой и переделать заново!

Проработанный рисунок на холсте дает возможность художнику видеть его будущую работу маслом в законченном виде. Поэтому живописцы часто используют подготовительный рисунок углем на холсте.

Дома мы вы будете делать наброски и зарисовки. Наброски углем выполняются, как и линиями разной толщины, так пятном или мазком или соединением пятна с линией. Уголь дает быстроту в рисовании учит начинающего художника работать по принципу «от общего к частному». Сначала намечая пятном только общий силуэт и постепенно детализируя рисунок, вы будете развивать в себе умение сразу «схватывать глазом» самое главное и характерное в натуре.

В отличие от хорошо известной вам техники рисования графитным карандашом, угольная техника несколько отличается. Поэтому мы с вами поговорим о том, каким бывает уголь, как им работать и как его стирать, какая бумага нам нужна, и как сохранить надолго рисунок углем. Посмотрите на *угольки*, (демонстрирую две разные коробки с рисовальным углем прессованным и натуральным) один имеет геометрически правильную цилиндрическую форму, а второй кривоватый с видимыми следами от почек или боковых отростков, причем диаметр таких угольков неодинаковый и зависит от толщины сырья – веточек которые подверглись обжигу в печи. Первый

уголек называется прессованным, т.е. пыль древесного угля с помощью слабого растительного клея спрессована в цилиндрической форме в виде мелков. Второй натуральный, т.е. это обожженная древесная палочка. У прессованного угля более глубокий насыщенный тон. Затачивают угольную палочку наискосок в одну сторону. Такая заточка позволяет делать и тонкие линии и широкие штрихи.

Растушевка и стирание угля. Растушевывать уголь можно специальной растушкой, ватным тампоном, кусочком бумажки или просто пальцами. Плотный слой угля смахивают тряпкой. А также специальной очень мягкой каучуковой резинкой для мягких материалов - клячкой. Обычный ластик для стирания плотных мест не подойдет. Он быстро забьется угольной пылью и размажет ваш рисунок. Поэтому ластиком мы будем пользоваться только в самых светлых местах, где будет нужно максимально высветлить тон.

Фиксирование. В отличие от карандашного рисунка, рисунок углем должен быть закреплен иначе, а не то работа может осыпаться. Для закрепления рисунка художники используют фиксатив - специальный спрей. Он продается в художественных магазинах, но не всегда бывает в продаже, поэтому место него можно использовать лак для волос. Первый слой фиксатива наносится тонким слоем с расстояния 40-50 см. от поверхности листа очень тонко, без потеков и блестящих мокрых пятен. После высыхания, обычно через 15-20 минут, можно наносить второй слой также следя за тем что бы не было пятен и наплывов. Качество фиксирования проверяется касанием пальца по поверхности листа, изображение не должно «мазать». Обычно для качественного фиксирования требуется от 2 до 4 слоев.

Для работы углем нужна плотная **зернистая бумага**. На гладкой чертежной бумаге, на которой мы с вами рисуем графитным карандашом, уголь держаться не будет.

Практическая работа

Как мы уже говорили, уголь очень живописно и мягко передает объем. Им очень легко моделировать светотень, передавая самые тончайшие и нежные переходы формы. Уголь как нельзя лучше подходит для сегодняшнего нашего задания: «Рисунок складок драпировки».

На большом планшете закрепляется драпировка из легкой, гладкой, не темной ткани. Перед началом работы делается детальный анализ геометрической формы и цвета драпировки, возможные приемы работы и направления штрихов при изображении.

Этапы выполнения драпировки в технике мягких материалов:

1) Построение – выполнение рисунка тонкими легкими линиями. На этом этапе учащиеся должны точно передать пропорции и пластику

изображаемого объекта. Обращаю особое внимание на характер складок ткани: острые угловатые формы тонкой шелковой ткани в точках крепления драпировки по краям и мягкие, округлые формы в середине (приложение рис.1).

2) Первая прокладка светотени. Обобщенно делается раскладка светотени по всему листу. На этом этапе важно добиться правильной установки самых основных отношений света и тени (приложение рис. 2).

3) Уточнение, детализация, обобщение. Методом растушевки добиться фактуры и материальности предмета (приложение рис.3).

4) Фиксирование изображения.

Демонстрация этапов работы учителем. Выполняется учениками рисунок драпировки с соблюдением всех этапов работы. Во время выполнения задания проводится индивидуальная работа с учащимися. Проверяется выполнение домашнего задания учащимися, выставляются оценки. Наиболее повторяющиеся ошибки выносятся на общее обсуждение.

Итоги урока: просмотр работ: закрепление основных понятий, обсуждение характерных ошибок и удачных решений, выставление оценок.

Задание на дом: Нарисовать наброски углем.

Демонстрация поэтапного выполнения рисунка драпировки углем.

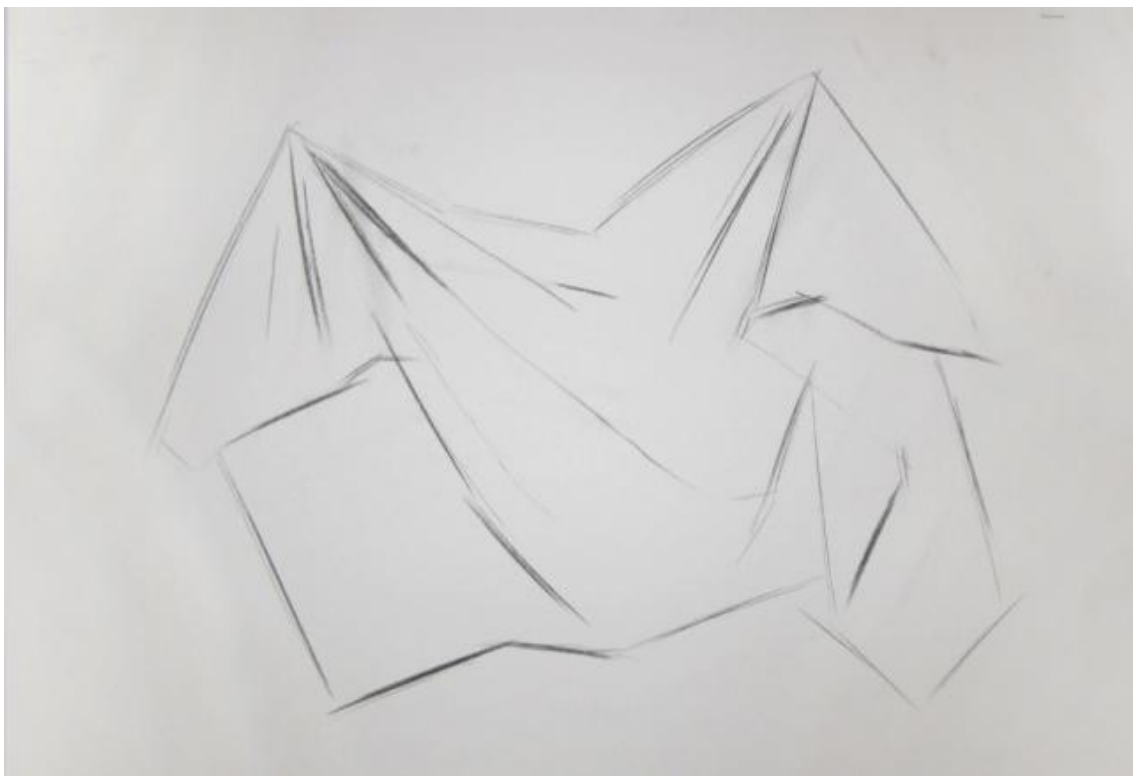

Рис. 1 Построение

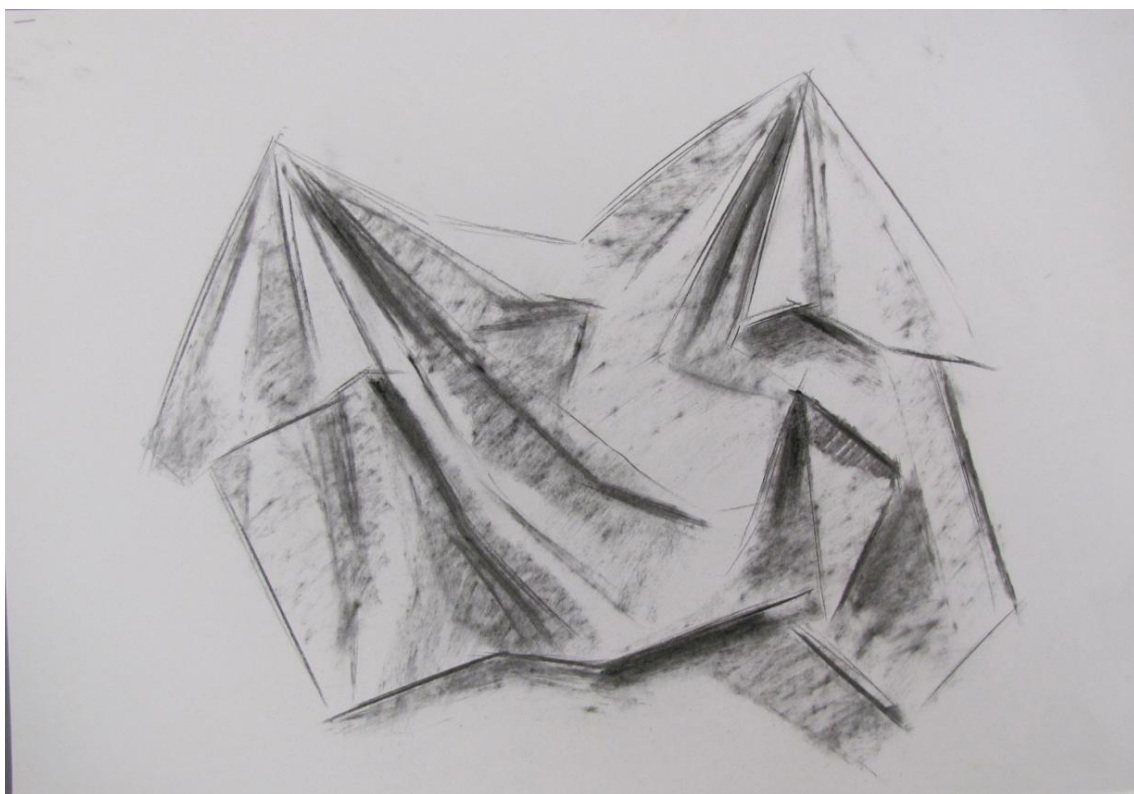

Рис. 2 Обобщенная тональная проработка

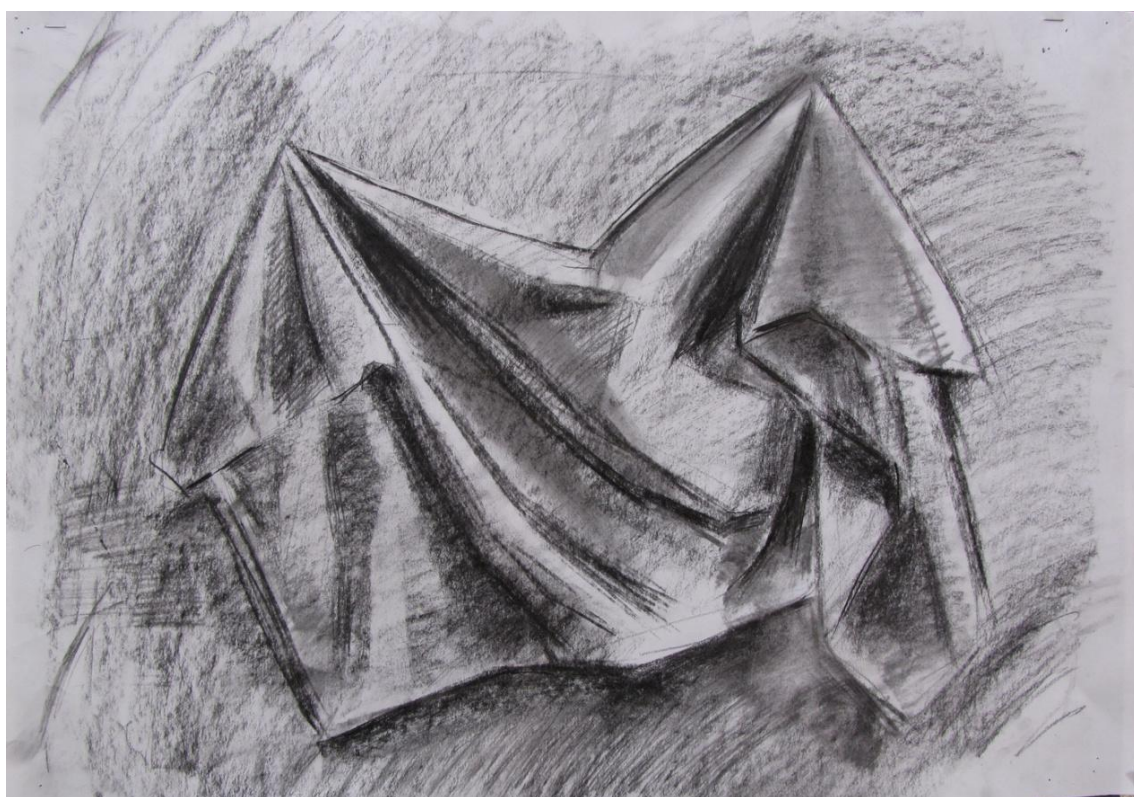

Рис. 3 Завершающий этап